

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FJERNT FRA DANMARK

I

Fra Mors til Sibirien

Breve fra dyrlæge Chr. Engelsen til faderen Andreas Engelsen

1870-1888

Udgivet af Ivan Katić

København 1983

BREVE

fra Chr. Engelsen til faderen

Kilder til veterinærhistorisk forskning VII

Eks. No.

Med venlig hilsen

FJERNT FRA DANMARK

I

Fra Mors til Sibirien

Breve fra dyrlæge Chr. Engelsen til faderen Andreas Engelsen

1870-1888

Udgivet af Ivan Katić

København 1983

Bogen er sat med fransk antikva og trykt i
Kandrup's Bogtrykkeri, København.

Omslagets forside: Minsk, byen hvor Engelsen
har tilbragt ikke så få vanskelige, men interes-
sante år. (Det kgl. Bibliotek).

Fjernt fra Danmark. I.

Fra Mors til Sibirien.

Breve fra dyrlæge Chr. Engelsen til faderen Andreas Engelsen
1870—1888.

Udgivet af Ivan Katić

København 1983, 88 pp., ill., 28 cm.

Kilder til veterinærhistorisk forskning 7.

F O R O R D

I begyndelsen af 1870 afsluttede den danske dyrlæge *Chr. Engelsen* sine studier for straks derefter at nedsætte sig som praktiserende dyrlæge på Mors, hvor han tilsyneladende startede på en rolig og harmonisk tilværelse uden megen dramatik. Men allerede samme år så han sig nødsaget til at forlade Danmark på grund af private vanskeligheder. Faderen kunne ikke acceptere hans kone Marie, og Engelsen tog hende og hendes kun få måneder gamle barn med til Sibirien, hvor de tilbragte fem relativt gode år. De resterende 30 år levede de i den europæiske del af Rusland, hvor han efterhånden avancerede til guvernementsdyrlæge i Minsk. I et af brevene skriver han:

Det var en god Stjerne, der ledede mig til Rusland, hvor man kan komme frem, naar man er rask og frisk og vil arbeide.

Engelsen var en god iagttager og en god stilist, og han beretter om de mennesker, han har mødt på Mors og i Rusland. Han skriver om sine overordnede i Rusland, om systemet, om udvandrere og deres problemer, og derfor har disse breve også noget at sige mennesker i dag.

De fleste breve i denne samling er stilet til hans fader. De giver et godt billede af en ung dansk dyrlæge og hans første år i landpraksis i Danmark (breve nr. 1—6). De resterende 24 breve beskriver hans liv og virke i Rusland. Vi får også at vide, hvad der foregår i ham, og hvordan han bedømte datidens Danmark fra det fjerne. (*Det er ikke Almuens Sag at styre Landets Anliggender . . .*).

Engelsens pionergerning, både hvad angår udvandring fra Danmark til Rusland, og især hans liv i Sibirien, er skildret meget levende og kan fange nutidige læsers interesse og opleves meget intenst. Han er repræsentant for en tid, hvor mange danske drog udenlands, men kun få havde evner og overskydende energi til at sætte deres tanker på papiret.

Hans breve bringer sommetider en til at fable om, hvordan det ville tage sig ud som film eller teaterstykke.

Det var en lykke, at jeg i 1973 kom på sporet af Engelsens efterkommere i Svejts, hvor jeg fandt en større brevsamling, flere familiealbummer m. m. Materialet, som hans dattersøn, Bau-Ingeniør Alf de Spindler med stor velvilje og imødekommenhed har stillet til min rådighed, vil

indgå også i næste brevsamling (Fjernt fra Danmark II. For at slægten Engelsen ikke bliver glemt).

Brevene i det planlagte bind II, der næppe udkommer før end om et par år, er stilet til Chr. Engelsens broder, sognepræst Otto Engelsen (1853—1931), som Chr. Engelsen korresponderede med til sin død i Vinniza i 1906.

Jeg benytter lejligheden til at takke familien de Spindler for den store gæstfrihed og tillid, som den har vist mig, og jeg benytter lejligheden til endnu en gang at takke den venligst, fordi jeg har fået lov til at benytte og publicere dette materiale.

Dyrlæge Lars Andersen takker jeg for hans indsats i forbindelse med interviews af beboere på Kammerhøjgården m. m.

København, den 5. august 1983.

1870 Bülowvej 13.

Ivan Katić

dyrlæge, forskningsbibliotekar

Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek (DVJB)

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (KVL)

*Foran Mythenstrasse 10 i
Wettingen, Svejts.
Fra venstre Chr. Engelsens
barnebarn, Bauing,
Alf de Spindler med frue
og sønnen.*

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
Biografiske oplysninger	8— 9
Fortegnelse over breve fra Chr. Engelsen til faderen Andreas Engelsen m. fl. med kort resumé	10—13
Breve til faderen	17—67
Et brev til Marie Engelsen	69
Breve til bedstemoderen	69—74
Et brev til Peter Faber	75—79
Billedfortegnelse	80
Gamle mål m. m.	80
Personregister	81
Emneregister	82
Stedregister	82
Kort over Rusland	84—85

Christian Engelsen.

Biografiske oplysninger

- 1847 (2. febr.) født i Helsingør
Forældre: Andreas Christian Engelsen, kgl. fuldmægtig, kontrollør, telegrafsekretær, og Petrea Amalie Schultz
- ca. 1859 elev på Schneckloths skole
- 1864 deltog i krigen ved Dannevirke.
Fredericia. Stauerbymark
- 1865 (19. august) immatrikuleret på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
- 1870 (jan.), dimitteret, derefter i praksis (Kammerhøigaard, Sindbjerg, Mors) til medio 1871?
- 1871 (januar) gift i Hvidbjerg Kirke (Mors) med Marie Pabst (1843—1920)
- 1871 (efteråret) afrejst sammen med familien til Østsibirien (Blagoveščensk o. a. steder), ansat som telegrafist ved et russisk telegrafsekselskab
- 1877 aflagt tillægsveterinæreksamen i Skt. Petersborg, derefter kort tid ansat som veterinær ved det Novgorodske gouvernement (bekæmpelse af miltbrand) samt ved en forbrændingsanstalt ved floden Šeksna, nordøstl. Rusland
- 1877 veterinær ved kvægdrivningsstation i Homel (Gomel), Vestrusland (indtil 1886)
- 1882 kollegieassessor
- 1883 dekoreret med Stanislavkorset 3 kl.
- 1885 besøger veterinærskolen i Dorpat og nogle veterinære institutioner i Skt. Petersborg
- 1886 besøger Danmark første gang under hans mangeårige ophold i Rusland
- 1886—1887 i Sarepta (Sydrusland, Gouver. Astrachan) ved kvægstationen i Čapurniki
- 1887 ældste governmentsdyrlæge i Minsk (indtil 1896)
- 1888 andet og sidste besøg i Danmark

- 1896 overflyttet til Vinniza (Podolien)
- 1903 meddelelse om vaklende helbred
(kortåndethed)
- 1904 let apoplektisk anfald
- 1905 rejser til Lemberg, Krakow, Wien
og Zürich; kortåndethed forværret
- 1906 meddelelse om fund af tuberkelbakterier;
praksis sagt op. 1. (14.) juli død.

- Børn: 1. Mogens (1871—ca. 1930)
2. Anna (1873—1940)
afsluttede Handelsakademiet i Skt. Petersborg, studerede derefter medicin i Genf (Svejts), gift 1904 med svejtsisk kemiker O. v. Spindler
3. Andreas (1881—1946)
studerede naturvidenskab i Skt. Petersborg, blev lærer og senere officer, emigrerede i 1917 sammen med sin russiskfødte kone Alexandra til Tyskland. Alexandra kom ca. 1955 til Danmark, hvor hun levede på Socialministeriets alderdomshjem i Thisted, og hvor hun døde i januar 1971.
4. Margrete (1884—1900), død af tuberkulose

Andreas Chr. Engelsen (1818—1888) med hustru Petrea Amalie Schultz (1827—1864).

- Søskende: 1. Margrethe Christine (1849—1872)
2. Hilda Oline (1851—1927), kommunelærerinde
3. Otto Waldemar (1853—1931), sognepræst
4. Edvard (1854—1920), tandlæge

Fortegnelse over breve fra Chr. Engelsen
til faderen Andreas Engelsen m. fl. med kort resumé.

1. Kammerhøjgaard i Sindbjerg By, 23. februar 1870.

Meddeler kort til faderen om sine første indtryk fra Sindbjerg på Mors. Har brug for et lille lån for at anskaffe sig en sadel med mantelsække og stignøjler. Har aflagt et par høflighedsvisitter.

2. Kammerhøjgaard, 24. februar 1870.

På rejsen fra København til Mors kort ophold i Nyborg, hvor han har truffet nogle bekendte, bl. a. en hr. Lund, der har fortalt ham, at man kan komme til Kina og få beskæftigelse ved telegrafien. Saddelen er kommet. Lever vel. Har allerede haft nogle få patienter.

3. Kammerhøjgaard, 3. april 1870.

Det er anstrengende, men fornøjeligt at være i praksis her; folk er flinke. Praksis besørger pr. hest. Nyder naturen på Mors.

4. Kammerhøjgaard, 23. maj 1870.

Praksis vokser. Det bliver mere anstrengende. Har en god hest. Skriver lidt om sine udgifter og om de penge, han skylder faderen. Tænker stadig på muligheden for at blive ansat ved telegrafien i Kina.

5. Kammerhøjgaard, 25. maj 1870.

Skriver lidt om sine løbende udgifter. Er meget glad for sin hest; har også en hund, Zulma. Har fået H. V. Stockfleths bog. Kan godt lide at komme til Glomstrup. Var også på Sindberggaard.

6. Kammerhøjgaard, udateret.

Har skiftet bopæl — har lejet et værelse på en gård ved Kammerhøjgaarden. Der er ikke ret meget at bestille i praksis om sommeren. Kommer af og til sammen med nogle præstefamilier.

7. Blagovescensk, 29. juni 1872.

Har hørt, at søsteren Margrethe er død. Forklarer baggrunden for sin beslutning om at gifte sig med Marie uden faderens velsignelse.

8. Skt. Petersborg, 8. (20.) januar 1877.

Skriver igen om ægteskabet med Marie. Med hende har han tilbragt 5 år i Sibirien ved telegrafene. Nu er de i Skt. Petersborg, hvor han skal aflægge den russiske veterinæreksamen for at få et godt job i Rusland. Beder faderen samle nogle af hans efterladte ting og sende dem til Rusland. Håber at gøre en god karriere i Rusland.

9. Skt. Petersborg, 8. februar 1877.

Har modtaget sine efterladte ting fra København, dog ærgerlig over at så meget var forsvundet. Prøver at overbevise faderen om, at hans ægteskab med Marie er det rigtigste.

10. Skt. Petersborg, 26. februar 1877.

Er tilfreds med tilværelsen; p. t. ansat ved telegrafene i Skt. Petersborg.

11. Homel, 9. mai 1878.

Mindes de glade dage som barn i Helsingør. Har korresponderet med prof. H. V. Stockfleth. Skriver om priserne i Rusland. De har nu to børn.

12. Homel, 3. december 1880.

Foreslår at faderen skal besøge ham. Ønskede at studere til magister ved veterinærskolen i Dorpat. Den russiske veterinærforvaltning er tilfreds med ham.

13. Homel, 27. juli 1883.

Engelsens kone og børnene var i København på besøg hos bedstefaderen. Han mindes sine skoledage på Schneekloths skole og livet i København.

14. Homel, 16. juli 1884.

Hilda, hans søster, var til hans store glæde på besøg i Homel.

15. Zarepta, 4. december 1886.

Er i Zarepta, hvor der findes kvæggpest i omegnen. Konen og børnene bor i Caricin. I sin fritid læser han en del og skriver. Korresponderer også med søskende i Danmark.

16. Caricin, 15. december 1886.

Julen nærmer sig, og hans tanker går som så ofte før mod Danmark.

17. Zarepta, 20. januar 1887.

Har fået tilsendt nogle danske bøger og aviser. Længes efter at besøge Danmark.

18. Zarepta, 4. august 1887.

Er udnævnt til gouvernementsdyrlæge i Minsk. Datteren Anna skal konfirmeres.

19. Minsk, 28. september 1887.

Er bekymret over faderens dårlige helbred. Har overtaget tjenesten i Minsk som gouvernementsdyrlæge. Der er meget administrativt arbejde i hans nye job. Familien har det godt.

20. Minsk, 23. oktober 1887.

Vil prøve at skaffe en pels til faderen. Mogens er hos en godsejer i Vollanden. Første praksis i Minsk.

21. Minsk, 20. december 1887.

Forberedelserne til julen bringer Engelsen i melankolisk stemning, tænker på de svundne gamle dage. Mogens er ved telegrafene.

22. Minsk, 5. februar 1888.

Har modtaget Almanakken. Sysler med planer om at besøge Danmark, vil prøve at overdrage tjenesten til en vikar. Faderens sygdom bekymrer ham, sender et par trøstende ord. Kan huske meget fra gammel tid.

23. Minsk, 16. februar 1888.

Har modtaget nogle danske aviser; mener at valget burde indskrænkes og kongen have mere magt; har tilsyn med en kvæggård, for hvilket han får 300 rubler årlig. Børnene har glæde af den slæde, Engelsen selv havde brugt som dreng i Danmark.

24. Minsk, 1. marts 1888.

Sender et billede fra Zarepta, en sydrussisk oase i ørkenen. Overvejer at tage sønnen Andreas med på turen til Danmark.

25. Minsk, 21. marts 1888.

Har fået orlov, men isvanskelighederne gør det umuligt p. t. at rejse. Den medicinske inspektør ønsker, at Engelsen på hjemrejsen fra Danmark besøge vaccinationsanstalten i Berlin. Til et 3 ugers ophold i Berlin får han 1000 rubler. Er tilfreds med tjenesten i Minsk.

26. [Skt. Petersborg], 16. august 1871.

Er i Skt. Petersborg og opfordrer sin kone til at komme. Giver instrukser om afrejse og togforbindelser.

27. Blagovescensk, 6. februar 1874.

I brevet til mormoderen skildrer han forholdene i Sibirien. Han har altid en ladt revolver liggende. Bønderne er meget fattige og bestiller kun noget, når de får prygl.

28. Blagovescensk, 27. februar 1874.

Er bekymret over mormors sygdom. Problemer med tjenestepiger. Der drikkes meget. Vagterne på telegrafstationen er ikke anstrengende.

29. Blagovescensk, 10. juli 1874.

Datteren Anna skal døbes af en luthersk præst. Der er snyderier, bedragerier og bestikkelser ved telegrafanlægget.

30. Blagovescensk, 29. januar 1875.

Har af guvernøren baron Offenbergs fået tildelt en soldat til betjening, til gengæld behandler han guvernørens heste. Lidt om landbrugsforhold og praksis. Sorg over søsteren Margrethes død.

31. Blagovescensk, 17/29 juni 1873.

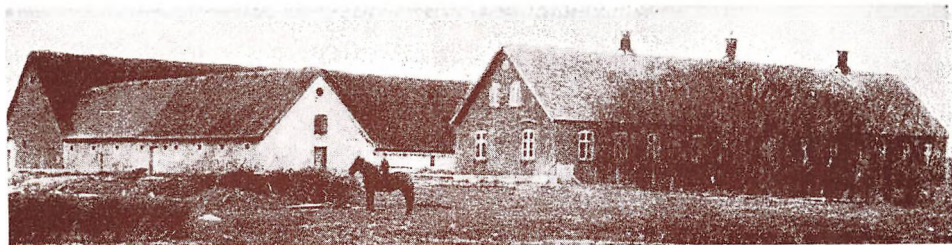
Takker etatsråd Faber, som har hjulpet ham at komme over til russisk telegrafbetjening. Argumenter for at han giftede sig med Marie mod faderens vilje. Omtaler sine bijobs inden for landbruget og beskriver naturen omkring Blagovescensk.

Originaler hos:

Dipl. Bauingenieur Alf de Spindler

Mythenstr. 10, 5430 Wettingen, Schweiz.

Breve
fra Chr. Engelsen
til faderen Andreas Engelsen
og andre

Kammerhøjgaard.

Oprindelig lå gården ved amtsvejen, men den nedbrændte ca. 1890 ved lynnedslag og blev da flyttet ca. 100 m tilbage.

Brev nr. 1

Kammerhøjg.¹ i Sindbjerg By d 23/2 [18]70

Kjære Fader

Om her vil blive Noget at bestille er ikke godt at sige; dog haaber jeg det Bedste. Der har flere Gange været Bud efter mig før jeg kom og jeg har et Par Patienter nu som Husted² i Nykj. [Mors] tidligere har havt. Men noget rigtigt kan jeg ikke gjøre før jeg faaer Medicinen (som kommer paa Fredag) og Sagerne i Korsør. For at kunne transportere Medicinen omkring var det nødvendigt at have en Sadel med Mantelsække (Tadsken forslaaer ikke), tilmed haves her ei Dække-ner med Stigbøiler til Ridning. Det var altsaa en nødvendig Udgift som selv den Fattigste havde maatte underkaste sig. Prisen er indbefattet disse Sække og Nysølv's Stigbøiler 23 r³. De øvrige Penge skal jeg have til hvis fornødent at betale Transport med. Alt ellers vel. Jeg troer at jeg for første Gang i mine Dage længes.

Jeg er ogsaa noget ængstelig. Hvis jeg var rigtig stemt derfor saa kunde jeg fortælle Dig flere pudsige Træk af Bønderne; som jeg i Nærheden heraf har besøgt; men det faaer vente til næste Brev. Paa Fredag Form.⁴ skal jeg ride til Nykjøbing⁵, men det er sandt dette Brev naaer Dig ei forinden. Telegraphisten her var jeg oppe at skjændes med; derfor fik Du Depeche. Han sagde strax da jeg høfligt kom op og fortalte hvem jeg var⁶ og spurgte om Tilladelse til at tale med Hobro „Jeg kjen-der Dem ei min Herre“. Derefter udartede det. Til sidst gjorde han en Slags Undskyldninger og talte om sin ringe Gage og fortalte, han var Uvenner med sin Svigersøn Russell men saa gik jeg. Jeg skal nu, naar jeg har drukket Kaffe, til Præsten⁷. Igaar hos Lars Smed, i fogaards hos Poul Bjerggaard, begge Steder halvt Gilde. Her er idag en Tømmermand som tømmer en Reol op.

Hils[en]
Din hengivne Søn
Christian

¹ en beskrivelse af Kammerhøjgaard kan f. eks. findes i Danske Gaarde. Bind 2 af J. C. B. la Cour (p. 716).

² Niels Thomsen Husted (1832—1892), veterinæreksamen 1857, distriktsdyrlæge i Nykjøbing Mors fra 1859, var en tid i Elsø på Mors.

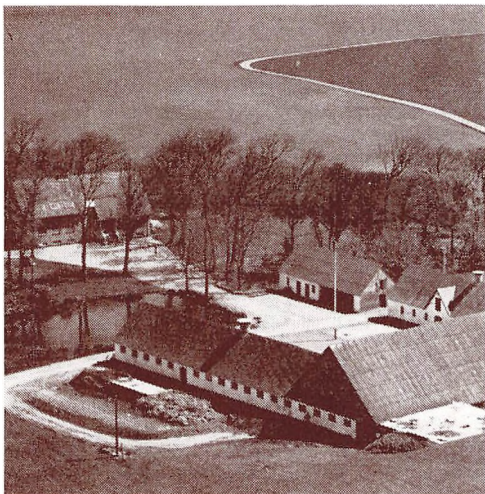
³ rigsdaler.

⁴ d. 25. februar 1870.

⁵ afstand Sindbjerg—Nykjøbing Mors 15 km.

⁶ Chr. Engelsens fader var telegrafsekretær (adr. Vesterbro Frydsvej 2, Kbh.).

⁷ Chr. Joachim Andreas Sørensen, præst i Karby, Hvidbjerg og Redsted.

Sindbjerggaard.

Den 24de Pengene seer jeg ere komne. Tak. Meningen var forresten at det var tidnok ved Postanviisning eller maaske rettere ved Postforskud (uden paa Brevet Angivelse). Du skal naturligviis ei nu sende 5 r, thi det Brev, var skrevet før Bestemmelsen om Saddelen toges; jeg var igaar paa Sindbjerggaard⁸, hvor Christen Bjerggaard tabte 12 r i Spil til Søren Madsen og en Studepranger. Og saa drikkes her stadig Snapse og Kaffe punsche. Jeg siger Nei og nu er man paa de kjendte Steder vant dertil og man byder mig istedet Kaffe og Kager. Igaar drak jeg 8 Kopper Kaffe. Een igaarmorges een hos Lars Smed, een hjemme, een hos Præsten og tre hos Christen Bjerggaard.

⁸ Sindbjerggaard ligger ca. 1 km øst for Redsted by, afstand til Nykøbing M. 15 km, ejerens korrekte efternavn er Bjerregaard og ikke Bjerggaard eller Bjerggaard.

Brev nr. 2

Kammerhøigaard d. 24/2 [18]70
efter Kæmpehøien Kammerhøi
her ved Gaarden

Kjære Fader!

Hver Tid har sine Stemninger, der stedse afpræge sig i Skrift og Tale. Men medens man hos Folk, man er sammen med saa let kan revidere Øieblikkets Udtryk da man har saa mange andre Hjælpermidler, er det anderledes med de Fraværende, thi det er ikke sagt, at de have saa stor Selvbeherskelse til i deres Brev at lægge den rette Betydning. Saaledes ogsaa med mig. I min [o:t] forrige Brev tog jeg det vist temmeligt alvorligt; anderledes nu, thi jeg har Praxis paa fire Gaarde. Det er naturligviis ikke noget til at holde Livet oppe med, men det er dog en Begyndelse. En Hest har jeg faaet i Eftermiddag og kan jeg faae den helbredet vil det være meget godt for mig; den har nemlig staaet hele Vinteren syg. Nu er der (i dette Øieblik) meldt en til.

I Nyborg tilbragte jeg nogle meget interessante Timer. Jeg gik op og besøgte Hansens⁹ i Mellemgaden, som jeg boede hos. Den i sin Tid unge Pige der var bleven givt, var i Besøg hos Forældrene og havde sin lille Dreng med.

Saa kom From¹⁰, der var meget venlig (paa sin Maade). Han sagde saaledes — „Naa jeg seer De har faaet en Examen, men den skulde have været bedre“¹¹. Derefter tog han mig op paa sit Værelse (en stor Ære) og han blev ved at tale en halvanden Times Tid. Det er længe siden at jeg har hørt noget saa Træffende, og Vittigt, i næsten Alt var han hjemme. Da han forudsatte Kjendskab hos mig til den tidligere Skolens [o: Veterinær] Lærere

⁹ p. t. uidentificeret.

¹⁰ p. t. uidentificeret.

¹¹ Engelsken har bestaaet veterinæreksamen med 2. karakter.

gik han ind paa dens Historie og fortalte saa mange Træk fra Neergaard[s]¹² og Viborg[s]¹³ Liv at jeg vilde ønske det Hele havde været trykt. At jeg ikke tidligere har sat From paa hans rette Plads (saa høit som han nu staaer) maa skyldes min mangelfulde Bedømmelse. — Men jeg fik ogsaa et Andet mindre glædeligt Indtryk. Oppe i et fattigt Huus ved Landporten¹⁴ paa 1ste Sal i et lille fattigt Værelse boede Lund¹⁵. Ydmyg og stille var han, uden Vrede. Det vist baade glædede og bedrøvede ham at see mig, idetmindste var der i hans Undskyldning for „at der ikke saa bedre ud“, Noget, der gjorde at jeg gjerne kunde have grædt. Han der ellers var ret livlig og munter sagde nu „Forholdene tillader ikke at jeg er sammen med min Familie“. Hans Kone, hørte jeg siden, maa spille Comedie for at ernære sig, og Børnene ere splittede rundt omkring. Ingen ikke engang en Kone eller lille Pige tog Dugen af Bordet. Han sagde saa hjerteligt Farvel og sagde „Tak kjære Engelsen“. Han har søgt om at komme til China¹⁶ men det er nægtet, han mener fordi han er for gammel og han har søgt om Understøttelse som Direkteuren nok mundtlig har lovet og det er nægtet. Jeg gik ned ad Trappen med en Følelse af min Uværdighed til min Skjæbne. Personalet gaaer og driver og snakker; mægtigt og godt er Alt nu, stor Plads og lidt Arbeide. Naar jeg tænker, hvorledes Lund sled, hvorledes han ærlig og redelig stræbte for sin Familie og jeg nu seer Lønningen maa jeg næsten gyse. Og Alt dette er ene og alene den ungdommelige, smilende Hr. Etatsraad *Fabers*¹⁷ Skyld. Det er næsten skurkagtigt.

Min Sadel er kommen, smuk og elegant (rettere Din Sadel), med Indretning til Mantelsæk til Medicin. 23 r men Mantelsækken vil nok komme til at koste en 9 Sk¹⁸, jeg har den ikke endnu. Der er Nysølvst Stigbøiler med. Jeg savner nu alle mine Sager i Korsør. Idag skulde jeg undersøge Tænderne paa en Hest men det kunde jeg ei paa Grund af at mit Mundjern ei [er] her. Jeg sidder her nu ved Kakkelovnen i en varm lille Stue og havde nok Lyst til at tale med Dig om Et og Andet. Men det kan nu ei skee. Hvis jeg havde mine lange Støvler vilde jeg besøge Poul Stockholm¹⁹. Paa Mandag skal jeg til Kjøbmanden i Karreby²⁰. Idag har jeg drukket 4 Kopper Kaffe hvis det interessere. Zulma²¹ ligger i sin bekjendte Stilling ligesaa lang som den er paa et Hestedækken ved Kakkelovnen. Den aad ikke en Smule i de første 3 Dage og blev meget mager, da den ikke vilde æde Brød; nu er det dog nok overstaet. Nu skal jeg ind og spise. Jeg har 2 Værelser; det har jeg nok ei før fortalt. Nu har jeg spist til Aften og fik til Smørrebrød Medisterpølse, Steg, Spegepølse og Ost. Lever godt. Her er en flink Kone til at vadske Tøi. Imorgen skal jeg vist ride til Nykjøbing²². Her er flinke Heste. Her staaer en Hingst i Stalden der som toaarig har kostet 600 r; nu vil den ikke blive solgt for 1400 r. I Sommer fik den en Præmie af 100 r ved Hingstskuet i Nykj.

Hils. Her er udmærket Kaneføre.

Din hengivne Søn
Christian

¹² Jens Veibel Neergaard (1775—1864).

¹³ Erik Nissen Viborg (1759—1822).

¹⁴ en bydel i Nyborg.

¹⁵ telegrafist A. P. Lund?

¹⁶ hvor Store Nordiske netop var i færd med at etablere en telegraflinie.

¹⁷ Peter Faber (1810—1877), telegrafdirektør, forfatter, chef for Telegrafetaten i Danmark.

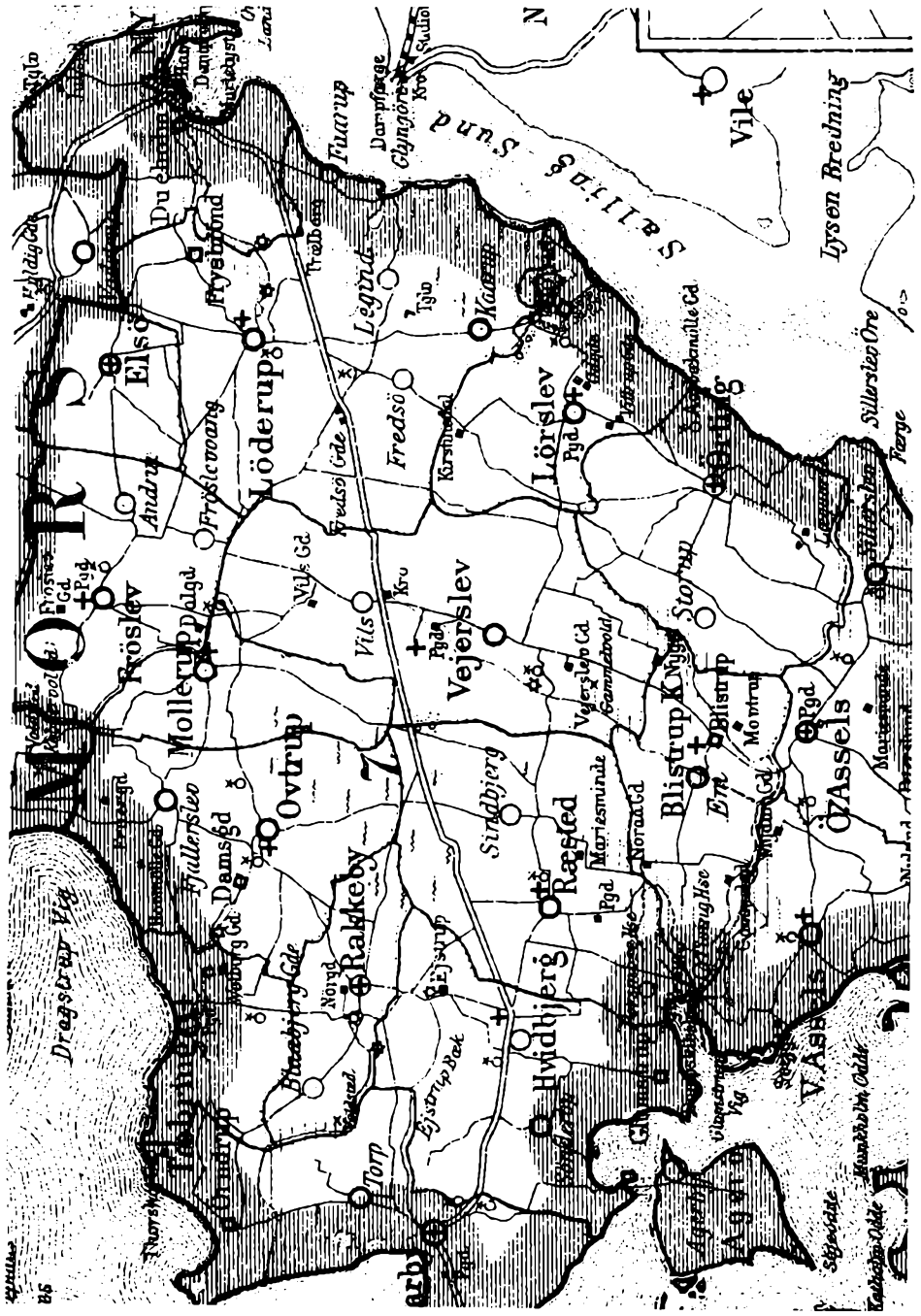
¹⁸ skilling; 1 rigsdaler (= 2 kr.) = 16 skillinger.

¹⁹ ikke identificeret.

²⁰ i dag Karby.

²¹ hunden

²² en afstand på ca. 15 km.

Kort over det sydlige Mors.

Kammerhøig.

Søndagften d 3 April [18]70

Kjære Fader

Endelig har jeg faaet Tid til at skrive og det er endda kun Tilfældet der er Skyld i det. Jeg blev nemlig opholdt noget længe paa Eistrup²³, saa jeg ikke kunde naae at komme til Glomstrup²⁴. Jeg kan være fornøiet for min Udholdenhed i at gaae ellers havde jeg ikke kundet besørge det. Det er et anstrengende Liv og det fører til Intet. Jeg bliver her derfor kun saalænge til jeg har faaet nogle Penge og Kundskaber, saa maa jeg videre. Naar jeg har været en Tour paa Tirsdag har jeg tjent 80 r, hvoraf jeg har faaet 25 r ind. Jeg har ikke foretaget Operationen (brænde Hul paa en gennemstaaende Galle) da Eieren betænkte sig; derimod har jeg sat Salve paa. Jeg har været ret heldig, og Held giver Anseelse. Bønderne er meget forekomne. En enkelt Gang har jeg vendt det Laadne ud. At fortælle Dig alt det, der her er passeret kan jeg ikke overkomme; jeg kan kun holde mig til det Almindelige. Jeg er tilfreds her; det er flinke Folk. Manden her er Apotheker²⁵. Naar jeg [er] borte, indløber der stadig Recepter til Gaarden, undertiden en halv Snees Stykker. Hesten skaaner jeg hvor jeg kan; det er et fortræffeligt Dyr, som nok ifald jeg var paa Sjælland til Sommer skulde komme med til Travløbet i Kbhvn.²⁶ Jeg faaer vist snart nu 1 Sk²⁷ af hver Tønde Hartkorn omtrent 300 r, saa jeg kan nok tjene en 600 r, eller 800²⁸. Til Sommer er det bedst Du gjør en Reise

²³ Eistrup 1 km nord for Hvidbjerg kirke, afstand til Nykøbing M. 17 km.

²⁴ Glomstrup herregard, Ø. Hvidbjerg.

²⁵ p. t. ikke identificeret.

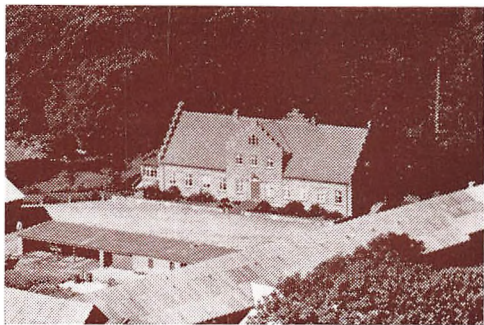
²⁶ Engelsen deltog ikke i væddeløbet, se brev nr. 6 (s. 26, spalte 1).

²⁷ skilling.

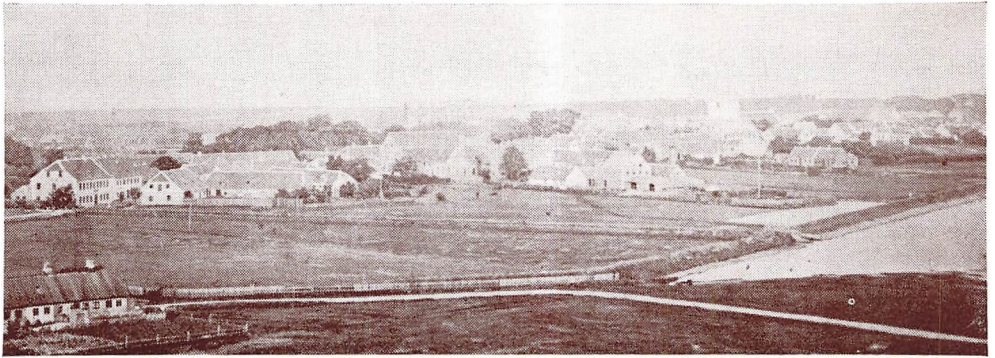
²⁸ rigsdaler.

herop. Det Hele koster frem og tilbage 8 r; jeg veed nemlig ikke om jeg kan komme bort. — Der er nu mange Ting, der kjøre rundt i mit Hovede; jeg veed næppe hvor jeg skal ende eller begynde. Der er en Følelse, der er stærkt fremtrædende i dette Øieblik og det er, at det er en ussel Betaling for et saadant Slid. Ingen anden Dyr læge havde gjort mig det efter. Tilbagelægge hver dag en 14 Dage itræk tilfods en 4 Miil²⁹ og snakke med Bønder i halve Timer og saa gaae igjen og saa igjen ride 4 Miil. Men det kan være det samme, naar det blot bliver ved Sommeren igjennem. Hvert Land har sin Skjønhed og dette savner heller ikke sin. Her er noget Storslaaet i Naturen. En Aften, jeg reed over Sindbjerg hede til Herregaarden Eistrup glemmer jeg ikke saasnart. Himlen var saa klar, Stjernerne lyste saa stærkt i den stille Nat og Heden var begyndt at stivne; men det var dog meget mørkt og jeg blev ikke en Jordvold vaer, der var kastet over Veien. Men det blev Hesten, der før jeg vidste et Ord af det samlede sig til Spring og i et Sæt var baade over Grøft og Gjærde, som jeg paa et hængende Haar nær var kommet til at ligge i. Da jeg saa red videre, kom der paa Himlen det prægtigste Nordlys, der kunde tænkes. Dets Straaler blussede og funkede i gule og ildrøde Flammer og

²⁹ ca. 30 km.

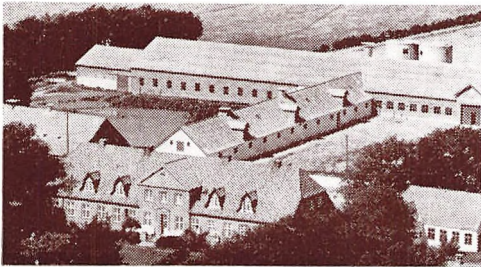
Ejstrup.

Nykøbing M. omkr. 1870/1871.

indtoge næsten 1/8 af Himmelhvælvingen. Viben peeb i Lyngen og nogle vilde Svaner fløi skrigende over mit Hoved. Det hele var overordentligt smukt. — Forleden Aften Kl. 10 da jeg vilde gaae over Isen ved Tissinghuus³⁰ begyndte denne at knage og synke under mig; Hunden

³⁰ Tissinghuse: samling af huse ved overfartsstedet.

Peterslund.

hylede og trykkede sig op til mig. Men jeg lagde mig saa ned og rullede mig ind til Strandbredden. — Jeg har idag haft Brev fra Otto³¹; det glæder mig at høre at Fingrene ere gode. Hilda³² har ogsaa skrevet til mig for en 8 Dage siden. Jeg skal skrive til Helsingør og Du skal høre nærmere fra mig saasnart jeg faaer Tid. Paa Tirsdag skal jeg til Nykjøbing [Mors] og have en Tand ud. Jeg har engang frelst en Ko fra at qvæles og en anden Gang faaet Efterbyrden fra en Følhoppe. Hvor Folk har næret Mistillid til mig er jeg stedse optraadt kort og bestemt. En Fyr, der engang gjorde Forsøg paa „om jeg ikke kunde nøies med 1 r istedetfor 7 Sk“ viste jeg alvorlig tilbage.

Hils. Din hengivne Søn.

³¹ hans broder, født 1853.

³² hans søster, født 1851.

Kammerhøigaard, d. 23. Mai 1870

Kjære Fader

Skjønt det er længe siden, at jeg har skrevet er det dog ikke saa underligt, thi skjønt jeg naturligtviis stødse af og til har havt en ledig Time har jeg dog ikke i denne været disponeret til at skrive, thi en stor Praxis gjør ogsaa Fritiden til en Arbejdstid og giver, især i Begyndelsen, let Anledning til at man er i en vedvarende Spænding. Det er derfor først, da Kreaturerne ere komne paa Græs og Praxisen er stærkt aftaget, at man kan hengive sig til saadan rolig Beskæftigelse. Forresten synes jeg ikke om denne Aftagen af Praxissen. — Ridestøvler er lige-saa nødvendigt for mig som en Skjorte paa Kroppen. Naar jeg kommer til Glomstrup og kommer mellem de andre Herrer og Damer (Herrerne til Peterslund³³ og Tissinghuus³⁴), kan jeg ikke paa de fine Gulvtæpper møde med Fedtlæders Støvler. Jeg har en kostbar Hest, bedre end Godseiernes (ogsaa bedre end Bestles³⁵, bedre Traver), godt Ridetøi, min Dragt, maa ogsaa passe derefter.

En Ting har fra Begyndelsen stedse staaet klart for mig og det er det Ønskelige i en hurtigst mulig Afbetaling af de Penge, jeg har laant at nedsætte mig for. Jeg giver derfor heller ikke Noget ud til Unytte. Men Udgifterne ere endda ikke saa ringe for mig selv 200 r, for Hesten 130 r, for Hunden 18 r og en 15 r til Karle og Piger. Karlen der pudser og vedligeholder Seletøiet strigler Hesten faaer deraf de 10 r; og der er meget at pudse. Det er 1 r om Dagen saa Medicin 70 r aarlig; det bliver let 600 r. Nu har jeg truet med at flytte om 2 Maaneder og det gjør jeg vist ogsaa, hvis det ikke kommer i stand

med Hartkornet. Bønder ere som bekjendt noget Skrub, men det vidste jeg iforveien og blev derfor slet ikke overrasket i den Henseende. — Undertøi har jeg intet slidt af, da jeg intet har gaaet med. Mit Tøi er ellers i meget ordentlig Stand. Vogn vil jeg aldrig anskaffe selv om jeg havde Penge nok. Ridning er nemlig min Lyst, og det forsoner mig med meget. Jeg kommer til Kjøbenhavn i Juli, naar der skal være Væddeløb; og der da Adskilligt at tale om. Jeg har begyndt at trainere Hesten for at den, hvis jeg skulle bestemme mig til det, kan møde til Travløbet. Jeg har redet 1½ Fjerdingsvei³⁶ i 5 Minutter, det er en Miil³⁷ i 12 Minutter i Trav; det er Jernbanefart. Det gjør ikke Bestles Hest; det gjør ikke en eneste Hest paa Mors eller maaske i hele Jylland, men det er ogsaa en Halvblodshoppe. Jeg reed paa den i Dag i Carriere 1500 Alen³⁸, som den tilbagelagde i en Minut og 25 S.[ek.] (1500 Alen er en halv Fjerdingsvei). Den er saa glat og glindsende, Du vilde fryde Dig over at se den; det er da igrunden Din Hest.

Chinatelegraphen³⁸ staaer mig af og til i Hovedet. Manden Søren Peter Madsen har jeg lært at spille Skak som han holder meget af. Fruen paa Glomstrup har jeg begyndt at lære det. Dernede er Hunden meget vel seet og der bliver den svært fodret; Fru Gjedde kjender Margrethe Møller. Det er mærkeligt med den Hund, jeg fodrer den aldrig og dog holder den sig stadig til mig og har nu fulgt mig over 200 Miil, tilhest og tilfods (omtrent 130 tilfods); det har endog tidt hændt sig at den har været lukket inde et Par Timers Tid efter at jeg er redet bort men naar den saa blev løs har den med Næsen paa Jorden fulgt Hestens Spor til den har fundet mig. Vadsk er her værst med;

³³ Chr. M. Munch; Peterslund ligger 2 km SSV for Øster Assels.

³⁴ Tissinghus: samling af gårde og huse, udskibningssted m. anløbsbro.

³⁵ Chr. V. F. Bestle, vinhandler og brygger, Amagertorv 24, Kbh.

³⁶ 1 fjerdingsvej = ¼ mil = 1882,5 m.

³⁷ 1 miil = 7.532,5 m.

³⁸ 3: Store Nordiske.

³⁹ 1500 alen = ca. 941 m; 1 alen = 68,2 cm.

Glomstrup herregård, Ø. Hvidbjerg. Herregården er bygget 1797. Rummer i dag en stor privat samling fra 1700- og 1800-tallet. Udstillingerne er bygget om som et fri-landsmuseum med mange forskellige stuer og værksteder i bygninger på og omkring herregården.

jeg vil for Fremtiden lade vadske i Nykjøbing. Mit Papiir og mine Convoluter ere slupne op. Kryger havde syet Støvlerne galt. Jeg har sendt dem tilbage med skriftlig Besked. — Bedstemoder⁴⁰[,] Margrethe⁴¹ og de Andre har det vel godt. Det var mærkeligt med den Pige. Den nye Pige er vel næppe værre. Men det er vel noget besværligt før hun kommer ind i det. Her er mange Harer, hver Dag seer jeg en 3—4 Stykker og tusinder af Vildgjæs. Naar de flyver over Hovedet, gjør

det en saadan Larm, at det er umuligt at tale sammen. Fra Lindhardt⁴² har jeg faaet Brev. Jeg reiser ud til ham til Sommer, hvis jeg som jeg haaber kommer til Kjøbenhavn.

Den 24. Mai.

Inat var jeg ude og tog for 3 Fjerdingsnat 2 r og for Medicin 2 Sk. Det er det høieste jeg har taget.

Din hengivne Søn
Christian

Kammerhøigaard Onsdag d. 25. Mai 1870

Kjære Fader!

Vinden blæser her idag saaledes, at det ikke er til at tænke paa at tage ud. Jeg benytter derfor Leiligheden til at skrive; og jeg vil da først tale om mine Pengeaffairer. Manden her har faaet og skal i denne Maaned have en 110—115 r desuden 5 r til Karlen; løbende Udgifter har der været til en 70 r. 25 r Afbetaling paa Medicin der kostede fra først af 90 r, og dog var der ikke for meget; men det vil jo vare saa meget desto længer. En Dag gav jeg 17 r ud i Nykjøbing 6 r Hestedækken, 6 r Mantelsæk, 2 r Dagbladet, 1 Rdl en Tand, 2 r 3 Sk til Apotheket og 2 Sk paa Gjæstgivergaarden. I Fragt af Medicinkasser har jeg givet 8 r, for Kasser og Hylder til Medicin 5 r og for Vadsk 2 r 3 Sk og 15 r har jeg sendt til Dig. Det er blot, hvad jeg kan opregne i en Fart og det er dog et halvhundrede Daler. Naar jeg regner Alt ud, har jeg i dette Øjeblik 5 r tilovers d. v. s. til Klæder, til Slid af Hest o. s. v. Det er sandt jeg har glemt Beslaget, som jeg igaar betalte med 3 r. Hesten giver jeg 10 Rdl om Maaneden for og den faaer saa 3 Fjerdingkars⁴⁰ Havre. Jeg kunde nok leve noget billigere naar jeg flyttede til en Kro og lod være at spise Middag og selv holdt mig med tør Kost. Dog det skal jeg tænke nærmere over. En stor Deel af Maden faaer jeg jo ogsaa ude; jeg troer nok 200 r for mig er vel dyrt. Paa Glomstrup vil de tage mig billigere og saa lever man udmærket i alle Retninger, men det kan let blive en Skade af en 150—180 r, saa det tør jeg ikke. Glomstrup ligger nemlig for meget Vest paa.

⁴⁰ (fra moderens side) Anna-Christine Schulz (1792—1875).

⁴¹ hans søster, født 1849.

⁴² tandlæge, se note 138' på side 53.

⁴³ ∞ ca. 13 l.

Jeg kan ikke lade være at lee i dette Øjeblik, staaer Zulma paa Stolen bag ved mig med Forbenene i Vinduet og gjørr saa Vinduerne ryste. Det er en forfærdelig Stemme den Hund har; jeg har aldrig hørt en saa huul, tordenlignende Stemme før; det sætter i mig for hver Gang. Den er blevet noget mere glubsk af sig. Chr. Bjerggaard Eieren af Sindbjerggaard kom nu ind; vi skal drikke Chokolade. Han beder mig hilse min Fader; jeg siger det skal skee. Det er en overmaade flink Mand, hos hvem jeg har mødt megen Velvillie. Hvad [Folk si]ger om Margrethes Stilling skal Du give en god Dag; er Margrethe tilfreds i sin Stilling hos Kammerjunkeren, saa lad hende blot blive. Stockfleths Bog⁴⁴ har jeg faaet. Du skal ei sende min sorte Frakke herover; alle Udflugter sker til Hest og med en saadan Frakke kan jeg ikke ride. Naar jeg taler med Dig skal jeg meddele Dig enddeel om den omtalte Herregaard Glomstrup. Den er ligesom Sindbjerggaard forsynet med Ruiner af gamle Volde og Grave. Straahatten har jeg dog kun endnu brugt ved en enkelt Leilighed, Veiret er igjen slaaet om i Kulde. Glomstrup er egentlig det eneste Sted her som er værd at komme, men der befinder man sig ogsaa meget vel. Hils alle bekendte Størrelser. Jeg skal nu ud og se til Hesten. Om jeg engang i Fremtiden faaer nok saa mange Penge, jeg faaer aldrig en saadan Ridehest. Straahatten faaer jeg meget Brug for. Jeg kan ikke gaae ind paa Detailler om Livet her, thi her var da saa meget at fortælle. Skjøndt her tidt er Anledning til Ærgrelse [tager jeg] Alt fra den lette Side. Gjedde fra Glomstrup (Eieren 34 Aar gl) var her nu, han sagde at han havde en udmærket Bøsse til mig, som jeg til Efteraaret kunde bruge og gaae paa Jagt med, med ham, naar jeg fik Tid. Det er den

⁴⁴ sandsynligvis H. V. Stockfleth: Haandbog i Veterinærchirurgien. 1. del. Kbh. 1870, 687 pp.

Slags Fornøielser her er og det kan jo opveie meget; forresten ellers trevne Bønder. Idag skal jeg see at faae skrevet nogle Breve.

Hils

Din hengivne Søn
Christian

Brev nr. 6

Kammerhøig.
[medio ? Juni 1870]

Kjære Fader

Tak for Meublerne⁴⁵. Jeg har allerede faaet dem anbragt i en Gaard lige ved Kammerhøig. hvor jeg har leiet et Værelse som jeg i disse Dage har tapetseret. Hvor meget jeg skal give i Leie er ikke endnu afgjort. Hjørneskabet ankom i god Behold og Intet har lidt det mindste.

Jeg sender herved Maatterne tilbage. Sækkene vil jeg gjerne beholde, da jeg vistnok nu da jeg selv skal sørge for Alt med Undtagelse af Middagsmaden, vil faa Brug for dem. Meningen var ikke, at Du skulde kjøbe Nysølvskeer og Knive og Gafler; dem kunde jeg ogsaa have faaet her og derved sparet Dig den Udgivt (foreløbig). Til Væddeløb tænker jeg ikke paa at komme. Juli Maaned lader til at blive meget rolig, saa jeg har ikke rigtig Lyst til den Udgivt.

Nu er jeg fri (egentlig først om 14 Dage) for at ærgre mig over at give 3 Sk ud om Dagen som jeg kun faaer for 8 Sk Nytte af. Jeg har havt mange Udgivter til Sadeltøiet (fEx nye Tøiler) o. s. v. Jeg vil gjerne bede Dig om at sende mit lille

⁴⁵ nogle af disse møbler kom på den store rejse fra Mors til Sibirien og derfra til det europæiske Rusland, for endelig at slutte i Svejts hos familien Spindler, hvor de i dag indgår i en sibirisk mindestue.

Skab og de to Taburetter, samt „Underverdenen med dens Skatte og Vidundere.

I den sidste Tid har jeg ikke skrevet meget; men der har heller ikke været stort at berette. Jeg er blevet et Par Gange hentet om Natten. Jeg har moret mig ret godt paa Glomstrup og jeg kjender nu de fleste Præstefamilier, de eneste Mennesker, der ere værd at tale med om Andet end om Stude og Heste.

Maatterne kommer næste Gang men Posten har dem ikke med idag.

Hils
Din hengivne Søn
Christian

Brev nr. 7

Blagowe[sch]tchensk d 29 Juni [18]72

Kjære Fader

Jeg hører for 8 Dage siden gennem [Bedstemo]der, at Margretha⁴⁶ er død for et [paa]r Aar siden efter flere Maaneders Sygdom⁴⁶. Jeg er saa bedrøvet derover og Intet at have faaet at vide derom tidligere. Jeg havde ikke tænkt at skrive men jeg kan dog ikke lade være nu ligemeget paa hvad Maade, det bliver optaget. Jeg vil saa gjerne sige hvor ondt det gjør mig at vide Dig sørge, og hvor gjerne jeg vilde gjøre Alt for Du kunde være tilfreds. Naar jeg kunde vilde jeg saa gjerne sige Dig et Trøstens Ord, som Du saa haardt kan trænge til, da det er bristet, Du har sat saa mange Forhaabninger til, da saa megen Kundskab, saa stor Flid er bleven til saa lidet Nytte. Jeg behøver vidst ikke fortælle hvor dybt bedrøvet jeg blev da jeg hørte, jeg havde seet den

⁴⁶ hans søster.

⁴⁶ tuberkulose.

Margrethe Christine Engelsen 1849—1872.

friske, livsglade unge Pige for sidste Gang. Og slet ikke talt med hende i Aar. Opfat mig ikke paa anden Maade end før mit Giftermaal; jeg er i Anskuelse den Samme. Hele mine Handlemaader⁴⁷... fra en anden Grundsætning en anden Opfattelse en[d] den, som Havde jeg Feil, havde jeg ligeoverfor Dig baaret mig gemeent ad, jeg kunde ikke gjøre det godt igjen ved en endnu større Gemeenhed mod en Person, jeg har den største Agtelse for, mod en Person, jeg i Trofasthed, Ærlighed, Arbejdsdygtighed vidste, ikke vilde finde Mage til. I det

⁴⁷ de med prikker markerede steder er ulæselige p. gr. af fugtskader i brevet.

Hele imod Een jeg trygt kunde støtte mig paa, og som jeg, hvis jeg nogensinde skulde gifte mig, vilde være den bedste Støtte paa min Vei. Og naar jeg dertil hos denne Person fandt en net, taktfuld Optræden, en Dame⁴⁸, (ikke saadan Een som maaske troede fandt sin Lyksalighed i at løbe med Silkekjoler) altsaa Een, som der var Udsigt til at jeg, naar jeg opførte mig som et ordentligt Menneske vilde blive komplet lykkelig med; det er da ikke saa underligt, at det var mig umuligt at sige: reis nu, min Familie synes ikke om Giftermaalet⁴⁹. Havde jeg som sagt eensgang gjort den Feil at nødskaab jeg aldrig havde nogen, Du havde noget virkeligt... saa kunde jeg umuligt gjør det godt igjen ved en endnu større Feil og bryde den Tillid, der saa aabent og ærligt var kommet mig imøde. Havde jeg talt saaledes til Dig for 1½ Aar siden (som jeg egentlig gjorde om end paa en anden Maade) vilde Du sikkert have kaldt det Utak som Fremtiden snart skulde vise. Nu er denne Fremtid gaaet og ovenikjøbet en Tid, der ikke har stillet ringe er til En, der havde ganske andre behagelige Forhold. — Maaske er alt dette her for en Deel overflødig Tale og kjeder, men dette maa jeg hellere end være for utydelig, da det jo er temmeligt vigtigt. Jeg vil forresten ikke sige mere skjøndt jeg har nok at fortælle — lad først Hovedsagen blive klar, hvis den nogensinde bliver det. Og Hensigten er jo heller ikke at fortælle om Forholdene her, men kun at gjøre klar, at hvis der er Nogen der... rolig ufortrøden Stræben ... noget jeg bilder mig ind (hvis... skulde troe hvad jeg siger) vilde være en

⁴⁸ Marie Pabst født 1843.

⁴⁹ Engelsen blev gift i januar 1871 i Hvidbjerg kirke, Mors.

^{49'} mange år senere oplevede Chr. Engelsen en stor skuffelse i ægteskabet med Marie.

Skt. Petersborg 1885. Nevskij Prospekt.

lille Trøst i Din nuværende Sorg, og at lindre den var den første Indskydelse jeg fik, Hensigten med Brevet. Heri ligger altsaa en Undskyldning for mig hvis Du skulde blive vred over at jeg bringer Dig til at tænke paa Noget, Du helst vil være fri for Noget der maaske lige saa gjerne kan at Du vil blive tilfreds derover Men ialfald Villien var

Din Søn
Christian

*C.G.S.E. = Christian Georg Schultz
Engelsens segl.*

Brev nr. 8

Petersborg d 8 Januar 1877.

20

Kjære Fader

For et Par Aar siden fik jeg at høre, at Margrethe var død og jeg skrev da til Dig for at faae de nærmere Omstændigheder at vide. Jeg fik et Svar, der, hvis jeg nogensinde skulde have havt Lyst til oftere at skrive hjem nok skulde have betaget mig Lysten. Der kunde aldrig være nogen Fornøielse ved en Brevvexling, hvori den Ene matte spille det fortabte Faars Rolle. Jeg sølte mig for lidt oplagt hertil. Den Slags Uenigheder mellem Fader og Søn, Giftermaalsuenigheder, hører ikke til vor practiske Tidsalder. I gamle Dage spillede de en stor Rolle, men meget har forandret sig. Nu er man snarere tilbøielig til at finde det agtelsesværdigt, at et Menneske, der veed, at en

Chr. Engelsen.
(Fot. Alfred Lorens, Skt. Petersborg).

Sag forholder sig saaledes og saaledes ikke lader sig vildlede af Verdens Dom, der maaske grunder sig paa udsprede falske Rygter; en anden Sag er det, naar han letsindigt styrter sig ind i Elendigheden kun ledet af Følelserne uden rigtig at forstaae den, han indlader sig med. En saadan bliver naturligviis kun til Nar og vækker Latter. Vel skal man ikke foragte den almindelige Mening, men heller ikke, naar man har en bedre, gjøre sig til Slave af hvad Folk sige. Det har man kun lidt Fordeel af; den saakaldte Verden har i Almindelighed ingen Magt over den Enkelte, kan hverken skade eller gavne. Folk hører dog snart op med at snakke og hvad har man saa for, at man ligeoverfor ligegyldige Folk har bragt et Offer. Det forstaaer sig, at man er meest tilbøielig til at give efter for et saadant Tryk, naar man lever i mange Aar paa eet og samme Sted. Omverdens Mening forvexles let under saadanne Forhold med den egne.

Marie Engelsen.
(Fot. Alfred Lorens, Skt. Petersborg).

Man kommer da tidt til at svinge vel meget, rettede man sig stedse efter Folk; jeg har allerede mange Gange haft Leilighed til at gjøre denne Erfaring og stedse har jeg glædet mig over at have handlet efter eget Hoved, og ikke mindst, da jeg gjorde den sidste i Manges Øjne temmelig dristige Handling: Opgivelse af Telegraphen. — Kunde Du ikke have Anskuelse, der gik i denne Retning, var der jo Intet ved det at gjøre; paatrænge mig var dog vel det Sidste, jeg skulde gjøre, selv om jeg ikke rendte Dig paa Dørene med en forsulten Børneflokk, som Du tidligere frygtede for. Derfor har jeg ikke skrevet. Og endnu var der en Grund hvorfor jeg tauv. Bevidstheden om at have været et ordentligt Menneske, om at have arbeidet og skaffet sig jeg kan vel sige en sjelden Agtelse — hvis Du ikke troer mig, har jeg nok af Beviser — gjorde mig det noget vanskeligt at stille mig i ydmygt Forhold, som jeg følte var Betingelsen for

at vedligeholde Forbindelsen med Hjemmet.

Jeg havde kun eet at gjøre: Vise, at man havde taget feil af mig og arbeide mig frem saa at man tvungent maatte vise den Agtelse, man ellers ikke vilde yde. Og dette Ene troer jeg lykkes nu for mig; mit Standpunkt bliver derved et heelt Andet. Jeg kan saa støtte mig til den offentlige Mening, der jo er mine Nærmestes Rette-snor. Dette er Grunden hvorfor jeg skriver netop nu. Men maaske undrer man sig over, at jeg i det Hele skriver. Jeg har jo dog faaet saa godt paa Gummerne, at man skulde troe, jeg havde faaet nok. Maaske troer man ogsaa, jeg er i Besiddelse af en vis Grad af Paatrængenhed. Men heri tager man feil. Jeg kan ikke glemme, jeg har en Fader, der nu er en gammel Mand og som har været mig en sjelden god og kjærlig Fader og som jeg kan takke for det, jeg er blevet til. Livet er kun kort, Aarene gaae og det vilde gjøre mig ondt, skulde jeg kun opnaae om nogle Aar at staae hjemme ved een Grav endnu; derfor ere de meest glimrende Epauletter ingen Trøst. Falck⁵⁰ kom hertil og omtalte Dig ogsaa. Igaar fik jeg Cap. Tegners⁵¹ Brev fra Juli, hvori han ligeledes omtaler Dig. Dette Sidste er navnlig Grunden til, at jeg skriver nu og at jeg udsætter mig endnu engang for Gjentagelse af Brevet for 2 Aar siden. Maaske havde jeg allerede tidligere skrevet, men hver Gang en saadan Tanke er opstaaet hos mig, faldt det mig ind at vilde Du have Noget med mig at gjøre, kunde Du jo ligesaa gjerne skrive først. Jeg meente, Du kunde jo lukke Døren op og bede mig træde ind. Ottos⁵¹ Brev kunde jeg ikke tage for en saadan Opfordring. Udskriften saae jeg, Du havde skrevet og vidste altsaa det var skrevet med Dit

⁵⁰ sandsynligvis en funktionær indenfor Det Store Nordiske.

⁵¹ kaptajn, dampskibsekspeditor Ludvig Ferdinand Tegner (1805—1893).

⁵¹ hans broder.

Samtykke. Men Meningen kunde jeg dog ikke forstaae. Vilde Du have havt noget at vide, kunde Du jo selv have skrevet og meente Du, at der skulde en Brevvexling istand med Familien, som Du vilde see igjennem Fingre med, endog til en vis Grad beskytte men dog ikke betragte som Din egen, saa syntes jeg, at det var en uheldig Indledning. Jeg længtes jo ikke efter Ottos Naade; vilde jeg glæde mig over Noget, saa vilde det være, naar hele Familien uforbeholdent og aabent forandrede Deres Opførsel og ligesaa ærligt tilstod den Uret, de havde ligeoverfor mig, som jeg, den jeg altid vilde have bekendt, hvis Tiden havde vist at jeg havde faaet Uret. Derfor besvarede jeg ikke Ottos Brev. Og endnu er der en Grund hvorfor jeg ikke betænker mig paa skrive nu: den nemlig, der gjør, at man, selv om man ti Gange har Ret dog stedse kommer paany som den Ydmyggede; og denne er: Agtelse for Alderen. Det er kun en ilde anvendt Takt om man kan kalde det saaledes, der foranlediger, at man strides med Ældre om Bagateller. Skal Ungdommen have lige Rettigheder med Alderdommen omstødes al sund Sands og man kommer i en Tilstand, der er værre en Socialdemokratiet. Den Slags Punter vilde aldrig blive rokkede imellem Mennesker, der leve efter Forstandens Love og de ville staae længe efter at Præsterne kun ere en historisk Erindring, til en Tid, da Mennesket ikke mere holdes for en af Gud udvalgt Skabning, men for et slet og ret høiere udviklet Dyr, der ene og alene kan bedømmes i Sammenligning med disse og hvis Isolering og Tilveirskydning vil blive opfattet som en Latterlighed, der ikke giver Middelalderens Paastande om at Jorden er flad det Mindste efter i Comiskhed.

Jeg har altsaa havt den Fornøjelse at tilbringe 5 Aar i Sibirien⁵². Jeg kan ikke sige Andet end at denne Tid i sin Heelhed

⁵² fra sidst i 1871 til sidst i 1876.

Universitetet i Skt. Petersborg (ca. 1860). Fra K. A. Timirjazev: Žizn' rastenija. Moskva/Leningrad 1949, 254 pp.

har været meget behagelig og at jeg har havt Leilighed til at lære ikke saa Lidt. Om de forskjellige Enkeltheder, der ville mere Dig meget skal jeg senere fortælle Dig endeel. Nu vil jeg kun underrette Dig om, at jeg opgav Telegraphen, som jo kan være meget god, naar man ikke har noget Bedre, men i Længden dog bliver trættende ved sin Nattetjeneste og forskjellige andre Smaaubehageligheder⁵³. Men deri havde jeg endda fundet mig, naar det førte til Noget; men det synes det ikke at gjøre. Dyrlæggevæsenet derimod — hvortil jeg jo ogsaa har en ganske anden Lyst — har bedre Udsigt for sine Tjenere.

⁵³ f. eks. øjenirritationer, bronchialkatarrh og andre erhvervsygdomme, som danske telegrafister led under, er beskrevne f. eks. i A. C. V. Hansen: Paa yderste Forpost for Det Store Nordiske Telegraf-selskab. Odense 1950.

Almindelig Dyrlæggeexamen, den der svarer til Examen hjemme giver i de fleste Tilfælde Adgang til Stillinger med fast Gage paa en 2000 Rubler og det paa anderledes billige Steder end Østsibirien. Arbeidet er saa af en ganske anden Beskaffenhed, frit Liv i fri Luft og man er fri for disse saakaldte Načal'niki (Chefer) den Ene ovenover den Anden. Det forstaaer sig havde jeg været af lidt mere dorsk Temperament end jeg er, havde jeg maaske sagt, hvorfor skal man plage sig, man kan jo tage sig det meget gemytligt, leve som hidtil og lade fem være lige, hvilket ogsaa havde været saa betydeligt nemmere, men jeg havde jo saa ikke været saa vidt som jeg nu er og havde ikke til Veterinairexamen bestaaet og godt bestaaet Chemi, Physik, Mineralogie, Botanik, Pharmacie, Pharmacologie, Beslaglære, Beslagkunst og Histologie (micro-

*Veterinærskolen, Skt. Petersborg (1873).
Fra V. M. Koropov: Veterinarnoe obrazovanie v SSSR. Moskva, 1949.*

scopisk Anatomie); om et Par Dage skal jeg examineres i Anatomie, Physiologie, Zoologie og Dissection og da har jeg saa mange Fag tilbage, at jeg haaber at kunne blive færdige i Løbet af en 5 Uger. Saa er det min Hensigt at læse videre til Magistergraden, der giver Adgang til Lærerstillingerne ved Akademiet eller til Brigadedyrlægestillingerne, der ere høie Pladser. Men dette vil endnu vare eet Aarstid eller maaske $1\frac{1}{2}$, men saa har jeg ogsaa noget derfor. Jeg er overordentlig fornøiet for, at jeg gjorde denne Forandring i Livsstilling nu og ikke blev i Amur⁵⁴ fem Aar endnu, thi jeg havde til den Tid været betydelig ældre og maaske savnet den Elasticitet og Spændkraft, som er aldeles nødvendig ved et saadant Foretagende og som ingen lille Capital kan give Erstatning for.

Min Examen er bleven afholdt paa Tydsk og Russisk. De Professore, der ikke forstode Tydsk have examineret mig paa Russisk. Examinationen i analytisk Chemie skaffede mig stor Fornøielse.

⁵⁴ en flod og et område i Østsibirien.

⁵⁵ A. Borodin (1834—1887), komponist, militærlæge og professor i kemi ved Skt. Petersborg Universitet.

Professor Borodin⁵⁵ en sjelden vakker Mand sagde, at det var ham en overordentlig Fornøielse at examinere mig at han sjelden traf saa vel forberedte Examinanter. Men jeg havde jo ogsaa læst i Blagowetchensk Gorup-Besanezs store Chemi⁵⁶, som jeg havde med hjemme fra. Næsten ligesaa godt gik det i Mineralogie og de øvrige Fag. Kun Botanikken mit gamle, svage Fag var det en Guds Lykke, at jeg komme igjennem⁵⁷. Jeg tager det Hele med en vis Rolighed, der jo ikke er til Skade. At jeg har havt megen Besvær, megen Møje, mange Ubehageligheder forstaaer sig selv og jeg vil ikke trætte ved at fortælle om disse.

Telegraphen har her været meget forekommende imod mig. Etatsraad Ispaltow Afdelingschefen for de peterborgske Stationer antog mig strax og har endog rost mig til Directeuren. Det ene har støttet det andet og saaledes er det gaaet til at jeg efterhaanden blev kjendt af alle

⁵⁶ E. C. F. Gorup-Besanez: Anleitung zur qualitativen und quantitativen zoochemischen Analyse . . . 3. Auflage, Nürnberg 1850, 363 pp.

⁵⁷ Harald Krabbe var hans lærer i botanik på Schneekloth's skole.

Professor A. Borodin.

disse høje Herrer, Woiwod⁵⁸, Departementscheferne og Directeuren, der et Par Gange har kaldet mig til sig og hvem jeg har fortalt meget om Amur. Han opfordrede mig til at gaae tilbage til Amur under gunstige Vilkaar som Stationsbestyrer eller noget i den Retning; men jeg takkede og sagde at det lønnede sig ikke for mig; skulde jeg rives ud af min Gjerning nu skulde der mange Tusinde til for at erstatte dette, hvad vel ikke laae i hans Magt. Den nye Vei igjennem Mandshuriet til Blagow[eščensk] fra Nertchinsk glædede han sig meget over, at jeg havde gjort Departementet opmærksom paa. Han har nu sendt Folk afsted for at indlede Underhandlinger med Gouver-

⁵⁸ Woywood, funktionær ved telegraf-selskabet i Skt. Petersburg.

neuren i den chinesiske Stad Aigun. Ligeoverfor Pallisen⁵⁹ hjalp Baron Offenberg⁶⁰ (Gouvern[øren] i Amur) gode Anbefaling mig meget og med Hedemann⁶¹ blev jeg snart rigtig godt bekendt. Han vilde ogsaa have mig tilbage til Amur. Du seer altsaa, at jeg ikke er saa ilde situeret. Det dreier sig her ikke om Stilling og Udkomme, hvad altid er mig sikkert i Rusland, men om en saadan Stilling, som jeg netop vil have. Ispalatow har befriet mig for Dagstjeneste for at skaffe mig Tid; kun hver tredje Nat har jeg Vagt. For dette faaer jeg 45 Rubler maanedlig, hvad vel ikke er ret meget i Petersborg. For et eneste Værelse uden Kjøkken betaler jeg 14 Rubler i maanedlig Leie og jeg har maatte søge længe før jeg fandt et saa billigt. Det havde vel været mig muligt at faae Tillægget for Engelsk, hvad Hedemann med Lethed vil have kunnet sætte igjennem, men da jeg kjender Forholdene her ret godt, veed jeg, at det ikke havde været heldigt. Jeg havde vist ei saa længe kunnet holde mig i Ispalatows Gunst, thi disse Penge ønsker han selv at disponere over og han vilde da ogsaa forlange mere Arbeide af mig og ikke lade mig slippe med Tjeneste hver tredje Nat. Efter endt Examen bliver Indtægterne betydelig bedre. Etatsraad Bagge⁶¹ Regimentsdyrlæge i Chevaliergarden hvem jeg er megen Tak skyldig for hans Oplysninger om Examensforholdene og for hans Beredvilighed til at laane mig Bøger, mener at kunne skaffe mig en Plads som Dyrlæge i *Skt Petersburg*, hvad ellers ingenlunde

⁵⁹ Hans Jessen Pallisen (1815—1881), dansk konsul i Skt. Petersburg.

⁶⁰ på grund af Engelsens dygtighed retrak Offenberg ham i stedet for de mindre dygtige russiske dyrlæger.

⁶¹ ingeniør (se også note 166 på s. 60).

⁶¹ Hans Bagge (1816—1897), praktiserede i Lindelse på Langeland, hvorfra han emigrerede til Rusland i 1844, der kom han til at beklæde en række vigtige militære veterinære stillinger, indtil han blev pensioneret.

H. Pallisen.

er let, da her er Søgende nok⁶². Jeg vil da med Telegraphens Penge tilsammen have 110 Rubler maanedlig og kan da i Ro og uden ængstelig Hast forberede mig til Hovedexamen (Magister), thi for 110 Rubler kan man meget godt leve her. Jeg seer af Tegners⁶³ Brev, at Du ikke har villet tage de Penge, jeg er Dig skyldig. Heri samtykker jeg dog ikke. Enhver Gjæld er ubehagelig og virker trykkende. Vi have jo ogsaa eengang været enige om den Sag. Og at Du i denne Henseende holder Dig til det tidligere Aftalte er en nødvendig Betingelse for fremtidig Tilfredshed. Dog, da det allerede har været saalænge, beder jeg Dig vente en liden Stund endnu, thi jeg har vel Penge nødig nu, da Indtægterne ere saa smaa og jeg

⁶² det samme gjaldt andre erhverv, f. eks. danske officerer, forstmænd m. m.

⁶³ kapitein (se note 51 på s. 30).

har saa meget at anskaffe. Jeg tillader mig derfor at bede Capt Tegner sende Pengene, hvad jeg i særskildt Brev skal anmode ham om. Om Forholdene i Fremtiden vi senere tale nærmere.

Jeg er saa fri at besvære Dig med en Commission. Da vi reiste bort, blev en-deel af vore Sager, som bleve levned fra den reent forkeerte Auction, indsatte hos Bager Albeck⁶⁴, hvor der jo var Plads nok og hvor man ogsaa skulde troe — da det er et velstaaende Huus — at Sagerne kunne staae sikkert og at Intet vilde blive stjaalet. Det er dog gaaet anderledes end vi havde ventet. Den gamle Albeck er aldeles lam og har allerede længe ikke taget sig af Nogenting. Sønnerne formodentlig nogle Flabe havde opbrudt Kasserne og splittet Sagerne ad til alle Verdens Hjørner. En stor Deel er bleven ødelagt og en stor Deel forsvundet, altsaa stjaalet eller opslidt. Det vi fik hertil var saa slet indpakket, at Aabningen var til almindelig Morskab paa Toldhuset; Alting var kastet imellem hinanden, en itubrækket Gaffel, Sadelremme, gamle Kluder, Seler laac imellem mine bedste Bøger, der vare forrevne og ødelagte. Ja om Indpakning kan der egentlig slet ikke være Tale; Trækasserne vare kun halvt fulde. Det overgaaer al Beskrivelse. Og saa istedetfor at sende Sagerne med Gods-expeditionen f. Ex. Thaysens Expedition, havde man sendt dem med Posten som Iilgods, saa at Fragten foruden Tolden er steget til den fabelagtige Høide af 55 Rubler, hvad Sagerne i deres nuværende ramponerede Tilstand knapt ere værd. Den gode Kasse som jeg havde alle mine Dyr lægeinstrumenter i fra Kjøbenh. til Mors og hvori Sadlerne vare nedlagte er ligesom det øvrige opbrækket og sendt i ganske andre Kasser. Der skulde ogsaa findes enheel Deel Dækketøi, min Bedstefaders Chinelle, Sadler, en lille chinesisk Pult, mit lille Skab o. s. v. Altsammen til-

⁶⁴ hofbager N. E. Albeck, Købmagergade 65 stue i Kbh.

sammen til en Værdi af omtrent 300 Rubler. Jeg beder Dig om at have den Godhed at tage disse Sager i Forvaring for at Levningerne endnu kunne reddes. Navnlige vilde jeg gjerne vide hvad der endnu eksisterer for at jeg derefter kan see om Sagerne virkelig ere forsvundne eller kun tilsyneladende. Du vil maaske være saa god at sende et eller andet Menneske op til Albeck (August Albeck Nyvestgade) og tage Sagerne i Forvaring. Jeg vil derfor være meget taknemlig. Dog jeg vil ingen Ubehageligheder forskaffe Dig. Hvis Du ikke efter en Forespørgsel faaer Sagerne strax godvilligt udleverede efter hoslagte Anmodning, saa bekymrer Dig ikke mere derom; man kan ikke gjøre det Umulige; saa faae det gaae som det kan og jeg maa da ogsaa finde mig i dette Tab. Politiets Bistand kan jeg desværre ikke benytte, da jeg intet Beviis har taget af den ædle Personlighed. Min Sadel navnlig vilde jeg uhyre gjerne have, og vilde derfor bede Dig om, hvis det lykkes Dig at faae Sagerne, da strax sende den hertil. Har jeg taget Examen, kan jeg ikke undvære en Sadel, og en saadan koste her en 60—70 Rubler. Den Siags Sager koste her frygtelige Penge. Min Sadel kostede som bekjendt 16 Rigsdaler og er bedre end en til 70. Netop den vilde jeg uhyre gjerne have; ligesaa mit smukke Hovedtøj med Stang og Trendse. Dette vilde jeg ogsaa gjerne have. Min Sadel er ogsaa brugt og gaaer som saadan fri for Told, hvad siger ikke saa lidt, da Tolden ellers er temmelig høi. —

Ja, mere har jeg i Øieblikket egentlig ikke at sige. Vi ere her raske og befinde os vel. Den lille Anna⁶⁵, der har været saavidt omkring og allerede døiet baade Godt og Ondt, staaer hos mig og spørger hvor jeg skriver hen. Hun synes ikke rigtig at kunne forstaae hvad det vil sige „til Bedstefader“, men siger aa; min Kone er med Mogens gaaet ud paa Was-

lii Ostrov⁶⁶ til en Madam Rösch. Hendes Mand er Professor ved det kaiserlige Lyseum⁶⁷. Børnenes Portraiter skal jeg sende Dig ved Leilighed. Navnlige Anna er en overordentlig stærk og kraftig Pige; Mogens⁶⁷ har lidt meget af Bændelorm og er endnu ikke fri derfor. Til Sommer skulle det glæde mig, om Du vil komme hertil og besøge mig; jeg vil til den Tid være flyttet ud paa Landet. Men først og fremmest beder jeg Dig om at skrive strax og fortælle hvorledes Alting staaer til hjemme, thi jeg veed jo Intet. Jeg vil gjerne vide, hvorledes det gaaer Sødskende, som nu vel ogsaa maa være kommede frem i Verdenen. Jeg vilde gjerne have nogle Portraiter, navnlig af Margrethes.

Ja jeg er færdig; jeg har skrevet i eet Væk i syv Timer og kunde blive længe ved endnu. Men det er seent jeg skal hen til Hildebrandt⁶⁸ med en Oversættelse til Russisk fra Hansen⁶⁹ i Omsk. Derfor mere en anden Gang. Stof mangler jeg ikke. Vil Fremtiden gaae frem som Fortiden, vil jeg være tilfreds og engang vil jeg kunne sige, mit Liv har været lykkeligt. Det var en god Stjerne, der ledede mig til Rusland, hvor man kan komme frem, naar man er rask og frisk og vil arbeide. I Danmark vilde det aldrig være blevet til Noget; ingen Chancer eller Udsigter; det Bedste er dog jammerligt. Maaske tager jeg feil, men jeg har en urokkelig Tro til Fremtiden og vilde ikke for alt i Verdenen gaae fra mit Maal. Blev jeg hundrede Gange slaet tilbage, jeg begyndte igjen den 101 Gang; det er dog kun sund Menneskeforstand, Punktlighed, Nøiagtighed og Arbeidsdygtighed det kommer an paa i Livet og naar man ikke er altfor slet forsynet med det Første, mener jeg, at man her altid har sin Skæbne i sin egen

⁶⁶ Vasilij Ostrov (Skt. Basilius' Ø) en bydel i Skt. Petersborg.

⁶⁷ lyceum: gymnasium, højere skole.

⁶⁷ født 1871.

⁶⁸ p. t. ikke opklaret.

⁶⁹ P. E. Hansen (1846—1930), skuespiller, skribent, telegrafist, oversætter, Omsk.

⁶⁵ født 1873.

Haand, selv om man har et lille Ankertov at slæbe paa i Form af Kone og Børn. Det kommer kun an paa den nødvendige Udholdenhed. Og det at man ved, at man har noget at arbejde for, at man veed, at man skal frem enten det gaaer gennem tykt eller tyndt, giver Characteren en saadan ubøielig Haardhed, en saadan Uforsagthed, som den ellers aldrig vilde have faaet. Og i Sandhed her behøves et bidsk Sind, man maa ikke bryde sig om et Knivsblad eller en Kasten paa Hovedvagten eller andre Voldshandlinger. Forsvarer man sig med Fornuft uden at forløbe sig, men haar[d]nakket og bestemt kommer man dog igjennem og godt igjennem.

Jeg haaber, at Otto⁷⁰ og Edvard⁷¹ ere godt anbragte; skulde de ønske det, vilde jeg hos Generaldirecteur Lüders⁷² kunne udvirke deres Ansættelse i russisk Telegraphtjeneste som ældre Telegrafister paa 45 Rubler maanedlig; han har netop sagt mig, at han glædede sig over de Danske, det var inti[ø:e]lligente dygtige Folk; kun beklagede han, at han ikke kunde give mere Gage end den reglementerede. Dog jeg vil ingenlunde tilraade Otto og Edwards Indtrædelse her, thi den russiske Telegraphtjeneste, skjøndt meget bedre end den danske, bliver dog altid Telegraphtjeneste. Og som Doctor eller Skolelærer, maa vel Otto og Edvard ogsaa sidde godt i det. De have ialfald et frit uafhængig Liv, hvad Telegraphen jo aldeles ikke er. At Lüders vil beskytte de Danske og som han sagde lade dem avancere til de høiere Pladser kan være meget godt. Men Lüders kan dø og her er

⁷⁰ Otto, Chr. Engelsens broder, født 1853.

⁷¹ Edvard, Chr. Engelsens broder, født 1854.

⁷² Lüders, generaldirectør for det russiske telegrafelskab, sml. også O. Lange: Finansmænd, stråmænd og mandariner. C. F. Tietgen, Privatbanken og Store Nordiske. Etablering 1868—1876. København 1978, 395 pp.

Margrethe Christine (1849—1872) og Hilda Oline Engelsen (1851—1927).

Enevældshæredømme. Det Eneste skulle være, hvis man vilde benytte Telegraphen som det første Trin paa en Stige, man vil krybe videre op ad. Men det forstaaer sig, det vilde være Møje og Anstrengelse og da de vist ere temmelig vidt hjemme, kunne de vist ogsaa faae der Noget for Møje og Anstrengelse. For Hildas⁷³ Vedkommende gjælder det Samme, 35 Rubler maanedlig Gage foruden Tillæg for Engelsk eller Tillæg for at arbejde paa Hughes Apparat⁷⁴ omtrent 15 Rubler maanedlig. Dog kan der ikke gjøres fast Regning paa Til-

⁷³ Hilda, Chr. Engelsens søster, født 1851.

⁷⁴ i Salmonsens store illustrerede konversationsleksikon, bd. 9, udg. 1899, omtales Hughes apparat på side 83.

lægget. Jeg hører, at Lüders skal have nægtet store Nordiske Damers Ansættelse i Libau⁷⁵. Dog troer jeg ikke, dette betyder Stort. Imidlertid antager jeg, at det, der taler for Otto og Edwards Forbliven hjemme ogsaa gjør sig gjældende for Hildas Vedkommende. Jeg omtaler hele denne Sag kun fordi, det i Øieblikket faldt mig ind og fordi det dog ingen Skade kan gjøre at berøre det.

Naar jeg saa kommer hjem fra Hildebrandt, skal jeg skrive endnu et Brev til Hansen og imorgen begynder jeg igjen paa min russiske Fysiologie⁷⁶. Jeg har allerede tabt to Dage, igaar og idag, ved disse kjedelige Pakkesager.

Jeg sender Dig herved en Hilsen fra min Kone og mine Børn

Din hengivne Søn
Christian

Min Adresse er:
Generalconsul Pallisen
Wasilii Ossstrow⁷⁷ 11 Linie

NB Undskyld, at her er vel mange Rettelser, men jeg har ikke gjort mig den Umage at skrive en Klade, som jeg naturligvis ellers havde gjort.

Brev nr. 9

St. Petersburg d. 8. Februar 1877

Kjære Fader

Jeg skrev jo til Dig, at Du ikke skulde gjøre Dig mindste Sorg med Sagerne, meente, at Du ikke engang selv behøvede at gaae efter disse, hvorfor jeg ogsaa skrev paa Seddelen „Til Overbringeren“

⁷⁵ i dag Liepeja.

⁷⁶ professor i fysiologi på dette tidspunkt var F. N. Zavarykin; ved samme afdeling arbejdede i årene 1876—1878 den unge begavede læge I. P. Pavlov (1849—1936), senere verdensberømt fysiolog (betingede reflekser!).

⁷⁷ Vasilij Ostrov, en bydel i Skt. Petersburg.

for at Fuldmagten ikke skulde være bunden til nogen Bestemt. Mødte Du ikke Beredvillighed var det bedre Intet at gjøre derved, da disse Folk, der have baaret sig saa daarligt ad kun vilde have benyttet Leiligheden til endnu større Uredelighed. Alt det, som denne A. Albeck har sagt er noget Snak og Usandhed fra Ende til Anden. En Gjendrivelse af hvert Punkt for sig vil jeg ikke trætte Dig med, da Du ikke har mere at gjøre hermed; kun vil jeg sige, at Sagerne vare pakkede ned i den bedste Orden, saaledes som det skeer naar et ordentligt Menneske pakker kjære Gjenstande ned til Opbevaring i mange Aar. Derefter var Alt slaaet til og overgivet til Hofbager Albecks⁷⁸ og hans Søns A. Albecks Varetægt, og ikke til denne V. Albeck som han henviste Dig til og som jeg intet har at gjøre med. I de Aar, vi have været borte ere Kasserne blevne opbrudte og som det synes er Størstedelen bleven stjaaet og spredt for alle Vinde, hvormom endog Albecks — at dømmes efter flere Breve — selv have været vidende. Et første Brev til A. Albeck blev besvaret af V. Albeck, der lod os vide, at *han intet Ansvar kunde have for Sagerne* og at han *skulde see at faae dem samlet sammen*. Sagernes græsselige Tilstand har jeg allerede omtalt. Jeg er dog nødsaget til til saadanne Folk at omtale det Forefaldede og til at beklage mig derover, hvad disse Mennesker vel ikke finde behageligt. Men de maa dog selv sige sig, at efter en saa skjændig Behandling af fremmed Gods kunde det ikke være anderledes. Det er vidst ikke Fire, der havde været med ved Aabningen, men vist mange Flere.

Jeg beder Dig altsaa have den Godhed at betragte denne Sag som afsluttet, som om den aldrig var bleven omtalt. —

Der er vist Ingen bedre end jeg, der veed, hvilken kjærlig, god og opoffrende

⁷⁸ N. E. Albeck, Købmagergade 65, stue, Kbh.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole før den nuværende hovedbygning blev bygget. Engelsken skattede meget sin gamle danske skole og lærere ved den. („Da er dog vor Skole den skjønneste, den meest fuldkomne af Alle“). (A. Holm, 1860).

Fader, Du hele Dit Liv igjennem har været og at Du til enhver Tid har været beredt til at gjøre det Yderste. Det var jo alene Dig, jeg kan takke for, at jeg kom paa Veterinairskolen (hvilket var Moder meget imod), hvorved en Fremtid blev mig aabnet, der ellers stedse vilde have budt mig uoverstigelige Vanskeligheder. Men netop derfor har det gjort et saa heftigt Indtryk paa mig at finde Dig kold og bemærke, at Du betragtede mig som en aldeles fremmed Person, man vel siger venlige Ord til, taler til om Faderkjerlighed, men som dog betragtes som staaende udenfor, som En, man ikke vil have noget at gjøre med. — Jeg kan saa godt forstaae, at Folk snak for 6 Aar siden kan have havt sin Betydning og kan have berørt Dig meget ubehageligt, at Du ønskede at Din Søn ikke alene skulde give sig med en hæderlig, udmærket Qvinde, men ogsaa med En, der i enhver Krog blev holdt derfor. Sikkerlig saaledes er det det Bedste. Men naar Omstændig-

hederne føiede det anderledes, kunde jeg dog ikke rette mig efter Folks Mening og handle mod bedre Vidende. Saa tidt er i Ægteskabet alt skjønt udadtil og inad er det ganske anderledes. Men hertil sige Slægt og Venner Intet. Det forekommer mig ogsaa, at efter Aars Forløb taber Folketalen sin Betydning og det Reelle og Værdifulde kommer ved Sandheden til sin Ret. Og det er dog alene Sandheden, der har Betydning, den, der lægges til Grund i alle Menneskers Omdømme. — Sandelig, jeg har seet mange Ægteskaber hos Store og Smaa, men jeg erkjender, at en Kone som min Hustru er en Sjældenhed, som det vist ellers aldrig vilde være falden i min Lod at finde. En saa varmtfølende, rigt begavet opoffrende Qvinde mødes sjelden i Hverdagslivet, en saa arbejdsdygtig, udholdende, uførtroden Kone sees ikke tidt ved nogen Mands Side. Og vær forvisset om, at jeg ikke taler i Ungdommens Hede. Livets Ungdomstilbøieligheder ligge langt tilbage for mig, have

tidligere kun sjældent gjort sig gjældende; hele min Stræben, hele min Virken er rettet paa noget ganske Andet, efter et Maal, det nok lønner sig at stræbe efter, og som jeg er fast forvisset om, jeg vil naae. Og herved udelukkes enhver uædel Afvigelse. Denne Rettesnor umuliggjør enhver Afbøining og lader stedse den rolige dømmende Fornuft komme til sin fulde Ret. Mit Omdømme er derfor som den Fremmedes aldeles upartisk. Hvad Ægteskabet er, det vil sige Ægteskabet, som det bør være, behøver jeg vidst neppe at sige, thi det har en Paulli⁷⁹ saa smukt sagt. Men Betingelsen derfor er ikke at en agtværdig ung Mand, der kan ernære en Familie ægter en lige saa agtværdig 19aarig Pige i nette Forhold. Betingelsen for et saadant Ægteskab er fuldstændig Harmonie inderlig gjensidig Forstaaen, rigtig Begreb om Livets Betydning, ægte christeligt Sindelag ikke saaledes som det saa tidt prædiktes fra Prædikestolen af skikkelige Præster og ligesaatidt gjentages af skikkelige Ægtefolk, men saaledes som det vises af Koner, der staaer med Manden i gode og svære Dage og gjør Hjemmet til et Fredens og Kjærlighedens Bo. Skeer det, behøves ingen Ord, hver Time paa Dagen giver sit Vidnesbyrd og naar Aarene ere gaade, ligger der en Grundsteen, Intet kan rokke og som der rolige og sikkert kan bygges videre paa til Livets Ende. En saadan christelig Tro afgiver den rette Betingelse for senere lykkelige Tider og den har en vis Ret til at see hen over mange Ubetydeligheder, Andre ellers lægge megen Vægt paa. Og det er jo dog kun sand Ulykke, der kan nedbøie. At Folk f. Ex. holde mig for et Sviin kan dog vel ikke nedbøie mine Nærmeste, men vel at jeg er et saadant. Først naar den ilde Mening om mig gjør sig gjældende hos mine Foresatte, eller berøver mig Existentsmidler, maa man bukke sig

for den bydende Nødvendighed. Men noget saadant har der jo hvad mig angaaer aldrig været Tale om; tværtimod, min Hustrus Optræden har været et vigtigt Hjælpe middel til at forskaffe mig Adgang til de bedste Familier saavel i Blagowetchensk som ogsaa allerede her. (F. Ex. Professorfamilierne ved det kaiserlige Lyceum)⁸⁰. Kan længe vedvarende Sorg skabes saa let og have saa stor Betydning i et heelt Menneskeliv, er den christelige Tro ikke i det rette Spor og den har ikke skjælnet det Væsentlige fra det Uvæsentlige. Denne Mangel bliver endnu mere iøienfaldende, naar selve Verdenen ikke lægger Skjul paa sin Agtelse, endog optræder støttende og opmuntrende. Om et Aarstid eller maaske to vil jeg — naar Magistergraden⁸¹ er taget — have en Brigadedyrlæges smukke Stilling. I Sandhed, jeg vil ikke være til Skam for mine Nærmeste; og det vil vare længe før Otto eller Edvard komme saavidt.

Jeg troede derfor, — da denne Vei nu er nogenlunde sikkert ved Bestaaelse af russisk Dyrlægeexamen, der er et Forsørgelsesbeviis i Studietiden til ret gode Stillinger — jeg troede derfor, at Tidspunktet var kommet til at Du med Fornøjelse kunde henvende Dig til Din Søn og at Øieblikket var saameget heldigere valgt, fordi jeg nu ved at støtte mig til Erfaringens Vidnesbyrd kunde give mine Ord om min Hustrus Værd et factisk Beviis, de tidligere i en kortere Periode ikke vilde kunde finde. Men det gjør mig saa inderligt ondt, at jeg seer, min kjære Fader dog tænker anderledes. Det er et sørgende Brev jeg har læst, som om der var en virkelig Ulykke. Og efter at være kommen til Enden, veed jeg ikke, om det er Dig kjærkomment, at jeg skriver; det synes mig, som om Du helst var fri derfor. Min kjære, gode Fader, Livet er saa kort,

⁷⁹ her tænkes der nok på den danske præst Jakob Paulli (1844—1915).

⁸⁰ lyceum: gymnasium, højere skole.

⁸¹ dette hans ønske gik desværre ikke i opfyldelse.

Dorpat Veterinærskolen. Hovedbygningen.

det er dog saa sørgeligt, at en saadan Misforstaaelse skal formindske de lykkelige Aars Antal. Kjære Fader, jeg er den Samme, troe ikke, at jeg har forandret mig. Det har saa tidt gjort mig saa ondt, saa bitterlig ondt, men jeg har jo ikke havt Leilighed til at sige det. Kjære Fader, lad Alt være som det tidligere har været. En lille Skuffelse kan jo ved at man stadig beskæftiger sig med den antage Dimensioner saa vidt forskjellige fra de oprindelige.

Men jeg skal ikke mere plage Dig med Udvikling af Anskuelser, som vist kun lidt interessere Dig; men jeg kunde ikke undlade at anføre hvad jeg troede kunde bidrage til at klare Fremtiden og udjevne det Eneste, der hindrede min Lykke fra at være fuldstændig.

Hvorledes Din Opfattelse nu vil blive veed jeg ikke; det ligger i Skjæbnens Styrelse. Men vær altid forvisset om, at Du i mig vil have en Søn, der skal gjøre Dig Ære og som skal komme fremme som de Færreste hjemme. Svigter mit Helbred ikke, og Gudskelov i den Henseende har jeg ingen Frygt, skal jeg sætte min Villie igjennem om jeg nok saa tidt skulde kastes tilbage. Naar ikke Sygdom og Elenighed komme, skal Intet hindre mig paa min Vei, hverken et rigeligt Bord eller en tom Mave.

Saa sætter jeg Alt i en barmhjertig Guds Haand og vil rolig finde mig i min Skjæbne.

Din hengivne Søn
Christian

Petersborg den 26 Februar [18]77

Kjære Fader

Du har dog misforstaaet mig. Naar jeg sagde, jeg var i Tvivl om jeg skulde skrive, var Foranledningen Frygt for at være Dig besværlig. Den samme Aarsag har maaske været Skyld i, at mit første Brev var vel selvtilidsfuldt; men man vil saa gjerne fortælle det Gode, der er skeet, naar man igjen fremstiller sig for Den, der tidligere har vist En bort. Er det gaaet slet, ere daarlige Forventninger gaaede i Opfyldelse, nærmer man sig sønderknust. Men det er Uret, man skal aldrig være selvtilidsfuldt, thi Menne-skets Gjerning er en ringe Ting. Du har maaske faaet det Indtryk som om jeg vilde kry mig, hvad er saa langt fra at være Tilfælde. Jeg har havt Grund til at være tilfreds og intet videre. 150 Rbl om Maaneden har jeg opgivet for at blive fri for Nattevagterne og for at faae det bedre; men selvfølgelig er Overgangstilstanden svær. Jeg vilde som tidligere sagt gjøre Alt til at oprette et kjærligt, godt Forhold; ellers maatte jeg være ligegyldig for min Fader — og være en ganske Anden end den jeg er. Og ikke alene fordi jeg syntes, jeg burde gjøre det, naar jeg troede Tid og Omstændigheder [være] gunstige, men ogsaa fordi jeg selv vilde det saa inderlig gjerne. At jeg netop gjorde det nu, har jeg tidligere omtalt. Men maaske har jeg havt Uret i at vente en rigtig hjertelig venlig Tone i Dine Breve. Jeg har feilagtig forestillet mig dette Forhold mellem Fader og Søn som imellem en Vært og hans Gjæster. Det er den Første, der hjertelig indbyder, medens det vilde see underligt ud hvis de Sidste uopfordrede kom ind i den Førstes Bolig, selv med de meest smilende Ansigter. De have kun at forholde sig passive, men maa hænge det bedste Skildt ud, vise at de ere en Indbydelse værdig. Dette sidste har ledet mig, da jeg skrev mit første Brev.

Christian Schultz Georg (1847—1906) og Otto Waldemar Engelsen (1853—1931).

Dog den mellemliggende Tid og Din forandrede Tankeretning (som Du omtaler) har jeg ikke taget i Betragtning.

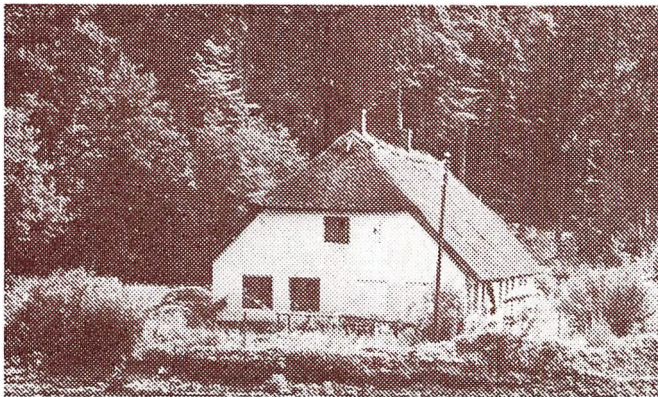
At komme med flere Forsikkringer om hvor meget jeg holder af Dig og mine Sødskende o. s. v. vil kun trætte. Man seer vist uden Forsikkringer og visselig skal Du altid i mig finde en Søn, der af yderste Evne stræber efter sin Faders Agtelse og Kjærlighed.

For Hilsener takkes og gjenhilses.

Din hengivne Søn
Christian

Gratulation til Ottos Fødsel(s)dag den 10de.

Jeg modtog lige i dette Øieblik Dit Brev; her har været Forstyrrelse i Postvæsenet, derfor har jeg før recommanderet Brevene.

Hammermølle. Nu gør Hammermøllefondens bestyrelse en ekstra kraftanstrengelse for at skaffe penge til Hammermøllens færdigrestaurering.

Brev nr. 11

[Hemel] Torsdag Morgen
den 9 Mai 1878⁸³

Kjære Fader

Jeg glædede mig rigtignok over dit Brev; saa Meget kom jeg til at tænke paa, erindrede mig gamle Tider, Helsingør med Øresundstoldkammer⁸⁴, den store brede Steenopgang, den vældige Forsal og det store Contoir med Din Plads ved Vinduet til Sundet, Boyes⁸⁵ Plads og Kirchs⁸⁶, der var lige ved, de høie Stole paa hvilke jeg dreiede rundt. (Schouw⁸⁷ var i det andet Contoir, hvor Du efter Sundtoldens Indgang⁸⁸ endnu arbeidede et Aar). Naar vi gik til Hammermøllen⁸⁹ fortalte om Din Fader og vi sad da paa det Sted ved Søen hvor Du flere Gange havde siddet med ham, talte om, at saaledes var nu Tiden gaaet og nu gik jeg med Dig og, saa-

ledes gik det bestandig videre. Havde vi faaet spist gik vi da længere som Du sagde „omkring Søerne“. Denne Tid er nu kommet, Ungdommen er forbi, jeg har selv Børn og jeg taler til dem som Du talte til mig, fortæller Dem om deres Bedstefader, hvor jeg tidligere var og udtaler alle de Tanker og Følelser, der ved en saadan Leilighed kan komme over mig. Ligesom som Du dengang havde de første graae Haar saaledes er det nu med mig. Og det vil ikke vare længe førend jeg ogsaa er gammel, saa synker jeg i min Grav og de nye Slægter arbejder videre. — Og saa Bedstemoder⁹⁰, der døde før jeg fik hende seet. Det var mig rigtignok en stor Sorg og det er mig en Pine endnu den Dag i Dag naar jeg tænker derpaa. Og lige saa Margrethe⁹¹. Det var dog ogsaa mærkelig. Jeg kan ikke rigtig begribe det, hun var dog ikke mavesvag. Ja undertiden længes jeg. Og hvad kan jeg skrive. Skrive det er Ingenting. Jeg kunde sidde og skrive og skrive og det er dog Intet mod en halv Times Samtale. Mogens⁹² er nu en gammel Knægt paa 7 Aar men tem-

⁸³ ny stil.

⁸⁴ nedrevet.

⁸⁵ p. t. uidentificeret.

⁸⁶ agent ved „Søforsikringselskabet i Arendal . . .“ N. P. Kirch? eller Lars Fred. Kirch (? —1855), kgl. fuldmægtig og kammerråd.

⁸⁷ Carl Edward Theodor Schow (1814—1865).

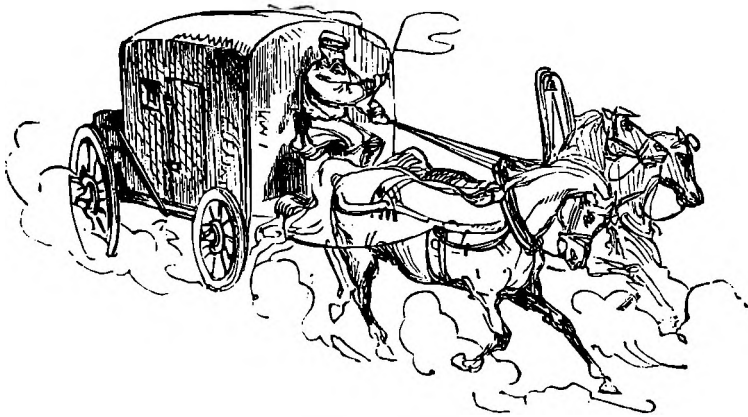
⁸⁸ d. 1. april 1857.

⁸⁹ skov og gl. mølle nord for Helsingør.

⁹⁰ på moderens side, Anna Christine Schulz (1792—1875).

⁹¹ Margrethe døde af tuberkulose.

⁹² Chr. Engelsen var ikke biologisk far til Mogens, derom mere i bind 2.

En tarantasse.

melig lille af sin Alder, da han er bleven meget trykket i Væksten af Bændelorme. Anna⁹³ derimod er meget stor og kraftig 5 Aar. Det er en Fornøjelse at se paa hende saa rødmusset og stærk er hun, men noget stridig. Mogens er mere blød. Jeg skal sende hendes Photographie. Mogens vil jeg ikke lade photographere før han bliver raskere. Han led meget paa den store Reise⁹⁴ i 30° Kulde. I 2½ Maaned blev der kjørt Dag og Nat og næsten altid i Galop. Reisen kostede over 1000 Rubler. Sibirien synes jeg overordentlig godt om og jeg var reist dertil igjen, havde ikke andre Hensyn gjort sig gældende. Vi ere nu igjen uden Pige. Betjeningen er nemlig slet. Marie maa altsaa som sædvanlig gjøre Alt. Mogens læser jeg med. Det vilde glæde mig om Du vilde sende en dansk ABC⁹⁵, en ganske simpel og sende den under Korsbaand; det vilda da kun koste 6 Skilling. Pakker koster nemlig kun 11 Kopek Pundet herfra til Danmark eller 13 Kop. Prisen er nedsat. Vi have for-

brugt her maanedlig 50 Rubler til Alt, Husleie indbefattet. 45 er altsaa gaet til Afbetaling. Jeg fik Penge forud i St Petersborg 155 Rubler hvilke ere nu betalte tilligemed 58 Rubler som Enhver maa betale, der træder i virkelig Statstjeneste. Det vil sige ikke netop for Enhver 58 Rubler men en Maaned Gage.

Livet i Pbg⁹⁵ var en svær Overgangstid. Der er jo noget dyrere end her. Jeg har af og til noget Bryderi med Slagterne og Qvægeierne. Alt Qvæg, der drives igjennem Byen betales der en hvis Afgift af. Denne bestræbe de ærede Mænd sig paa enhver mulig Maade at blive fri for; og kjøbe om mulig Bomhuusbestyreren. En Gang greb jeg paa frisk Gjerning og Sagen var allerede i Politiets Hænder, da jeg igjen tog den tilbage, da Manden bad for Kone og Børn. — Godt Smør koster nu kun 17—20 Kopek og bliver forhaabentlig endnu billigere. Kjødet er steget noget, men første Sort Kjød kan dog faaes til 8 Kopek. Oxerne kommer alle fra de store sydrussiske Stepper og drives mod Nord. Det er et stort kraftigt Qvæg. I det sidste Aarstid har jeg af og til faaet Brev

⁹³ Anna blev senere læge.

⁹⁴ fra Sibirien til Skt. Petersborg.

⁹⁵ f. eks. Albert Svendsens: Ny ABC Kjøbenhavn 1888.

⁹⁵ Petersborg.

„Tag Beneue med dig, din doone So —
 Du har jo fire, jeg kun to —
 Vi skal til Slagteren, maa du vide.
 Vi trænge haardt til en Flæskeside;“
 Men Soen tager af Prygl en Regn.
 Og krøller sin Svans til et Spørgsmålstegn.
 „Slagtes?“ hun grynter af alle Kræfter.
 „Er det da noget at rende efter?“

Fra Albert Svendsens Ny ABC, København 1888.

fra Prof. Stockfleth⁹⁶ som har fortalt mig om Fabers⁹⁷ sørgelige Dødsfald. Jeg læste det ogsaa i „Über Land und Meer“⁹⁸. For en Maanedes Tid siden har jeg sendt en Indberetning til Profess. Stockfleth om Asiatiske Landboforhold. Den bliver optaget i „Ugeskrift for Landmænd“⁹⁹ og Pengene for den saavel som for en anden

⁹⁶ i H. V. Stockfleth's efterladte breve på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek findes der ingen tegn på korrespondance mellem Stockfleth og Chr. Engelsen.

⁹⁷ statsråd Peter Faber (1810—1877), telegrafdirektør i Danmark. Forfatter til „Højt fra træets grønne top“ o. a., se Dansk biografisk leksikon, bd. 4 og fig. her på s. 75.

⁹⁸ Über Land und Meer. Allg. illustr. Zeitung, Stuttgart.

⁹⁹ kunne ikke opspores i Ugeskrift for Landmænd.

angaaende de smitsomme Sygdomme, som jeg indsender til Tidsskrift for Veterinærer¹⁰⁰ anvender St. til Indkjøb af Bøger. En stor Deel af mine Bøger som jeg lod blive i Danmark og først fik i December [18]76 ere nemlig blevne stjaalne hos den uredelige Opbevarer. Min Bedstefaders Kavai^{100'} og mange andre Sager er det gaaet ligedan. Jeg har mistet for 270 Rig[s]daler derved. Ja jeg har mistet meget. I Amur blev en dyr Hest til 200 Rbl stjaalet og fra min Kones Værdisager for 120 Rbl. Med to Tarantasser lader det til at gaae ligesaa. Man har endnu ikke sendt Pengene.

¹⁰⁰ her tænkes måske på de tre kasuistiker i Tidsskrift for Veterinærer 1878, 2. Række 8. Bind, 195—196, og som dog ikke handler om infektiøse sygdomme.

^{100'} kavai: frakke.

Prof. H. V. Stockfleth med veterinærkandidater vinterhalvåret 1877/1878.

Det var rigtignok fornuftigt at Otto¹⁰¹ gav sig til at studere og han har saa ovenikjøbet Skolelærerexamen. Jo flere studere, desto nødvendigere er det ikke at staae tilbage. Det er dog kun en udviklet Forstand, der skaffer Folk frem, især hjemme, hvor der er saa overfyldt. Det bliver vist værre Aar for Aar der. Hvad skal Enden blive! Det er jo glædeligt at det idetheletaget gaaer dem Alle godt. Edvard¹⁰² har altsaa kun et Aar tilbage

og Hilde¹⁰³ en Plads paa 500 Rigsd. Er det som Almueskolelærerinde? Med Møllers Børn er det jo ikke godt; kun 200 i Telegraphen og Adolph¹⁰⁴ i England, hvor der vist er Læger nok. Det kunde jo være noget bedre. Og Georg Bestle¹⁰⁵ har altsaa ingen ordentlig Skole gennemgaaet men støtter sig kun paa sin Faders Penge. Trine — det lille Barn; der til Forældrenes store Stolthed er altsaa nu voxen. Hils Hilligsøe¹⁰⁶ hjertelig fra mig. Ellers er det jo gaaet Størstedelen af mine Skolekammerater fra Helsingør mindre godt. Mads Nielsen¹⁰⁷, Lindhardt¹⁰⁸ osv heller

¹⁰¹ Otto Waldemar Engelsen (1853—1931), Chr. Engelsens broder, studerede teologi og blev senere præst i Ulstrup og i Henne ved Nørre Nebel.

¹⁰² Edvard Engelsen (1854—1920), Chr. Engelsens broder, studerede medicin og blev senere tandlæge, havde praksis i Kbh. (Kongensg.).

¹⁰³ Hilda Oline Engelsen (1851—1927), Chr. Engelsens søster, blev kommunelærerinde.

¹⁰⁴ Adolf Andreas Chr. Møller (1849—?), virkede som læge i England.

¹⁰⁵ søn af vinimportøren Christopher Wilhelm Fred. Bestle (1821—1892).

¹⁰⁶ købmand E. B. Hilligsøe? eller købmand Fred. Hilligsøe?

¹⁰⁷ p. t. ikke verificeret.

¹⁰⁸ tandlæge (se note 139 på s. 53).

ikke særdeles. Hvad blev det til med Jacobsens Examen. Et Brev herfra til Danmark bruger kun 3 eller 4 Dage. Homel er Jernbanestation¹⁰⁰. Det vil glæde mig meget om Du vil skrive og fortælle mig videre, der er saa meget jeg ikke veed. Lever Schouw? I denne Tid læser jeg Botanik. Ja hils hjerteligt Sødskende.

Din hengivne Søn Christian.

Tilføjelser på side 11-1

Af gammel Vane har jeg skrevet Controlleur og fordærvet en Convolut. Haanden synes ikke ret om, det underlige Telegraphsekretair. Til Kontrolleur knytter sig andre Forestillinger.

Og opgiv Adressen, saa jeg ikke behøver at skrive til Telegraphen.

Brev nr. 12

Homel d 3 December 1880

Kjære Fader!

Over 1½ Aar er gaaet siden jeg hørte fra Dig og jeg er derfor urolig. Jeg ventede stadig at høre fra Dig men forgjæves; hav den Godhed kjære Fader, at skrive strax. Jeg gjentager ved denne Leilighed en Bøn jeg henvendte til Dig forrige Aar, men som Du dengang afslog, nemlig at komme herover i en lille Tid. Jeg kan ikke sige hvilken Glæde, det vilde være for mig at see Dig efter en saa lang Adskillelse; og Reisen er ikke dyr. Det hensigtsmæssigste er at reise med Dampskib til Libau¹¹⁰, hvilket paa anden Plads (der er nemlig 3 Pladser) koster 10—11 Rubler eller Rigsdaler. Fra Libau gaaer direkte Jernbane til Homel, hvilket nøiagtigt koster 12 Rubler 40 Kopek og varer kun 30—32 Timer. Toget gaaer 40 Verst eller 5¾ danske Miil i Timen¹¹¹. Du seer det er ikke saa farlig. Fra Telegra-

¹⁰⁰ nu, 100 år efter, en by med ca. 300.000 indbyggere.

¹¹⁰ i dag Liepeja.

¹¹¹ 40 verst = knap 42 km.

phens Side skulde der jo intet være til Hinder herfor. Du har jo i saa mange Aar aldrig forsømt, saa Du maatte let kunne faae Permission.

Jeg kan ikke komme herfra, først fordi her har været en meget heftig Qvægpest og tillige fordi jeg til næste Efteraar ønsker en 4—5 Maaneders Permission for at reise til Dorpat¹¹² og indstille mig til Magisterexamen; jeg vilde allerede iaar, men forskjelligt hindrede mig heri. Altsaa kjære Fader, hvis Du er rask kom herover, Du vil ikke fortryde det og det vilde være en overordentlig Glæde.

Vi leve her som sædvanlig stille og tilfredse; Børnene voxte til. Mogens, som gaaer i den herværende Latinskoole (Gymnasium) skal til næste Aar begynde paa Latin; han er 11 Aar til næste Sommer, men lille af Væxt og bleg, da han lider af en Bændelorm, som det ikke er muligt at faae drevet fra ham; engang gik der fra 10—12 Alen, men da Hovedet blev tilbage lider han paany. Jeg veiede ham forleden Dag og han var kun 71 russiske Pund¹¹³ omtrent 3 Lispund 8—9 Pund, medens Anna der bliver 8 Aar i Mai veiede 74¹¹⁴ russiske Pund. Hun er en kraftig, rask, livlig Pige. Det Russiske var i Begyndelsen særlig svært for Mogens, men nu gaaer det ret godt.

Edvard og Otto have vel nu fuldstændig endt deres Examiner. Det vilde ligeledes glæde mig, hvis mine Sødskende ville skrive til mig. Naar jeg saadan sidder og skriver vælter Erindringerne ind paa mig fra gamle Dage og jeg kunde saadan ønske at see dem, der ere blevne tilbage af min Familie. Der maa være skeet mange Forandringer hjemme, en heel ny Slægt er vist voxet op, men det skal jo

¹¹² hvor der fandtes Ruslands første og bedste veterinærfakultet, grundlagt 1848 af den danske H. P. B. Jessen. Engelsens ønske om at blive magister (lærer) gik desværre ikke i opfyldelse.

¹¹³ lidt over 29 kg; 1 russisk pund = ca. 410 g.

¹¹⁴ lidt over 30 kg.

være overordentligt svært der at tjene sit Brød, der vrimler nok af "Arbeidssøgende"; og her er det hvad Dyrslæger angaaer ikke bedre; efter Krigen¹¹⁵ er der en Mængde som søge Stillinger og som ikke kunne faae. For kort Tid siden var her Revision som Følge af den overordentlig udbredte Qvægpest, hvoraf i 1½ Aar er faldet her i Egnen over 10.000 Stykker. Selve Bestyrer eller Directeuren for Ruslands Veterinairvæsen Geheimeraad Orfenof lagde paa sin Reise til Østrig og Italien Veien over Homel. Han var tilfreds med mig. Det er ham, der har givet mig Stillingen, tiltrods for at Etatsraad Bagge¹¹⁶ (en Dansker, forhenværende Dyrslæge ved Chevaliergarden) ikke gav mig den Støtte, jeg havde ventet. Extrairndtægterne have i dette Aar været henved 500 Rbl, det er ikke meget, da her er ringe Praxis, dog vilde det være godt blev her ikke mindre i Fremtiden. Her er Dyretid; Brødet koster 4 Kopek¹¹⁷ Pundet og Kjødet til 9—10 Kopek. Min Kones Fader der var i Vartou¹¹⁸ tilbød jeg her et Hjem, hvor han sorgfrit kunde leve sine sidste Dage. Han var her i to Aar, men saa kjedede han sig, da her var Ingen han kunde tale med. Jeg forestillede ham det Ufornuftige i igjen at udsætte for Livets Stød da vore Forhold ikke vare saaledes, at vi herfra kunde støtte ham; ikke desto mindre reiste han, og til almindelig Tilfredshed, han er ikke blevet savnet. — Først inat er det blevet Frost her; til Dags Dato har det kun været sølet. Efteraar her er aldeles ikke Sibiriens herlige Klima. Jeg er fornøiet, at jeg paa en skikkelig Maade kom fra Telegraphen, i Længden er disse Nattevagter ødelæggende, tilmed er man afhængig af en uopdragen Stationsbestyrer og Afdelingschef; her har jeg ingen Overordnede. Marie befinder sig vel, men har endeel at gjøre med Husets indre Styrelse; idag slagtes Gjæs til Vinteren. Vi have endnu et Par Køer, Geder, Grise og en Snees Høns. Køer er det fordelagtigt at holde, da der stedse er Afsætning paa Mælken. Dog jeg har ikke Lyst til at fortælle, jeg er urolig, før jeg har faaet Brev; først naar jeg veed Alt er vel i Kjøbenhavn skal jeg berette Udførligere om herværende Forhold. Farvel kjære Fader! Gid dette Brev maa træffe Dig rask og vel, det vilde være en græselig Sorg skulde det ikke. Fik jeg at vide naar Du reiste, skulde jeg naturligviis være ved Jernbanen jeg haaber dog at see Dig snart.

Regimentsdyrlæge H. Bagge (1878).

¹¹⁵ den russisk-tyrkiske krig i 1878 (Sipka-passet).

¹¹⁶ Hans Bagge (1816—1897).

¹¹⁷ ∞ 8 øre, 1 rubel ∞ ca. 2 kr., 1 kopjejk ∞ ca. 2 øre.

¹¹⁸ Vartov, hjem for gamle og syge i Kbh.

Hils Sødskende.

Din hengivne Søn
Cristian

Hommel den 27 Juli 1883.

Kjære Fader!

Hjertelig Tak for Dit Brev! Tak for min Kones og Børns Ophold hos Dig og Tak for alt Godt Du nu og tidligere har gjort mig. Det er jo kun en ringe Erstatning for materielle Offre at faa Ordet Tak til Gjængæld. Jeg føler ogsaa det Utilstrækkelige heri. Og min Gjæld til Dig er jo stor nok foruden dette. (Og enhver Følen uden Handlen er naturligviis værdiløs). — Jeg haaber da, at dette Brev vil træffe Dig før Din Afrejse; det vil komme omtrent til 1 August til Kb. Det glæder mig meget at Du synes godt om Dres¹¹⁹, som ogsaa er en rar Unge. Kjære Fader, hvor kan min Kone ikke være tilfreds og taknemlig; hun er jo bleven mødt med Venlighed og Hjertelighed og hvad mere kan ønskes. Her er jo ikke Tale om det, man kalder for Opmærksomhed; aaben Velvilighed er jo det bedste af alt. Og det er dog en ganske anden Sag for en qvindelig Person at boe hos Familie end at leie sig ind. Og jeg vilde navnlig have, at Du skulde lære Børnene at kjende og glæde Dig over Dres, hvilken Hensigt nu er opnaact. Reisepenge (omtrent 80 Rubler) vil jeg sende den 1 August, da jeg først saa faaer Gage, hvilke Penge først ville være i Kjøbenhavn den 6 maaske 7 August, thi Pengebreve gaac jo langsommere; jeg vil derfor raade min Kone til for en 5 Dage eller 6 Dage at tage hen til forhenværende Eier af Ørnegaard¹²⁰ ved Kb. Samtidig med dette Brev skriver jeg ogsaa Brev til min Kone. Jeg ønsker Dig ret en behagelig Reise, ønsker Dig god Fornøielse og beklager inderlig, at jeg ikke kan være med; thi jeg troer nok at tiltrods for Alt er jeg dog den af Dine Børn, som bedst forstaaer, som tidligst har le-

vet sig ind i Dine Tanker og som ogsaa paa Grund af egne Fornemmelser er knyttet til Perioden før 57¹²¹, som jeg tiltrods for min ringe Alder levede mig særdeles ind i. Selv Voxne ville ikke kunne huske Alting fra den Tid bedre end jeg. Grunden ligger maaske i, at de første Aar i Kjøbenhavn paa Grund af min Øiensygdømsdom vare mig saa ubehagelige. Derved blev jeg 5te Hjul til en Vogn i Schneekloth's Skole¹²², der forresten i Indretning er aparte og med alt sit Hængerie var saa vidt forskjellig fra den frie noget vilde Realskole, hvor Skrig og Skraal og Kamp hørte til Dagens Orden. — Min Kone taler nu om Livet i Kjøbenhavn o. s. v.; det kan nu være meget behageligt der, men under lige Forhold kan Danmark naturligvis aldrig byde det som Rusland; her kan man have Chancer og kan altsaa have visse Phantasier; hjemme er saadant udelukket. Havde Du levet i Rusland, Din Stilling havde været anderledes eller rettere sagt Dine Indtægter; thi den samme Stilling er 6 Gange saa godt lønnet her. Jeg har der seet Folk (i Departementet og Secretariatet) Folk af ringe Evner i gode Stillinger. Er det den gamle Falck eller Flensborger Falck, der er hos Dig i Contoiret? Jeg havde endnu Lyst til at tale om et og andet, men her er kommet en Qvægghandler.

Din Dig hengivne og taknemlige Søn
Christian

Brev nr. 14

Hommel den 16 Juli 1884

Kjære Fader!

Hilda¹²³ er igaar ankommet hertil til min store Glæde. Dog har Reisen været temmelig besværlig. Jeg blev overordent-

¹²¹ medens familien boede i Helsingør og hans fader var ved Øresundstolden.

¹²² Schneekloth's skole lå dengang på Værnedamsvejen nr. 79 B.

¹²³ Chr. Engelsens søster.

¹¹⁹ Andreas, Chr. Engelsens søn (1881—1946).

¹²⁰ Ørnegaarden ligger på Stærevej 23, Hørsholm.

lig glad ved at see Hilda, saa glad, som jeg længe ikke har været. Jeg har talt meget med Hilda. Jeg er saa overvældet, saa jeg slet Intet kan sige. Men det er da ikke saa underligt. — Hvad Edvard angaaer, saa vilde det være mig en stor Sorg, skulde han tage bort og jeg ikke faae ham at see¹²⁴. Jeg har rigtignok ikke tænkt paa at reise hjem af forskjellige Grunde, Examen o. s. v. men skulde Edvard tage bort, saa vilde jeg gjerne see ham, saa ønskeligt det ellers var, jeg blev her. Det vilde være mig en stor Sorg, skulde han reise og jeg ikke faae ham at see. Derfor skriv saasnart som muligt om han reiser eller ikke og hvornaar og hvorledes hans Helbred er.

Kjære Fader, hjerteligste Hilsener.
Din hengivne Søn
Christian

Her er et Brev fra Hilda Skade jeg ikke kan tale med Dig

Brev nr. 15

Sarepta¹²⁵ den 4 December 1886

Kjære Fader!

Jeg har lige modtaget Dit Brev af den 26 Novbr og jeg seer deraf, at Dit Helbred ikke er godt. Det er mig ubehageligt, det gjør mig meget bekymret. Jeg er saa inderlig utilfreds over, at jeg kun var saa kort hjemme¹²⁶ og herfra er dog en lang Vei. Jeg er igjen iforgaars kommet hjem

¹²⁴ på grund af dårligt helbred (tuberkulose) måtte Chr. Engelsens broder Edvard rejse sydpå, til Korsika; under opholdet dér blev han inspireret til at skrive en lille pjese om vinavl (findes på DVJB).

¹²⁵ (i dag Krasnoarmejsk), by i Sydrusland mellem Saratov og Astrachan, syd for Volgograd (shv. Stalingrad).

¹²⁶ Engelsen var i Danmark i februar 1886, hvor han bl. a. besøgte Veterinærskolen og sin gamle lærer Harald Krabbe (i Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe

fra en længere Udflugt ifølge Qvægpestens Optræden. Siden mit sidste Brev var jeg endnu i Landsbyen Aksai¹²⁷, der i lige Linie ligger 11 Miil^{127'} herfra. Markedet var ret godt. I løbet af 12 Timer tjente jeg 165 Rbl^{127''}, men maatte ogsaa arbejde som en Hest. Jeg reiste mig ikke fra Stolen i denne Tid. Men for 165 Rbl. kan man vel ogsaa gjøre det. Til Dags Dato har jeg tjent foruden min Gage 840 Rbl. og regner jeg de sidste Reisepenge med, som jeg endnu ikke har faaet, kommer jeg forhaabentlig op til de 900 Rbl. Det kunde altsaa være værre. Dog ønskede jeg gjerne at komme til en større By i vestlige Egne. Jeg seer, at ved Gage o. s. v. kommer der intet sammen; heller ikke bliver Situationen bedre i Dorpat, hvor man i mange Aar skal staae paa 1200 Rbl; men jeg troer det Bedste var, naar man slog ind paa et eller andet som f. Ex. i en saadan større By i en kultiveret Egn oprettede en Beslagsmedie, hvorved der under gunstige Vilkaar kan tjenes gode Penge. Der skal i en nær Fremtid i Gouvernementsbyerne oprettes nye Stillinger, man kunde kalde disse Assistentstillinger hos Gouvernementsinspectorerne. Hvert Gouvernement har sin Inspectør eller Øverstkommanderende hvad Medicinalvæsenet angaaer. Under ham skal staae 2 Assistentter, een Læge og een Dyr læge, hver med 1200 Rbl's Gage. Dyr lægen har da at forvalte Gouvernementets Dyr lægevæsen. De fleste Assistentpladser ville blive givne til de allerede forhaan[den]værende ældre

og B. Bang, udg. 1974, pp. 64—65, skriver han bl. a.: Min Afreise fra Kbhvn. skete rigtignok hovedkuls... Aldeles uventet meddeler... mig, at Damperen Morsø... om en Time gaar... til Libau.

I samme brevsamling på s. 151 er der et kort brev fra hans far til H. Krabbe, hvor der takkes for den udviste venlighed under sønnens ophold i København.

¹²⁷ Aksai blev senere smeltet sammen med byen Novočerkassk (i dag lidt over 100.000 indbyggere).

^{127'} ca. 80 km.

^{127''} 1 rubel ∞ ca. 2 kr.

Gouvernementsdyrlæger, der tidligere have maattet lade sig nøie med 720 Rublers Gage og kun Udsigt til 192 Rbls Pension, men jeg haaber, at der dog et og andet Sted vil blive Vacance. Jeg har skrevet desangaaende Brev til Secretairen i det medicinske Department i St. Petersborg. Jeg ønskede ogsaa gjerne at være nærmere Hjemmet, saa at jeg kunde med Lethed gjøre Sviptoure hjem. Hvis det ikke er Løgn, at man er saa godt tilfreds med mig, maa jeg dog have Udsigt til en saadan Stilling, hvad betyder det ellers, at man roser o. s. v.!

Fra Aksai red jeg de 11 Miil i et Træk hjem uden at fodre. Kun ved et Vandløb gav jeg Hesten at drikke; jeg kom kun gjennem een Landsby og saae kun faa menneskelige Væsener. Veien tilbagelagde jeg fra Kl. 7½ til 5 om Eftermiddagen, altsaa ialt 9½ Time. Det var det samme som at ride fra Roskilde til Kbhvn, videre til Helsingør og saa ende i Gilleleie ud i et Træk uden at fodre i 9½ Time. Hesten var ikke synlig træt og aad strax med stor Appetit, men derimod var jeg ikke fri for at være meget medtaget. — Paa min sidste Tour har jeg dog kun høist tilbagelagt 7—8 Miil¹²⁷ om Dagen. Det forekommer undertiden, at Kalmykker¹²⁸ i en 14 Timer i et Træk ride en 18—20 danske Miil¹²⁹. Paa saadanne lange Toure er det mig meget ensomt og jeg tænker da paa mange Ting, paa Dig, Hjemmet og saa meget Andet. Jeg længes da tidt frygteligt og vilde saa gjerne hjem og tænker paa hvad jeg i Grunden trækker om for.

Mogens lærer godt i Skolen, hvor han er. Jeg reiste i Efteraaret over Saratov¹³⁰ og besøgte ham. Man er meget vel tilfreds med ham. Dog han led af Feber og var tidt syg. Af de sidste Breve seer jeg, at han lider af Hjertebanken og flere Gange

har maattet ligge i Skolens Hospital. Jeg har skrevet Brev til Lægen for at faae at vide, hvorledes det har sig og venter snart Svar. Han har vel tidligere engang havt Hjertebanken, men jeg tillagde det ikke Betydning. Gaaer det ham godt i denne Skole, har jeg heller ikke stor Lyst til at tage ham ud af den. Jeg er dog urolig for Mogens, der aldrig har været godt udviklet. Anna gaaer det godt i Skolen; man er ligeledes tilfreds med hende og hun faaer gode Anmærkninger. Dog har hun ogsaa været ilde tilpas og tidt lidt af Brækninger. Da vi ikke gjerne vilde have, at hun skulde være hos Fremmede, er min Kone taget ind til Byen til Zari-syn¹³¹ og boer der med Børnene. Anna er saa i sit Hjem. Jeg boer nu ganske ene i Leiligheden. En Kone kommer og gjør reent hver Morgen. Her er tyst og stille, jeg hører ingen Lyd. Ellers læser jeg bestandig i mine Veterinairsager, jeg nu uafbrudt har arbeidet i i flere Maaneder. Jeg fik for kort Tid siden et Brev fra Docent Gutmann¹³² i Dorpat, som meddeelte mig nogle Forandringer i Programmet, der forsaavidt ikke vare saa farlige, men Sagen er, at i April kan jeg ikke faa Permission og en saadan Udsættelse kunde disse Sager nødvendiggjøre. Min Hu stod i Grunden til strax at reise hjem og blive Vinteren hos Dig, men Skade, at dette ikke kan lade sig gjøre. Jeg er nu bleven kjed af at vente; jeg er kommet til det Tidspunct, at jeg vil have Resultater og skulde disse Resultater ikke være af den Art, at de skaffe mig Begunstigelser, at hæve den Banlysning, der holder mig saa fjernt fra Hjemmet, saa ved jeg ikke, hvad jeg ellers arbejder for. Jeg ønskede at være saadan stillet, at jeg hver

¹²⁹ ∞ 135—150 km.

¹³⁰ by nordvest for Volgograd (flv. Stalingrad, hhv. Caricin).

¹³¹ i dag Volgograd (flv. Stalingrad).

¹³² W. Gutman (1851—1933), docent i beslaglære og veterinærkirurgi ved Dorpat Veterinærskolen.

¹²⁷ ca. 50 km.

¹²⁸ kalmykker: befolkningsgruppe NV for Kaspiske Hav, udgået fra en vestmongolsk stamme i Centralasien (1700-tallet).

Doc. W. Gutmann.

Sommer kunde besøge Dig i en Maanedstid. Desværre det har varet allerede altfor længe og jeg er selv Skyld heri. Noget kan jeg vel gjøre endnu, men den svundne Tid kan jeg ikke bringe tilbage. Jeg er nu omtrent 40 Aar, en Alder hvori Mange ere medtagne i. En Lykke for mig, at mit Helbred er godt. — Denne Stilling er bedre end den i Homel i den Henseende, at her er endnu meget mere Ro. Arbeidet kommer kun her i Stødeviis, i nogle Dage, og saa har man Ro i Maaneder. Denne Slags Stillinger existere ikke i Danmark. Men man lever jo ikke alene for at existere. De Glæder, jeg kunde have af at tale med mine Nærmeste (Dig og Søsken- de) maa jeg give Afkald paa og dette kan være haardt nok. — Om et Par Dage tager jeg ind til Zarisyn¹³², hvor jeg bliver hos Familien i en 3—4 Dage. Jeg har nu ikke seet dem i snart 14 Dage. — Her er ikke en Sjæl, man kan have Fornøielse af at udvekle Tanker med. Et Held er det da, at jeg ikke savner Lit[t]eratur. — Men nok engang siger jeg — Skidt med det, jeg har en fast Tro, at jeg nok skal opnaae det, jeg vil, jeg troer, jeg kan stole paa mig; her har jeg dog ogsaa lært meget; naar blot Dit Helbred vilde være godt og Du endnu kunde glæde Dig ved at see Opfyldelsen af de Fremtidsforhaabninger jeg endnu ikke kan smide overbord. Et Menneskeliv er vel en stakket

¹³² i dag Volgograd (fhv. Stalingrad).

Tid, maaske er det mig selv for kort, men efter Naturens Orden burde selv Du have Tid til endnu i nogle Aar at følge Dine Børns Skjæbne; og dette ønskede jeg saa gjerne. Enhver Anstrengelse, al Møie er kun en Glæde, naar man veed, at der er Een, der følger en, men ellers for Verdens Skyld, for en saakaldt Æres Skyld lønner det sig ikke at anstrenge sig, naar man ikke har Udsigt til bestemt Pengefordeel, der kan komme Familien tilgode (thi man er selv snart i en Alder, hvori Penges Værdi ikke haver stort at sige). Egentlig for Danmarks Skyld gjør jeg intet. Det interesserer mig kun for de Personers Skyld, jeg sætter saa stor Priis paa, og saa for mine Erindrings Skyld. Verdenen er eens overalt. Den lægger ingen Fingre imellem. Den er bedst faren, der staaer paa sin Næstes Skulder og trykker ham ned for selv at komme op. Følelseslæfleri er en privat Sag, som man kan more sig med inden 4 Vægge, i et Brev o. s. v., men ingen Steder tages der Hensyn til den. Og af denne Grund er jeg jo ogsaa her. Men staaer jeg ene i Verden, har jeg ingen nære Slægtninge at søge i Danmark, skal jeg neppe nogen- sinde søge at komme indenfor dets Grændser. Verdenen er stor nok og det Store og Smukke findes paa mange Steder. —

Ved Veterinairskolen var der udstillet en Opgave „Husdyrholdet i en Provinds i Danmark“ for Lærerpladsen¹³³ i Huusdyrbrug. Det var ikke min Mening at konkure[re] til denne Plads (som jeg forresten ligesaa kunde have gjort ligesom saa mange Andre, jeg seer der have indstillet sig), men ikke destomindre var det min Mening at indsende en Afhandling om Husdyrholdet i Sydrusland¹³⁴, jeg kjen- der ligesaa godt som Qvægpesten. Nogle

¹³³ (efter prof. V. Prosch's død i juli 1885), vundet af dyrlæge, landbrugskan- didat H. N. J. Goldschmidt (1857—1923).

¹³⁴ denne opgave blev senere overtaget og udført af C. Mæhl.

Forarbejder vare dog nødvendige og disse vilde let kunne ta et Par Maaneders Tid (nemlig rode op i forskjellig Lit[eratur]) og da jeg af Hensyn til Examen ikke vilde offre denne Tid paa en Sag, der kun kunde indbringe „hæderlig Omtale“ uden synlige eller haandgribelige Resultater, saa lagde jeg denne Sag paa Hylden. Men skulde min Examen ogsaa blive uden haandgribelige Resultater, skulde jeg ikke efter endt Prøve have Udsigt til at have en større Pengepung nødvendig, saa er det sidste mere meningsløst end det første, og der var der ingen Grund til at stille en Praas, jeg har fundet paa min Vei, under en Skjeppe. Altsaa i Tilfælde af, at der skulde stille sig Hindringer iveien for en snarlig Udførelse eller snarlig Belønning af den forestaaende Examen, vil jeg give mig til at tage fat paa andre Arbejder. —

Fra Otto¹³⁵ har jeg havt Brev og jeg har skrevet ham to til. Siden har jeg ikke hørt fra ham. Fra Edvard^{135'} har jeg ligeledes havt Brev, som glædede mig meget. Gid hans Foretagende maa krones med Held. 90 Kroner ere jo ikke meget i en Uge, men til en Begyndelse kan det jo gaae an. Det vilde interessere mig at faae Brev og høre hvorledes det videre gaaer ham. Ikke uden Spænding seer jeg ogsaa et Foretagende løbe af Stablen, der har taget lang Tid og hvortil der er gjort mange Anstrengelser. Hilda¹³⁶ er da forhaabentlig ogsaa rask; jeg har heller ikke længe hørt fra hende. — Jeg gratulerer Anna Holm^{136'} til hendes to Børn. Den Slags Sager ere jo ingen Spøg. Gid de Smaa maa leve. — Jeg sidder og seer ud af Vinduet og seer de nøgne Træer og bliver ganske underlig tilmode. — Det var ligesom jeg bestandig havde været hjemme og paa engang var fløjet 100de Mile

¹³⁵ Chr. Engelsens yngre broder.

^{135'} Chr. Engelsens ældre broder åbnede i 1886 klinikken for mund- og tandsygdomme i Kbh.

¹³⁶ Chr. Engelsens yngste søster.

^{136'} ikke identificeret.

bort. Det undrer mig, at jeg ikke kan kun ind i næste Stue, lukke Døren og tale til Dig, ligesom jeg gik ind til Dig og talte med Dig i de faa Dage, jeg var hjemme. Sikkerlig kan ikke et Tidsrum af 15 Aar omfattes i en 11—12 Dage. — Veiret er mildt, Kreaturerne gaae paa Græs endnu (fra 1 til 6° Varme) og Syrenbuskene have flere Steder begyndt at udfolde deres Blade. Ja, Livet er rigtignok en underlig Ting. — Mærkelig er dog det Indtryk de første 20 Aar af Menneskenes Liv. Disse Indtryk, den Retning man til den Tid har taget hverken udviskes eller forandres. Hjemme kan jeg naturligviis aldrig føle mig i Rusland, men Sagen er, jeg tvivler om jeg vilde føle mig hjemme i Danmark nu. Sagen er, at mine Forestillinger ere knyttede til Tider, der længst ere svundne. Jeg er knyttet til Forhold, der længst ikke mere existere og i det Ny kan jeg ikke finde mig til rette. Undskyld at jeg kommer med alle disse Betragtninger, der egentlig ere overflødige, men naar jeg skriver til Dig, gjøngiver jeg Dig Alt, der foregaaer i mit Inderste, enhver Stemning. — Jeg har dog skrevet i et Par Timers Tid. Jeg vil nu stille Kaffen over. Jeg har ingen Middagsmad spist. Jeg spiser nemlig gjerne hos Telegraphbestyren, der tillige er Postmester, men jeg havde ikke Lyst til at gaae derhen i Dag. For 14 Dage siden slagtede vi 2 Grise, saa jeg havde megen Spisevare i Huset; dog paa Grund af det milde Veir maatte jeg skynde mig at sende Maden ind til Zari-syn, da den var lige ved at blive fordærvet. Kjødet er billigt. Bedste Sort koster kun 3—4 Kop. Pundet. Smør 25 Kop. Pundet. Man kan faae ligesaa mange Harer, man vil have til 10 Kop. Stykket. Sukker 12—13 Kop. Pundet. — Min Tale er at skrive ned paa Papiret til Dig, thi ellers kan jeg Intet sige. Jeg kan tale ud i Luften, men der er Ingen, der hører mig, jeg faaer intet Svar. — Papiret er taalmodigt. Altsaa jeg tænder nu Petroleumsindretningen. —

Jeg drak Kaffe. — Der fik jeg den anden Dyr læge paa Halsen her; det værste Bæst, man kan tænke sig. Men jeg skal snart see at blive af med Asenet. Imidlertid har Dyret forstyrret mig i min Tankeudvikling. — Gid dog den Undersøgelse, som Lægerne ville anstille, maa føre til et godt Resultat. — Jeg havde endnu Lyst til at tilføie et og andet, dog vil jeg ikke forsømme Posten. — Dyret sidder og gloer, skjøndt jeg siger jeg skriver og ingen Tid har. Dog skal det ikke vare længe inden jeg skriver paany. Aviserne¹³⁷ med Forsvaret¹³⁷ har jeg ikke faaet, ikke den sidste Sending, Du nu omtaler men den forrige. — Da jeg er urolig for Dit Helbred, saa beder jeg Dig saasnart Du efter Modtagelse af dette Brev kan, da fortælle mig hvorledes det gaaer Dig. —

Jeg kunde endnu fortælle Et og Andet om Forholdene her, men det vil vel neppe interessere Dig. Paa Markedet i Aksai¹³⁸ bleve 3—4 Aars smukke Heste solgt for 40—50 Rbl; de bleve fangede med Lassoer, da de endnu aldrig havde været under Hænder.

Jeg beder Dig hilse Edvard, Hilda og hvem jeg ellers kjender hjerteligst fra mig. Gid blot Dit Helbred vilde være godt. Farvel kjære Fader!

Din hengivne Søn
Christian

Brev nr. 16

Zarisyn den 15. December 1886

Kjære Fader!

Der er gaaet nogle Dage siden jeg skrev fra Sarepta, og jeg har tænkt paa hvorledes det er gaaet med Dit Helbred. Jeg vilde gjerne vide hvorledes det gaaer saa jeg beder Dig lade mig vide derom.

Jeg er for 3 Dage siden kommet herind for at see til Familien og jeg kan da glæde

mig over de raske Børn. Dres og Margrethe løbe og lege og ler saa det runger i Stuen og Anna er for lidt siden kommet hjem fra Skolen og laver til til Kaffen. Det gaaer hende godt i Skolen. Mogens reiser i Julen til en bekjendt Familie i Saratow, da det er for dyrt at reise hjem, da Dampskibsforbindelsen paa Volga er ophørt. Man venter stadig Volgas Tilfrysning, skjøndt det til Dags Dato bestandig er Tøveir. Imorgen skal jeg tilbage til Sarepta. Jeg vilde ønske jeg snart kunde faae Køerne solgt, thi her i Zarisyn kan man bestandig faae Mælk; ligeledes vil jeg sælge Hesten, da jeg nu ikke mere har Brug for den. Hvordan mon det gaaer Edvard i hans nye Forretning¹³⁹. Forhaabentlig gaaer det dog. Det maatte dog kunne lykkes at stikke den Sort Folk ud som Tandlægen Lindhardt.¹⁴⁰ Dres og Margrethe staaer hver paa sin Side og Dres spørger, hvad jeg bestiller. Jeg giver da den ønskede Besked ved hvilken Leilighed han da sender en Hilsen til sin Bedstefader. Det vilde have været en stor Glæde hvis disse Smaafolk, hvis de kunde være sammen med Dig; men det lader sig jo ikke gjøre. Zarisyn er en rigtig Kjøbmandsby, dog alt andet end smuk eller tiltrækkende, skjøndt den har enkelte ret anseelige Bygninger. — Jeg læser i den sidste Sending Dagblade; Edwards Avertisement har jeg dog ikke seet endnu. — Her er det meget vanskeligt at faae Juletræer, da Egnen er skovløs, de komme fra oven. — Her skal være stort Juletræ den 24. Decbr. Hver Billet koster 50 K. (= kopek) og giver saa en eller anden Legetøjsgevinst. Jeg troer, at Børnene maae derhen. —

Ja, det er sandt, dette Brev kommer jo først til Kbhvn til Juul. Jeg ønsker Dig ret en glædelig Juul og at Dit Helbred maa blive saa godt som mulig. Naar jeg tænker paa alle de glade Juleaftener, som

¹³⁷ sandsynligvis Dagbladet.

¹³⁷ se også note 150 på side 56.

¹³⁸ en by i nærheden af Sarepta.

¹³⁹ tandlægeklinikken.

¹⁴⁰ L. C. Lindhardt, cand. pharm., tandlæge, Frederiksbergg. 10 i Kbh.

jeg har havt. Erindringerne om Helsingør og Alt hvad der dermed staaer i Forbindelse. Ja, det kan jo ikke Nytte, jeg udbreder mig over disse Forhold. Jeg beder Dig hilse Edvard og Hilda, som jeg ligeledes ønsker en glædelig Juul. —

Farvel, kjære Fader

Din hengivne Søn
Christian

Kone og Børn sende de hjerteligste Hilsener. —

Brev nr. 17

Sarepta Torsdag den 20 Januar 1887

Kjære Fader!

Jeg takker Dig hjertelig for de tilsendte Sager og Aviser, som jeg har læst med stor Fornøjelse; Livingstons¹⁴⁰ Levnedsbeskrivelse kunde da ikke andet end interessere mig i høi Grad, ligeledes de andre morsomme Sager. Derved at jeg ikke mangler Lit[t]eratur ei heller dansk føler jeg mig nu meget vel; med Indtægterne kan jeg klare det og det var min første Sorg i Begyndelsen. Men hvad der navnlig har beroliget mig er Meddelelsen om Din Sygdom, men stammer virkelig Blødningen kun fra Blærehalskjertelen (og derom kan man vel ikke tvivle, naar den Lærde siger det), saa er efter min ringe Forstand Faren meget mindre, og der er da ingen Anledning til at frygte almindelige Tilfælde. Det var mig rigtig nok den bedste Nytaarsglæde. Hvilken Organisme er rask. Jeg troer de Færreste. Man er saa saalænge Forstyrrelsen ikke antager en faretruende Character. Og anderledes kan det jo heller ikke være med et Urværk, som det menneskelige Legeme.

¹⁴⁰ David Livingstone (1813—1873), skotsk lægemissionær og opdagelsesrejsende. I 1878 udkom der i dansk oversættelse (L. Zinck) *Livingstones 3. og sidste Reise i Syd-Afrika*. Dansk Bogfortegnelse 1869—1880 (p. 108).

¹⁴¹ på grund af forskellen mellem den gregorianske og julianske kalender (gl./ny stil).

— Julen, som her kommer 12 Dage senere¹⁴¹, tilbragte jeg i Zarisyn og Nytaarsaften var Anna her. Det nye Aar mødte jeg hos Apothekerens¹⁴², hvem jeg kommer af og til til. — Saa løbe vi lidt paa Skøjter. Det er nemlig nu bleven Vinter med undertiden til 15—16 Graders Frost. Sne er først faldet igaar og idag; dog rigtig Slædeføre er det endnu ikke. For nogle Dage siden havde jeg et Praxistilfælde af Fremfald af Skeden. Eierne vilde ikke beholde Koen. Jeg købte da Koen for 9 Rbl, lagde Messingtraad for og mener at have gjort en god Forretning, da Koen er en god Malkeko, der snart skal kælve.

Jeg har faaet Brev fra Mogens i Saratov, der lader til at have det godt. Han tilbringer Juul og Nytaar hos en bekjendt Familie.

Det er mig ikke muligt i Øieblikket at finde Dit sidste Brev; jeg vilde dog see om der var noget at besvare.

De angivne Mangler forstaae jeg godt. Hvor tidt træffer man ikke Mennesker, der ikke have Evne for Forstaaelse af Forhold, der dog ligge Andre saa klare. Jeg er fuldstændig enig med Dig. Du savner en passende Omgang; det er dog et Savn ikke at have Nogen, af hvem man bliver tilfulde forstaaet. I den Henseende er jeg især efter Familiens Bortreise jo heller ikke forvænt. Med stor Glæde imødeser jeg min næste Danmarks Reise¹⁴³; gid Du dog maa [være] rask og vel til den Tid. Jeg tager da mindst 2 Maaneders Permission, saa at jeg kan være 6 Uger hjemme. Dres er en rask Dreng og den lille Margrethe et kjælt lille Dyr. —

Jeg har faaet nye Bøger fra Wien¹⁴⁴ og sidder i Lit[t]eratur til op over Ørerne. Skriv mig Lægens videre Iagttagelser saa-

¹⁴² A. Becker?; et brev dateret Sarepta 6/18. Februar 1892 fra en vis A. Becker (apoteker?) til Chr. Engelsen vil udkomme i Fjernt fra Danmark bind 2.

¹⁴³ rejsen skete tidlig på sommeren 1888.

¹⁴⁴ f. eks. A. Brückmüller: *Lehrbuch der Pathologischen Zootomie der Haustiere*. Wien 1869, 900 pp.

snart som muligt, da det meget interesse-
rer mig. Idag havde jeg stor Gulvvadsk,
saa her er vaadt, dog er der lagt godt i
Kakkelovnen.

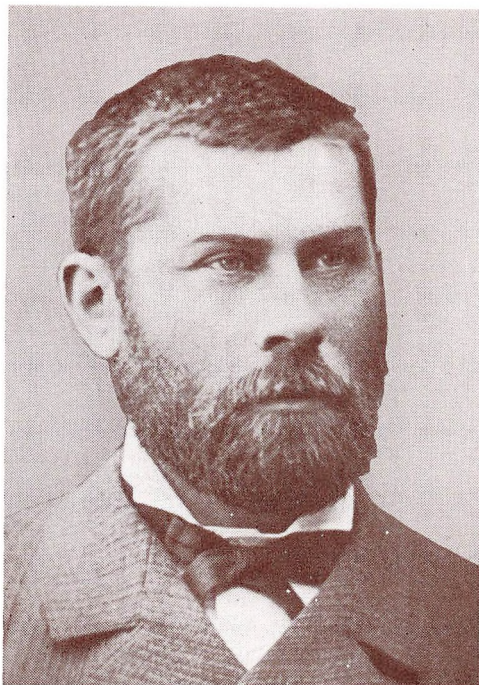
Hils Edvard og Hilda og hjerteligst
Hilsen fra Din hengivne Søn Chris

Brev nr. 18

Sarepta den 4 August 1887¹⁴⁵
Torsdag Aften.

Kjære Fader!

Jeg haaber, Du har faaet mit Brevkort.
Dit Brev af den 8 Juli fik jeg et Par Dage
efter Brevkortets Afsendelse. Paa Aviser-
ne saae jeg Din Notits. Her er intet Nyt.
Alt gaaer sin sædvanlige rolige Gang og
vi ere sunde og raske. Børnene udvikle
sig godt. Anna^{145'} har bestaaet sin Examen
godt og faaet et Papir med forgyldte Bog-
staver over hendes Flid og gode Opfør-
sel; hun er altsaa nu i 4de Klasse. Jeg har
allerede skrevet til Gymnasiet i Minsk i
Anledning af hendes Overførelse dertil.
Hun gaaer til Præsten (hvad hun har
gjort i 6 Uger) og skal konfirmeres paa
Søndag. Hun er jo nu en stor Pige. Dres
udvikler sig godt og er en livlig rask
Dreng; den lille Margrethe¹⁴⁶ er ogsaa en
fix, lille Pige. — Jeg har havt i lang Tid
(siden Begyndelsen af Mai) disse lange
Toure i Kalmyksteppen som Følge af
Qvægpestens Opræden eller rettere sagt
Hærj[ø:g]en. Jeg har tilbagelagt pr Axe^{146'}
en 300 danske Miil^{146''} i denne Tid. Siden
en 8 Dages Tid har jeg dog være hjemme
og havt Ro. For nogle Dage siden har jeg
faaet min skriftlige Udnævnelse fra det
medicinske Departement i Petersborg til
ældste Gouvernementsdyrlæge i Minsk.
Jeg vinder mere faste Indtægter, kan faae
Permission til enhver Tid og har betyde-
ligt lettere ved at komme til Danmark.
Som Du seer paa Kortet, er jeg Grændsen

*Christian Engelsen (1885).
Orig. 6 × 10 cm. Fotograf ukendt.
(Danmarks Veterinær- og Jordbrugs-
bibliotek).*

meget betydeligt nærmeer end mit for-
henværende Opholdssted. Og Minsk er jo
en ret ordentlig By.

Jeg har nu i lang Tid ikke hørt udfør-
lig fra Dig, saa det vilde glæde mig meget
med et udførligt Brev. Der er jo nok at
fortælle om. Otto[s] Forlovelse¹⁴⁷ og om
hvorledes det gaaer med Edwards Forret-
ning¹⁴⁸. Det er sandt, min Kjertelsvulst
som siden mit 20de Aar blev meget lille
er igjen for et Par Maaneder siden svulst
temmelig stærk¹⁴⁹. Jeg har efter Lægens
Anvisning smurt med Jodkaliumsølge
men uden Nytte og nu har han forskrevet
en Mixtur, hvoraf tages 40 Draaber 2
Gange daglig Jodkaliummixtur. Det er

¹⁴⁵ ny stil.

^{145'} datteren, født 1873.

¹⁴⁶ datteren, født 1884.

^{146'} med vogn.

^{146''} ∞ ca. 2.250 km.

¹⁴⁷ Otto blev gift d. 7. marts 1888 med
Olga Marie Ulstrup.

¹⁴⁸ tandklinik.

¹⁴⁹ tuberkulose?

*Minsk, byen hvor Engelsen har tilbragt ikke så få vanskelige, men interessante år.
(Det kgl. Bibliotek).*

mig naturligviis ubehageligt igjen at være skæv i Hovedet. Maaske kan Edvard give et godt Raad i denne Retning. Her have vi nu disse varme klare Dage, man ikke kjender i nordligere Egne. Altid reen klar Himmel og dette herlige Maaneskin (Igaar Kl. 11 var deelviis Maaneformørkelse), men Temperaturen er nu ogsaa i Skyggen i kjølige Værelser ikke under 20—22° Reamur. Jern bliver saa varmt i Solen at man ikke kan tage paa det. Forleden Dag lagde jeg af Uforsigtighed et Celsiusthermometer paa Jorden, men det var lige ved at springe, thi i ét Øieblik løb det op til 43° C. Scalaens høieste Punkt. Jeg fik det da i en Fart op fra Jorden. Jeg bader i Volgaen nu hver Morgen Kl. 6. Paa enkelte Steder sees mange store Vandslanger. Skildpadder er her mange af, af den Slags man undertiden hjemme har i Stuerne. Disse ere ikke Landskildpadder, men Sumpskildpadder, men Sumpskildpadder eller rettere Flodskildpadder. — Idag har jeg

¹⁵⁰ organ for Foreningerne til Forsvarssagens Fremme. Red. C. Hall. (kvartårll.).

læst dygtig i „Vort Forsvar“¹⁵⁰ og i Dagbladet, hvori staaer mange interessante Artikler, saaledes Madsens og Scharlings¹⁵¹ om Tillæg til Gudstjeneste.

Paa Søndag i Anledning af Anna[s] Confirmation skal vi kjøre ud i Skoven, der er en Dalsæ[n]kning i Ergeni, omtrent een Miil lang og et Par Hundrede Favne bred. Jeg faaer lige nu Underretning om Udbredelsen af Qvægpesten paa et nærliggende Sted. Jeg beder Dig hilse Hilda, Otto og Edvard mange Gange. De hjerteligste Hilsener fra os Alle og skriv snarest.

Din hengivne Søn
Christian.

Brev nr. 19

Minsk den 28 Septbr 1887.

Kjære Fader!

Jeg fik Dit Brev allerede Dagen efter min Ankomst hertil den 12 September,

¹⁵¹ Peder Madsen (1843—1911) og Carl Henrik Scharling (1836—1920), teologer.

men paa Grund af al denne Uro, der er forbundet med en Flytning, er jeg først nu kommet til at skrive. Din 69aarige Fødselsdag¹⁵² er gaaet over uden, at Du har faaet Brev fra mig. Skjøndt det nu er bagefter, saa gratulerer jeg Dig hjerteligst og ønsker, at Dit Helbred, hvad jo er det Vigtigste, maa være nogenlunde godt. Intet Menneske er jo fuldkomment sundt og derfor kan man jo ei forlange, at en 40aarig er 20aarig eller en 69aarig er 40aarig, og man maa jo finde sig i visse Mangler i Organismen, der jo er at ligne ved et Urværk; men gid Dine Pulsforstyrrelser ville blive indskrænkede til de mindste mulige. Da vil vel ogsaa Blodudtrædningerne i Urinen blive forringede, der forhaabentlig ikke ere farlige (idetmindste efter en Læges Udsagn her), naar de blot ikke tage Overhaand. — Naar Du skriver, saa beder jeg Dig ligesom tidligere give en kort Oversigt (Bulletin) over Dit Helbred, af en saadan faaer jeg bedst Indsigt. Aviserne fik jeg for nogle Dage siden. De ere mig nu dobbelt velkomne, da jeg foreløbig paa Grund af Flytningen ingen andre har. — Nu har jeg da endelig nogenlunde indrettet mig. Vi have faaet en pæn Leilighed bestaaende af 4 Værelser til 300 Rubler om Aaret. Meubler have vi faaet for en 140 Rubler, saa vi have alt nødvendigt. Jeg fremstillede mig nogle Dage efter Ankomsten for den medicinske Inspectør og Gouverneuren Fyrst Trubetskoi¹⁵³. Jeg har overtaget min Tjeneste og gjør mig nu bekendt med Forholdene her. Jeg har naturligtviis kun Grund til at være tilfreds med Byttet.

Jeg bliver nu indstillet til Hofraad¹⁵⁴. Hvad Titelvæsenet angaaer, saa maa jeg

¹⁵² Engelsens fader blev født 1818.

¹⁵³ i sine Breve til H. Krabbe . . . p. 112 skrev Chr. Engelsen d. 21. 12. 1900: Kun vil jeg berette, at i Minsk havde jeg Ubegæheligheder med Gouverneuren . . .

¹⁵⁴ dette skete sandsynligvis kort efter hans udnævnelse til gouvernementsdyrlæge i Minsk.

sige, jeg er fuldstændig enig med Dig. Har man ingen saadan, saa staaer man hverken under eller over nogen Anden; og Du har levet saa længe uden Titel, saa kan vel neppe en Justitsraadstitel gjøre Dig lykkeligere, især nu da Du ikke er i Tjeneste. Jeg maa sige, at jeg fuldstændig deler Dine Anskuelser. Jeg for mit Vedkommende tager kun med hvad der falder paa min Vei. Jeg har seet decore[re]-de og titulerede Bagbæster nok her i Rusland og saadanne meente og mene, at de gaae forud for andre skikkelige Folk. Nu kan jeg svare et saadan[t] Bagbæst: Jeg er et ligesaa decoreret Bagbæst, som De er. — Ja, det undrer mig rigtignok, at Edvard for det Første vil læse et saa elendigt Blad som dette „Politikken“ og dernæst ved at abon[n]ere paa det, vil støtte det. I Danmark er der desværre for megen Frihed. Her vilde Redacturen af et saadant Blad for lang Tid siden være bleven hængt op ved Bagbenene og dem, der læste et saadant Blad, strax være skreven paa den sorte Liste.

Der er en heel Deel at tale om, naar vi sees. Nu da jeg lige er kommet ind i en ny Stilling, er det næppe værd, at jeg tager Permission; det maa helst vente til næste Foraar. Og i denne Stilling kan jeg faae Permission til enhver Tid af Aaret. I det Hele taget, jeg er meget fornøiet over, at jeg er i en Gouvernementsby. Nu er jeg saaledes indrettet, at jeg kan tage mod Enhver hjemme fra. Det vilde derfor glæde mig om Otto med Kone eller hvem af de Andre der skulde have Tid og Lyst ved Leilighed vilde besøge mig. Fra Libau¹⁵⁵ hertil koster det paa 3die Klasse 7 Rbl 40 Kop., altsaa efter den nuværende Cours omtrent 12 Kroner. Paa 2den Klasse vil det omtrent koste 20—22 Kroner. Minsk, som Du jo seer paa Kortet, er Danmark et godt Stykke nærmere end Homel. Med et Slag er jeg nu i et ganske andet Klima end i Sarepta, da

¹⁵⁵ Liepaja.

jeg kom hertil, vekslede det fra 14 til 17° Varme, men allerede nu kun en 9—10°. Om Morgenen kun 4—6°; i Astrachanske Gouvernement har man dog bestandig over 20°. Nu er der Druehøsten i fuld Gang, medens her Æblerne accurat blive modne. Mit Helbred er godt. Navnlig er det mig en Lettelse at være fri for disse Kjøretoure med stive Vogne, der strakte sig over 100dredet af Verst¹⁵⁶. Her er jeg ligeledes nødt til at gaae mere, hvad er mig sundere end det mere stillesiddende Liv i Sarepta, hvor man i den stærke Hede aldrig gjorde frivillige Spadsere-toure. Men noget skjøndt er der rigtignok ikke ved dette bestandige Graaveir, om-trent som i Danmark. Dit Brev kom ganske rigtig efter Din Adresse. I det hele taget er her den tyske Adresse ligesaa vigtig som den russiske Adresse. Kommer Brevet blot til Minsk og der endnu kun staaer Engelsenu, vil Brevet altid komme mig ihænde. — Da det har varet temmelig længe før jeg har besvaret Dit Brev, saa beder jeg Dig om at skrive strax for at jeg kan faae at vide, hvorledes Du har det og hvorledes det har sig med Kort-aandetheden. Anna gaaer i Gymnasiet her lige siden Dagen efter vor Ankomst. Hun blev fra Zarisyn lige overført til en høiere Klasse, saa Fortsættelsen har slet ikke virket forstyrrende for Annas Undervisningen. Om kort Tid vil Børnene blive photographerede, da en Fotograf er bleven mig 4 Rbl skyldig, da jeg flyttede efter gjensidig Overenskomst før Tiden, da han kunde faae Værelset leiet ud og jeg netop fandt en brugbar Leilighed. I den første Tid boede vi hos en Fotograf, hos hvem vi leiede et Værelse indtil videre. Ved at tage Billeder faaer jeg lettest Pengene fra ham. Min Tjeneste er en Deel forskjellig fra min tidligere. Min Stilling er noget lignende som Din i Secretariatet. Jeg gaaer næsten hver Dag Kl. 12 i den medicinske Forvaltning, hvor den

medicinske Inspectør fører Forsædet. Der sees alle indløbne Papirer igjennem og for saavidt de komme fra Gouvernementets Dyrslæger eller angaae Veterinairsager, lægges de hen paa min Plads, hvor jeg saa gennemsee dem. Paa hvert Papir skriver jeg saa med Blyant, hvad der er at svare eller skriver en kort Kladder, der bliver reenskrevet i Se[c]retariatcontoret for saa bagefter at forsynes med Underskrifter. Kl. 2½ gaaer jeg hjem til Middag. Desuden efterseer jeg Qvæget, der ankommer med Jernbanen til Byen Minsk.

Reisen hertil fra Sarepta varede over 4 Døgn. I Smolensk¹⁵⁷ maatte jeg opholde mig i 20 Timer og benyttede Leiligheden til at besee Byens Have, hvor findes et Monument af Compositoren Glinka¹⁵⁸, der har skrevet Operaen „Livet for Keiseren“ o. fl. a. I Orel¹⁵⁹ varede Opholdet kun et Par Timer, saa Byen saa jeg ikke. Med det Første skal jeg skrive til Hilda og Otto. Naar Du skriver, saa fortæl mig ligeledes, hvorledes det endvidere gaaer Edvard og de Andre. Fortæl videre som sædvanlig. Børnene og vi Andre ere ellers raske. Kun lider min Kone i længere Tid af Hjertebanken, der hindrer hende i den rolige Nattesøvn. Dres gik allerede i Sarepta i en lille Skole, hvor al Undervisningen er paa Tysk. Han taler derfor taaleligt Tysk, tillige godt Russisk og Dansk, men det Tyske vil han vel glemme her. Nu skulde han igjen gjerne i en eller anden lille Skole. Han vil jo lære at skrive for at kunne skrive Brev til sin Bedstefader. Den lille Margrethe er et lille kjælent Spe[k]takkel, som nu staaer og hænger paa mig. Hun og Dres lege nu efter at de have kjørt med Jernbanen bestandig Jernbane. Før ved Volga efter-

¹⁵⁷ Smolensk ligger ca. midtvejs mellem Minsk og Moskva.

¹⁵⁸ M. I. Glinka (1804—1857).

¹⁵⁹ Orel, by syd for Moskva, midtvejs mod Charkov.

¹⁵⁶ 1 verst = 1067 m.

abede de alle Dampskibenes Lyde. De ere meget forundrede over, at her ikke findes Kameler.

Brev nr. 20

Minsk den 23. October 1887
Søndag¹⁶⁰

Kjære Fader!

Igaar Aftes fik jeg Dit Brev, som altsaa har været 3 Dage underveis. Tak for at Du skrev straks. Jeg glemte i mit forrige Brev at omtale hvorledes det har sig med Skindene. Skindene samles i Marts og April. Da komme de smaa Dyr¹⁶¹ ud af Jorden i Masseviis og blive da fangede. Hver Landsby er forpligtet til at levere til Regjeringen et bestemt Antal Tusinder Hale-spidses, da disse Dyr gjør stor Skade paa Kornet. Skindene kan man da faae for en Bagatel. Kalmykkernes Børn beskjæftige sig ogsaa i de første Foraarsmaaneder at fange disse Gnavere, da de dog ikke have noget at bestille. En Kalmyk Obu-Cha paa en 80 Aar bad mig om at lade hans Børnebørnsbørn faae denne Fortjeneste til næste Aar. Dette Aar var det allerede forsilde, thi Dyrene lægge sig meget tidligt til Ro og derres Gange ere meget dybe; kun Ungerne komme op i Juli og August, men det er da Arbeidstid, saa Folk ville ikke gjerne give sig af med at fange „Zieseler“. En Bonde lovede ikke destomindre at fange til mig og han fangede en 100 Stykker, men mere blev det ikke. De bleve fangede i Fælder og vare meget fede. De kunne altsaa faaes til den rigtige Tid saamange det skal være og havde jeg i Marts vidst, at Skindene vare brugbare, havde de forlænge siden været i Dine Hænder. Prisen er jo en reen Bagatel. Jeg har i Astrachanske Gouvernement Bekjendte nok, saa jeg kan faae dem ligesaa godt nu, som om jeg var der endnu. Kun kæn det

ikke skee før til næste Foraar; det er derfor meningsløst at vente saalænge; det er nu Efteraar, saa Du maa jo før jo heller have en Pelts, at Du kan være varmt i U-dækket strax, naar Du gaaer ud. En Pelts af Zieselskind kan Du faae til Foraaret, da det bliver en meget let Pelts og jo ogsaa kun koster en reen Bagatel; men derpaa kan Du ikke vente nu. Skind vil min Kone idag spørge paa, hvad Prisen er her. Er det fordeelagtigt, det vil sige billigere end i Kbhvn. sender jeg herfra; i modsat Fald køb Dig det Fornødne saa snart som muligt. I Astrachan var disse smukke, herlige Skind af thibetiske Geder og jeg kunde have kjøbt en Besætning til en Pelts for 35 Rubler, men jeg havde dengang knapt med Penge ellers havde jeg kjøbt. Som jeg seer af Dine Bulletiner er Kortaandetheden noget nyt, der først i den sidste Tid har viist sig. Gid det maa gaae nogenlunde. — For nogle Dage siden sendte jeg 2 Photographier i Kabinetformat af Dres¹⁶² og af Dres med Margrethe. Dres staaer paa det sidste og kniber Munden sammen, hvorved Ansigtet er bleven skævt; først gabede han, saa sagde jeg, at han skulde lukke Munden, men saa lukkede han den for meget; derfor blev der taget 2 Billeder. Jeg sender Dig hermed et Billede af Anna. Hun er nu 14 Aar gammel. Jeg er for kort Tid siden bleven bekjendt med Præsten for den herværende Lutheriske Menighed Pastor Schultz¹⁶³, som har skaffet Mogens en Plads hos en Godseier i den sydlige Deel af minske Gouvernement i Nærheden af Wollhynien¹⁶⁴. Det minske Gouvernement er den østligste Deel af Lithauen, hvis Hovedstad er Vilna. Mohilefske Gouvernement og den østlige Deel af Minske Gouvernement er det saakaldte Hviderusland. Jeg boer altsaa nu i det gamle Lithauen. Mogens skulde hos denne Godseier føre Bøgerne og give sig af med Landvæsenet. Dog synes Mogens

¹⁶⁰ ny stil.

¹⁶¹ sisel (*Citellus citellus*), det almindelige jordegern.

¹⁶² Andreas.

¹⁶³ senere forflyttet til Sydrusland.

¹⁶⁴ se kort på pp. 84—85.

Anna og Andreas Engelsen.

at have meest Lyst til at blive hjemme og komme ind i Telegraphen. Han er jo ikke stærk, men svagelig bygget. Jeg skal nu tænke over Sagen og tale med den hervedværende Telegraphbestyrer. Egentlig mener jeg, at han havde bedre af at komme ud paa Landet. Han bliver derved istand til at erhverve sig saadanne Kundskaber, at han med Tiden kunde overtage en Forpagtning og altid hvorsomhelst i Verden vil kunde finde sit Brød. Nu faae vi see ad, hvorledes vi kan indrette det.

Otto¹⁶⁵ kunde allerede til Dags Dato have sendt mig et Portrait af sin Kjæreste. Det gaaer langsomt med ham. Det er sandt, det vil jeg dog sige. Den Dragt, som Du seer Dres i er dansk Sømandsdragt. Den er kjøbt af Ingenieur Hedemann¹⁶⁶, da han var hjemme; der er bleven sparet paa den, saa den er endnu temmelig ny. —

Vi have det her pænt indrettet; saa pæne Meubler haver vi endnu aldrig havt. Kunde jeg spare noget sammen, vilde det jo været godt; jeg vilde da sende Pengene hjem; maaske kunde det ogsaa være fordeelagtigt her at overtage en Forpagtning, hvilket dog først kan skee, naar man er bleven bekendt med Forholdene. Hildas Adresse er jo Sølvgade No 36 2den Sal? Ja Heiberg kunne jo have Trang til at recreere sig De er vel bleve trætte af hjemme at give Penge ud; nu ville de forsøge paa det samme i Udlandet. Det er i det mindste Forandring. At baade det Ene og det Andet koster Penge behøve de jo ikke at bryde sig om. Jer er her (jeg erindrer ei om jeg har sagt Dig det) altsaa ældste Gouvernementsdyrlæge, hvilket er den største Dyrlægestilling i dette Gouvernement. Det gjælder her om at forstaae at omgaaes Folk. Den forrige Dyrlæge forstod ikke at stille sig ligeoverfor Byforvaltningen, hvorved han havde 600 Rubler mindre i Indtægter. Han blev Uvenner med dem og varetog ikke Byens Interesse, hvorfor de unddrog ham Pengene og gav dem til en Anden. Det Tabte har jeg dog erobret tilbage. — Idag har jeg havt den første Praxis. Jeg vil nu avertere i Avisen og lægge mig efter Praxis, da jeg nu begynder at faae Ro i Sindet. Praxis skal her kunne være efter Sigende til en 600 Rubler. Iforgaars var Fyrst Trubetskois¹⁶⁷ Hest her. — Kjære Fader, jeg forsikrer Dig, at jeg i den sidste Maaned, naar jeg har lagt mig om Aftenen har været saa træt som om jeg hele Dagen

¹⁶⁵ broder.

¹⁶⁶ funktionær i Store Nordiske.

¹⁶⁷ guvernøren.

havde savet Brænde. Jeg har været i en idelig Spænding; jeg har uophørligt arbeidet paa at forene de forskellige her modstridende Interesser, og faae dem i et Spor saa de løbe jævnsides, og jeg troer, det vil lykkes mig. Jeg gaaer nu til Stempeling af Qvæget og lader Brevet ligge nogle Timer.

Kl. 7 Aften

Min Kone har været i Byen og seet paa Skind, heraf det følgende Resultat:

Graat Egernskind til en Pelts, det saakaldte Graaværk koster 40 Rubler altsaa en 70 Kroner.

Chivaske Gedeskind til en Pelts, et overmaade fiint og let Skind omtrent som Fjer koster 40 Rbl.

En færdig Pelts af Bisamskind med en Krave af Søhundeskind¹⁶⁸ koster 50 Rbl. En Pelts fuldstændig af Søhundeskind koster 100 Rbl. Alle disse Peltse hører til de lette Pelse. Du kan faae hjemme Skindene til en Bisampelts for 70 Kroner; saa Forskjellen bliver ikke stor, naar hertil regnes Told. Dog vilde jeg.... (resten mangler).

Brev nr. 21

Minsk den 20 December 1887
Tirsdag Aften¹⁶⁹

Kjære Fader!

Tak for Aviserne og Dit Brev som jeg fik for et Par Dage siden. Det er rigtignok godt, Du har faaet Din Pelts og varmt Tøi. Det er rigtig, det var Matthesen, nu erindrer jeg ham. Er Wilhelmsen¹⁷⁰ endnu i Toldvæsenet? Du skriver om Ottos Forlovede. Mindst af Alt har jeg tænkt paa at uleilige ham med Photographie. Det

var mere af Nysgjerrighed og fordi jeg troede, at han som Præstemand var rigtig godt situeret. Men nu maa jeg sige, at jeg i langt ringere Grad sætter Priis paa et Billede, thi Du har ved Din udførlige tydelige Beskrivelse givet mig et fuldstændigt klart Billede af Ottos Forlovede, saa Photographen har kun Lidet at tilføie.

Her træffes nu ogsaa Forberedelser til Julen, Udstillingerne begynde ogsaa her, skjøndt det egentlig først er her den 8te Decbr.¹⁷¹ Anna har faaet et Anfald af Kjerletsyge, der maaske er en Følge af den daarlige Kost hun fik paa Qvarteer i Zarisyen. Nu har hun lidt Saar i Næsen og det venstre Øie er rødt; mærkeligt er dette i 14 Aars Alderen. Lægen har forordnet Levertran og Zinkøienvand. Slem er det forresten ikke. Dres og Margrethe lege den hele Dag, Margrethe er lidt bleg, men ellers ere de Smaa raske. Anna gaaer det særdeles godt i Skolen. Mogens gaaer i Telegraphen¹⁷²; man lader til ta være tilfreds med ham, og det er jo Hovedsagen. Jeg har jo ærgret mig en heel Deel over hans ringe Lyst til Læsning, men derved er der jo Intet at gjøre. Anna har 3 Maaneder Sommerferie, saa det er muligt, at jeg tager hende med til Danmark til næste Sommer. Nu faar vi see ad. Her er ellers intet Nyt. Med stor Fornøielse læser jeg Dagbladet, i hvilket findes mange interessante Artikler.

¹⁷¹ gl. stil.

¹⁷² forfatteren S. O. Patursson traf Mogens i Sibirien og beskriver mødet således: Meget forhavset blev jeg dog, da en bekendt, polsk Topograf førte et lille Selskab hen til os og præsenterede en dansk Mand med sin tyske Hustru for mig. Danskeren hed Hr. Engelsen, var for øvrigt født i Rusland, men talte rigtig godt sit Modersmaal; han haabede at faa Ansættelse ved en i Nærheden af Atchinsk under Opførelse værende Jernbanestation. Hr. Engelsen var den anden Dansker, jeg traf i Sibirien. Fra Sig. O. Patursson: Sibirien i vore Dage, København 1901, pp. 246—247.

¹⁶⁸ sæl?

¹⁶⁹ ny stil.

¹⁷⁰ N. P. Wilhelmsen, toldassistent i Kbh. (1870).

Lørdag den 24. December¹⁷³

Mit Brev er blevet liggende, da jeg fik en heel Deel Regnskab som maatte gjøres færdig og Brevet kommer herved forsilde.

Jeg kommer her til at tænke paa de forsvundne Juleaftner for mange Aar siden. Saa meget har forandret sig. Vi Alle ønske her Dig, Hilda, Otto og Edvard en glædelig Juul og Nytaar. Gid Dit Helbred maa blive saa godt som muligt. Det er rigtignok Skade, Du mister de 600 Kroner, sørgelige Forhold med dette Bonderegimente. Børnene sidde inde hos mig i mit Værelse og blade i nogle Bøger og klippe Billeder ud, jeg har tegnet for dem. Anna er i Skolen og Mogens i Telegraphen. —

Hjerteligste Hilsener
Din hengivne Søn
Christian

Brev nr. 22

Minsk den 5 Februar 1888

Kjære Fader!

Ja det er rigtignok sandt, jeg har ikke skrevet i lang Tid, og har faaet 2 Breve fra Dig; det sidste til min Fødselsdag, som jeg takker Dig mange Gange for. Jeg har stadig her havt mit Styr og Uro; derfor er Tiden gaaet uden at jeg er kommet til at skrive. Almanakken¹⁷⁴ er mig meget kjærkommen, jeg vil vistnok læse den med ligesaa stor Fornøjelse som den jeg fik forrige Aar. Endelig faaer jeg dog vel Sagerne her i Orden. Det er altid forbundet med Besvær at sætte sig ind i en ny Tjeneste. Nu er jeg jo temmelig nær Danmark og Reisen er jo en Bagatel, saa jeg kan ikke heller begribe hvorfor jeg netop skal vente med at reise til Kjøbenhavn i den varmeste Sommermaaned. Foraaret er i Grunden smukkeste Tid og vi er allerede

nu i Februar, saa jeg mener, jeg har ikke Lyst til at vente ret længe, saa meget mere som den Dyrlæge, der endnu er her i Byen er bedst skikket til at overtage min Tjeneste. Han tænker nemlig paa at lade sig fortsætte og skulde her komme en ung uerfaren Mand i den nuværendes Sted, saa er det forbundet med Ulemper at overgive ham Tjenesten. Jeg vil allerede imorgen tale med den medicinske Inspectør om denne Sag; jeg har stor Lyst for en lille Tid at blive fri for al dette Tjenestevrøvl. Hvad Dit Helbred angaaer saa maa jeg sige at denne Forandring desværre er en Følge af Dit stillesiddende Liv. Du er vant til at gaee, til at have Motion. Det er naturligt skadeligt at sidde stille, thi Blodcirkulationen lider. Jeg har jo selv prøbet det. I Ungdommen gaer det endda, men i den ældre Alder savner Organismen denne Evne til at lempe sig efter Omstændighederne. Det hjælper paa Pulsforstyrrelserne, at Du holder Dig stille og derfor maa Du holde Dig stille; men Appetitten og Fordøjelsen lider ved det stillesiddende Liv; Aabningen bliver jo saa altid træg. Og er man uden Bevægelse, har man daarlig Søvn. Forhaabentlig vil dette igjen udjævne sig, thi Organismen søger altid at afhjælpe sine egne Mangler bedre end al Lægehjælp og uden Forstyrrelser gaer det jo næppe af. Nu kommer jo ogsaa Foraaret med mildere Veir hvad vel ogsaa vil have en gavnlig Indvirkning. Det vilde være Skade, hvis vi ikke til Foraaret skulde kunne have nogle Timer sammen. Du har jo altid været vant til megen Bevægelse og Du er jo heller ikke i den Alder, hvori den langsomme Gang er det regelmæssige, som Følge af almindelig Svaghed. —

Annas Øine er af og til røde, ligesom hun af og til har lidt Saar i Næsen; dog tager det ingenlunde Overhaand, jeg troer det vil trække over. Levertran giver Afføring, saa med den gaer det ei. Derimod gjør hun sig megen Bevægelse ved Skøiteløben, hun løber hver Dag og har

¹⁷³ ny stil.
¹⁷⁴ for 1888.

heri faaet stor Øvelse. Dres taler lidt om Dig. Ved forskellige Leiligheder spørger han om Du ogsaa har det saaledes, hvad Bedstefader nu bestiller o.s.v. Jeg vilde rigtignok gjerne trække ham med mig. Den lille Margrethe er en flink, kjælen lille Unge. Mogens gaaer paa Telegraphen og man er tilfreds med ham. Han vil foreløbig faae 8 Rbl. i Gage, forresten først om en Maaned eller to og saa om nogle Maaneder faaer han forhaabentlig 15 Rbl maanedlig Løn. For saa vidt er jo Alt meget godt.

Mandag den 6 Februar¹⁷⁵

Igaar Eftermiddag gik vi Alle ud at spadsere. Da Margrethe var træt bar jeg hende. Vi vare nede at see paa Skøiteløberne. Igaar var der Musik og undertiden er ogsaa Isen oplyst med Lamper. En Masse Mennesker løb. Nogenlunde gode Skøiteløbere seer man dog sjældent. Kun Een god har jeg seet. Han erindrede mig om den gamle Mand, der løb paa Skøiter paa Reberbanedammen i Helsingør. Du gik med mig derud, hvor jeg med alle de andre Drengene løb og her saa vi den ældre, gode Skøiteløber. Jeg erindrer ikke hvem det var, men Du kjendte ham og talte med ham. — I henved 2 Maaneder har her været en meget bestandig Vinter. Frosten har varieret mellem 3 og 20°. I Almindelighed ca. 10°. Nu i Øieblikket er det 5° Tøet har det ikke. Der er i denne Vinter faldet en Masse Sne her, som ellers ikke er almindeligt. — Slæden er som bestandig udmærket. Dres kører jævnlig med den. Den løber som bekjendt overordentlig let. Dengang jeg slog mig i Hovedet paa Kongeveien gik til paa den Maade, at jeg blev trukket paa Slæden af disse Bagersvende (jeg troer det var saadanne). De løb for stærkt med mig, jeg faldt af Slæden og slog mig paa en af disse Steen, der ligge i de tilhuggede Steenbunker til

Anna Engelsen.

Macadamisering af Kongeveien. — Jeg erindrer godt denne Læge som nu er Fuldmægtig, til Fornavn hed han nok Carl. — Ja til min Fødselsdag er der jo knyttet ikke faae Erindringer. Bedstemoder har jo fortalt mig [om] den høie Snee der var, saa hun laante Dine Peltsstøvler for at komme fra Bundtmager Rypers¹⁷⁶ over Gaden hjem. Ja jeg er jo den af mine Sødske, der er bedst inde i de gamle Erindring. Fra 1852 kan jeg jo huske enhver Begivenhed. Kan Du huske, da Du skulde i Skoven med Dreyer, Kierck Schouw¹⁷⁷ hvis jeg ikke tager fejl. Du skulde kjøre til Fredensborg og jeg gav mig til at plage Dig for at Du skulde tage mig med. Jeg kom da med. Slagter Niensens røde Hest trak os, da det var Slagter Niensens Svigersøn (der var paa Toldkammeret) der var med. I Fredensborg i Normans-

¹⁷⁵ ny stil.

¹⁷⁶ i Stengade nr. 27.

¹⁷⁷ Joh. Chr. Dreyer, konsul, Steeng. 68.

dalen skrev Du Dit Navn og Dato og tilføiede „med Christian“. Ja der er mange Erindringer. Naar Erindringerne kommer op i mig bliver jeg reent tosset; jeg vil da hjem til Dig, thi jeg længes vældig og har Trang til at tale med Dig; men nu skal det ikke vare længe, maaske seer Du mig allerede om en Maaned; hvorfor er jeg ellers i Minsk, naar jeg ikke kan reise, naar jeg vil! Mogens er i Statstelegraphen. Minsk er en rigtig Jødeby, men reenlig og ordentligt. — I det Hele taget jeg beklager meget, at Dit Helbred ikke tillader en Reise herover, da jeg ellers, naar jeg reiser tilbage fra Khbvn tog Dig med herover. Jeg har her en Comfort som jeg ikke tidligere har havt og 4 gode varme, behagelige og med Møbler godt indrettede Værelser. Sommeren er jo ikke heed men kun varm, saa Klimaet vilde have været meget godt for Dig her. Dog kan det ikke nytte jeg snakker herom i Brev, det maa afgjøres, naar vi sees, da vi maa drøfte disse Sager.

Ja der er en heel Deel at tale om. Men Du veed altsaa, at Du snart kan vente [mig]. Jeg gaaer ret straks i den medicinske Forvaltning og saa vil jeg tale med Inspectøren. — Jeg skulde nu ogsaa see at skrive Brev til Otto¹⁷⁸ til hans Fødselsdag; jeg tænker ogsaa han skriver snart til mig. Edwards Adresse er jo i Kongensgade¹⁷⁹. Fra ham har jeg heller intet hørt i lang Tid.

Ja Kjære Fader altsaa foreløbig Farvel. Du skal snart høre mere fra mig. Gid Dit Helbred snart vil bedres. Som sagt, jeg glæder mig meget til at tale med Dig. —

Vi sende Alle de hjerteligste Hilsener til Dig og Store og Smaa ønske saa inderligt at Du snart maa faae det Bedre. Hilsener til mine Sødkende

Din hengivne Søn
Christian —

¹⁷⁸ broderen, tandlæge; han blev nogle år før dr. med. på en afhandling: Om Blodlegemernes Antal, Hæmoglobinnængde og Størrelse. Kbh. 1884.

¹⁷⁹ i København.

Brev nr. 23

Minsk den 16 Februar 1888
Torsdag Morgen¹⁸⁰

Kjære Fader!

Hjertelig Tak for Aviserne og Almanaken, som jeg fik i forrige Uge, jeg troer i Fredags. Der staae en interessant Levnetsbeskrivelse af Pastor Frimodt¹⁸¹, som Du vel ogsaa har læst. — Jeg haaber da, at det er bedre med Dit Helbred om man end vel ikke kan vente, at Du endnu er fuldstændig Herre over Benet. Jeg har endnu ikke indgivet Ansøgning om Permission, da jeg gjerne vilde trække det ud til ind i Marts; jeg har nemlig faaet lidt Vrøvl med Forpagterne af Qvæggaarden, af hvem jeg faaer 300 Rbl aarlig; tog jeg væk nu, kunde jeg rescicere, at disse Penge gik tabte; jeg vil gjerne see at faae dette først ordnet paa en solid Grundvold. Her er forskjellige Folks Interesser, der gaar imod hinanden; Slagterne, Forpagterne af Qvæggaardenen, der have Avgift af Slagterne og endelig tilsidst Kommissionærene. — Jeg læser om i Dagbladet om alt det Vrøvl Rigsdagen gjør. En Fortepianoarbejder Holm¹⁸² og en Grev Holstein¹⁸³ øve deres Taleorganer. Skade, at jeg ikke kan stikke den halve Rigsdag i mine hundrede Slagtere. Den skulde da zittre, naar jeg saae paa den. Til enhver Styrelse hører der Uddannelse; det er ikke Almuens Sag at snakke med om Landets Styrelse, der kun bør ligge i Fagfolks Hænder. Den Dannelses, der hertil fordres, kan ikke Bønder og Haandværkere besidde. Man ærgrer sig kun, naar man læser om danske Forhold. Ingen ville lyde men kun

¹⁸⁰ ny stil.

¹⁸¹ Rudolph Frimodt (1828—1879), dansk præst, stifter af Indre Mission i København.

¹⁸² Peter Holm (1848—1898), dansk fagforeningsmand og politiker (S).

¹⁸³ Ludvig Holstein (-Ledreborg), (1839—1912), finansudvalgsordfører 1877—1890 (Det Forenede Venstre).

byde. Det er snart som en polsk Rigsdag. I Sandhed Friheden eller rettere sagt Tøi-
 lesløsheden er kun for stor. Valgretten
 burde stærkt indskrænkes og Kongen gi-
 ves betydelig mere Magt. Det er naturlig-
 viis det smukkeste, naar Folket regjere-
 des af Folket; og dette seer navnlig godt
 ud paa Papiret. Men i Praxis lader dette
 sig ikke udføre paa Grund af Menneske-
 nes slette Egenskaber. Af to Onder vælger
 man det mindste. De, der lavede Grund-
 loven, vare ædle, gode Mennesker, men
 de røbede kun ringe Menneskekjendskab.
 — Jeg antager at Isforholdene ere gode
 og at der er regelmæssig Forbindelse med
 Libau¹⁸⁴. Her have vi igjen en 2—3° Frost,
 men mere imod Vest er det vist mildere.
 Naar Du skriver, saa fortæl mig herom.
 Det vilde naturligviis glæde mig, naar jeg
 snart vilde høre fra Dig og jeg vil da bede
 Dig fortælle hvorledes Du har det for at
 jeg kan faae Besked. Det er jo ikke saa
 underligt, at der kan komme Forstyrrelse
 i Kredsløbet ved stillesiddende Liv, naar
 man ellers vant til at bevæge sig. —
 Anna var igaar i Theateret med andre
 Skolepiger. Det var Generalprøve og saa
 bleve Skolebørn indladte til 20 Kopek¹⁸⁵
 for hver. —

Dres kører med Slæden hver Dag i
 Gaarden. Engang imellem trækker jeg
 ham, men for det meste gaar han ene.
 Her har han ingen Kammerater, som han
 kan kjøre i Slæde med. Jeg tænker paa
 hvor megen Fornøielse, jeg har haft af
 den Slæde; hvor har jeg ikke kjørt med
 den, ned ad Bomanns (Løves) Bakker,
 ned ad Bakken ved Grups Mølle og paa
 Isen med Ispiggerne; hvor let er den ikke
 og hvor godt var den ikke lavet. Og saa
 er den i Dag som ny. Dres tænker ikke
 paa, hvilke Erindringer, der knytter sig
 til denne Slæde. Han taler om, at det er
 bedst at reise, da han ikke rigtig kan hu-
 ske Bedstefader og at mener, at det jo

ikke kan være anderledes end, at Du maa
 længes efter at see ham. Som alle smaa
 Børn snakker han endeel uden rigtig at
 vide, hvad han siger. Han veed, at han
 har været hjemme, men han siger, at han
 ikke rigtig kan huske det. Margrethe er
 et lille kjælent Bæst; hun er noget hjulbe-
 net. Annas venstre Øie er af og til rødt,
 men det lader til at Kjertelsygen driver
 over. Ellers er hun rask. Mogens vil for-
 haabentlig snart blive ansat i Statstele-
 graphen. Vi fik igaar Brev fra en tysk Dyr-
 læge og hans Kone, der bo i den kirgisiske
 indre Horde, ikke langt derfra, hvor vi
 tidligere boede, fra Sarepta. De fortælle
 om de Vanskeligheder, de der have faaet,
 men ere nu ret tilfredse. Vi gjorde Be-
 kjendtskab med dem i Sarepta. Idag skal
 jeg op i Contoiret og skrive Maanedsbet-
 retningen for Januar. Her have vi nemlig
 først den 4 Febr.^{185a}. Vi sende Dig alle de
 hjerteligste Hilsener og ønske inderligt,
 at Du snart maa befinde Dig bedre.

Din hengivne Søn
 Christian

Forhaabentlig vil det ei vare længe før
 vi sees. —

Brev nr. 24

Minsk den 1 Marts 1888

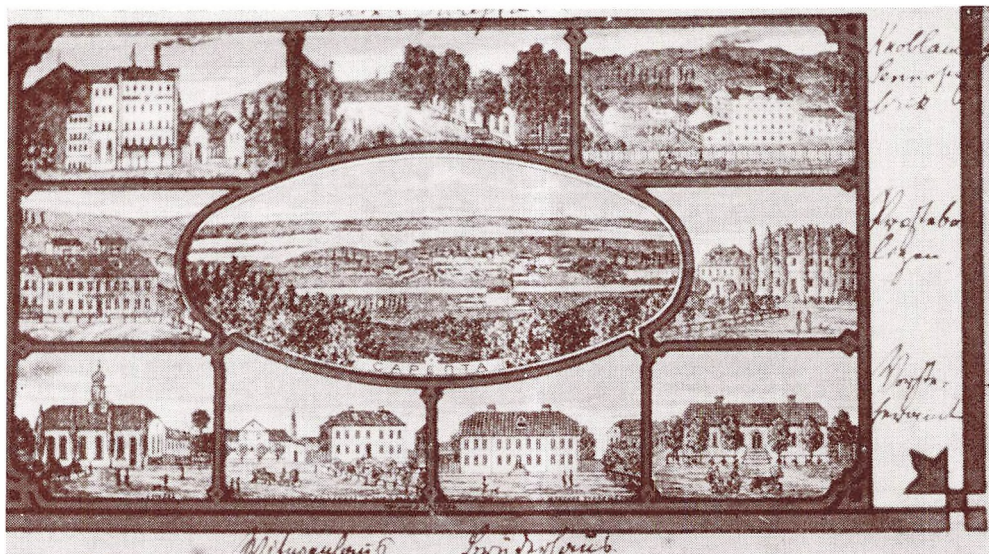
Kjære Fader!

Tak for Dit for en 8 Dages Tid siden
 modtagede Brev, hvoraf jeg seer, at Du
 desværre er sengeliggende. Det gjør mig
 inderligt ondt, at Du bestandig skal plag-
 ges med Sygdom og det er jo meget træt-
 tende at tilbringe Dagen i liggende Stil-
 ling. Jeg erindrer jo den korte Tid, da jeg
 laae i Sarepta; dog haaber jeg, at det er
 en nu overstaaet Tid og at Du, naar Du
 faaer dette Brev, igjen er ude af Sengen.
 Her er ellers Alt uforandret; jeg har ind-

¹⁸⁴ i dag Liepaja.

¹⁸⁵ ∞ 40 øre.

^{185a} gl. stil.

Sarepta.

givet Ansøgning om Permission og haaber ikke at møde Hindringer, skjøndt det er sandsynligt, at den herværende „yngre Gouvernementsdyrlæge“ vil blive fortsæt. I dette Tilfælde vilde det knibe med en Stedfortræder. — Vinteren har til Dags Dato været streng med 18° om Morgenen og om Middagen en 7—8°. Nu har vi dog faaet mildere Veir, skjøndt det dog kun tør i Middagstimerne. Sneen ligger højt i Gaderne.

Hvorfor jeg vilde have Dres hjem var for, at Du skulde see den raske Dreng og glæde Dig over Din Ætling. Jeg ønskede kun at han vilde komme til at slægte sin Bedstefader paa. Jeg har særlige Forhaabninger til ham og er vis paa, at han vil gjøre Familien Ære^{185b}. Det er en rask, opvakt Dreng, som altid har lystret for et Ord og endnu ikke har viist Nykker. Jeg haaber, at han vil fyldestgjøre mine Forventninger. Og jeg var vis paa at Du ogsaa vilde glæde Dig over ham. Men skul-

^{185b} han blev senere officer og tjente i kejserinde Dagmars livregement.

de Forholdene ikke være gunstige, er det jo bedst, han bliver her. Libau Havn er for det meste aaben. Til Foraaret skal den omdannes til en russisk Krigshavn. — Altsaa Fru Hassert er død. Hvad lever i grunden denne Georg Bestle^{185c} af. Har han en Forretning?

Jeg har faaet nogle Pebberkager sendt fra Sarepta. Jeg sender Dig hermed Billedet paa det Papir, de vare indhyllede i. Billedet i Midten er Sarepta i sin Helhed med Volgafloden. Ved de andre Billeder har jeg skrevet Navne. Sarepta er en Oase i Ørkenen. Naar jeg kommer skal jeg bringe bedre Billeder med.

Din Sygdom gjør os her Alle ondt. Desværre vi kunne intet gjøre for at hjælpe Dig. De hjerteligste Hilsener fra os Alle.

Din hengivne Søn
Christian

^{185c} søn af vinhandler Chr. V. F. Bestle, gift med Caroline Hassert (1851—1882); den omtalte fru Hassert var hans svigermor (død 29. dec. 1887).

Minsk den 21 Marts 1888

Kjære Fader!

For et Par Dage siden har jeg faaet Til-ladelsen til Reisen, men Veiret her har været meget slemt. Sneen ligger alenhøit og 10—15° Frost havde vi indtil for et Par Dage siden. Jeg havde gjort en Fore-spørgsel til Libau om Dampskibsforbin-delsen og fik idag Svar, at da Sundet var spærret, saa gik der foreløbig ingen Dampskibe fra Libau. Jeg venter derfor endnu en liden Tid. Og idag er der endnu kommet en Sag til. Den midicinske In-specteur vil have, at jeg paa Tilbagereisen fra Kbhvn skal reise over Berlin for der at gjøre mig bekendt med den store Vaccinationsanstalt^{185d} og vil have, at jeg her-for skal have Reiseunderstøttelse af Staten. Men inden denne Sag kommer i Orden, kan der let gaae en 3 Ugerstid. Hans Me-

ning er da, at jeg skal overtage Vaccina-tionsanstalten her for Minske Gouverne-ment til hvilken Staten har assigneret 1000 Rubler aarlig. I Berlin kom jeg alt-saa til at blive en 14 Dage maaske 3 Uger.

Iforgaars fik jeg Aviser fra Dig, men nu er det længe siden, at jeg har faaet Brev fra Dig. Hvorledes har Du det? Havde det ikke været en saa uheldig Vin-ter, saa havde jeg længst været i Kbhvn; men forhaabentlig vil det ikke vare længe inden vi sees. — I det sydøstlige Rusland skal det være meget mildt. Ved Astrachan er Isen gaaet allerede i Begyndelsen af Marts. Tjenesten er jeg fornøiet med. Her gaaer ellers Alt den vante Gang; jeg tæn-ker at Alt kommer i sin Gænge og Ind-tægterne kan jeg ikke klage over.

Lad mig vide saasnt som muligt, hvorledes Du har det. Gid Dit Helbred dog vil være nogenlunde. De hjerteligste Hilsener fra os Alle.

Din hengivne Søn
Christian

^{185d} i Berlin (Dahlem).

Det ser ud til at dette blev Chr. Engelsens sidste brev til faderen — den 70-årige telegrafsekretær døde den 20. april sanune år og sønnen kan næppe have nået fra Rusland til begravelsen. Men hans planlagte rejse blev alligevel realiseret: han kom til Danmark i begyndelsen af maj 1888 og han blev her en månedstid. Af korre-spondancen med broderen, Otto Valdemar (brevet skrevet d. 9. juni 1888) fremgår det, at han også nåede at besøge Mors. Han skriver:

Men [med] min Reise til Morsø var jeg overmaade vel tilfreds. I Sandhed, det var som om jeg havde ligget i 18 Aar i Jordan og var pludselig stegen op af Gra-ven! Hvilke Forandringer! Hvormange vare ikke døde! Dog var der mange til-bage! I de 5 Dage jeg var der besøgte jeg Mange, det var mig en stor Glæde at see; og Mange, der hørte om min Ankomst kom kjørende til Gaarden Mariesminde i Sindbjerg, hvor jeg boede. Dagen efter min Ankomst var der samlet over 20 Gaard-mænd, Forvalteren fra Blidstrup, fra Glamstrup, saa mange gamle Bekjendte, Pastor Sørensen fra Karby, Pastoren i Redsted (en ung Mand, jeg har i Øieblikket glemmt hans Navn; han kjender ogsaa Dig) jeg talte med saa Mange. Saa gik vi paa Kirkegaarden i Redsted og der fandt jeg de Andre. Jeg fik endog Praxis paa Morsø, jeg skrev de første danske Recepter, jeg skrev efter 18 Aar. Jeg var i Sindbjerg-gaard, paa Eistrup, overalt brasede de og stegte for mig, og jeg fik saa meget Kaffe, saa jeg nær havde faaet for meget. Det glædede de gode Morsinger, at jeg ikke havde glemmt dem.

^{185e} Hans Chr. Fasting (1845—1902), veterinæreksamen 1867, praktiserende dyr-læge i Hillerød.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles udstilling i Tivoli 1888.

På sin sidste Danmarksrejse besøgte han i Tivoli Den Store Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling (åbnet d. 18. maj 1888, lukket 2. oktober samme år), hvor Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole også var repræsenteret med flere udstillingsemner.

Hos prof. B. Bang lærte han det nyeste om vaccinationsmetoder — dette kunne tyde på, at han ikke kom til Berliner Vaccinationsanstalten som han skrev til faderen i brevet dat. 21. 3. 1888. Engelsen var endvidere i Hillerød, hvor han sammen med dyrl. H. Chr. Fasting^{185e} besøgte Frederiksborgstutteriet.

Med dyrl. Lunddahl^{185f} var han i Gribskov (Grønholt Vang). En af dagene sejlede han med broderen Edvard til Helsingør, derefter gik de til Odinhøj og spiste middag på Aalsgaarde Hotel. I København aflagde han nogle familiehøflighedsvisitter, og han overværede også nogle koncerter og måske balletten FJERNT FRA DANMARK, som jeg har valgt som fællestitel til denne og næste brevsamling.^{185g}

^{185f} Otto Andreas Lunddahl (1830—1902), veterinæreksamen 1851, praktiserende dyrlæge i Hillerød, senere postholder sst.

^{185g} bestående af 38 breve til broderen Otto Valdemar Engelsen, præst i Ulstrup og Henne ved Nørre Nebel. Planlagt titel: For at slægten Engelsen ikke bliver glemt.

Onsdag d 16 Aug. [18]71
[Skt. Petersborg]

Elskede Mie Tusind Tak for Dit Brev. Jeg har skrevet et Brev til Dig, hvori jeg fortalte Dig Alt, hvad jeg har gennemgaaet og Alt, hvad jeg har stridt. Nu er Sagen afgjort; jeg forlader ikke Sct. Petersborg uden Dig. Idag har jeg telegrapheret til Dig om at gjøre Dig færdig saa godt Du kan. Selv faaer Du næppe Tid til at sælge Meublerne; undgaae at lade Kyhl sælge hvad han kan bevare. Pak blot Din Koffert og see at faae Zulma anbragt i Kost hos Lindhardt. Bring Zulma op til Tamlægen Lindhardt, han sørger saa for [at] den kommer til sin Broder. Lad den endelig ikke slaaes ihjel. Du maa være vel til Mode; det er rigtignok store Offre men i Guds Navn vi ere nødte dertil Kjæreste Marie vi kunne ikke Andet, lad Meublerne staae, vi kunne jo ogsaa leie Leiligheden; gjør hvad Du finder rigtigst. Elskede Mie, naar dette Brev kommer veed Du Beskeed, men reis ganske rolig, jeg reiser ikke før Du kommer. Du reiser saa med Aftentog til Hamborg; er der næste Formiddag Kl 9 venter saa til Kl 2 eller saa omtrent; tager saa til Berlin (hvortil Du har direkte Billet fra Kbhvn) i Berlin er Du Kl 9 om Aftenen. Kl 10½ gaaer nok Toget fra Königsberger Jernbanegaard hvortil Du befordres med Droschke (hvis nødvendigt ligger Du en Dag over i Berlin) altsaa fra Königsberger Banegaard i Berlin tager Du Billet til Sct Petersborg, der koster 35 Thaler paa anden Klasse. Efter 36 Timers Kjørsel kommer Du saa til Warschauerbanegaarden i Petersborg, hvor jeg naturligvis skal være. Telegrapheer naar Du afreiser og om mueligt ogsaa fra Königsberg. Kan Du komme med Dampet saa meget desto bedre. Elskede Mie Du veed ikke hvor jeg inderligt elsker Dig, vær forvissat om Du er mit Alt. — Skulde det blive for broget tager jeg slet ikke imod

Pladsen. Bestik Conducteuren hvor han kan hjælpe Dig. Husk paa Passet der skal paategnes hos den franske Consul i Frederiksgade¹⁸⁶.

Ja lille jeg gjentager i Guds Navn. Jeg skal naturligviis telegrafere, naar jeg veed Beskeed.

Farvel vi sees jo snart hils tusinde Gange; Gud bevare den lille Mons¹⁸⁷.

Din elskede Hans

Pallisen¹⁸⁸ har spurgt Ludders (den russiske Telegraphdirecteur) om Du maatte komme med og han har sagt Jo.

Betænk om Mons kan taale det, overveie det nøie, jeg kan ikke tage Alt Ansvaret paa mig; han maa ikke vænnes fra; men Du kan ikke komme bagefter det er en Umulighed Adskillelsen er altsaa mindst paa 3 Aar.

I Guds Navn; jeg kan ikke sige mere. — Du har naturligviis modtaget de 10 Pund Sterling allerede i Onsdag.

Brev nr. 27

Blagovetchensk¹⁸⁹ d 6 Februar 1874¹⁹⁰
[Fredag]

Kjære Bedstemoder

Iforgaars fik jeg Dit Brev, som jeg har glædet mig over, saa ondt det end har gjort mig at høre om Anes Død. Det kom mig aldeles uventet jeg havde sikkert ventet at træffe hende naar jeg kom hjemme. Naar nu blot Du maa leve, jeg blev saa glad over at see Din egen Skrift under Brevet „Lev vel“ lad mig endnu faae mange saadanne Breve. Om 2 og et Fjerdingaar skal jeg tænke paa at bryde op og reise hjem. Ja jeg kan godt forstaae, at

¹⁸⁶ iflg. Hof- og Statskalender for 1871 C. de Serre, chancelier ved Konsulatet.

¹⁸⁷ Mogens, født juli 1871.

¹⁸⁸ dansk konsul i Skt. Petersborg.

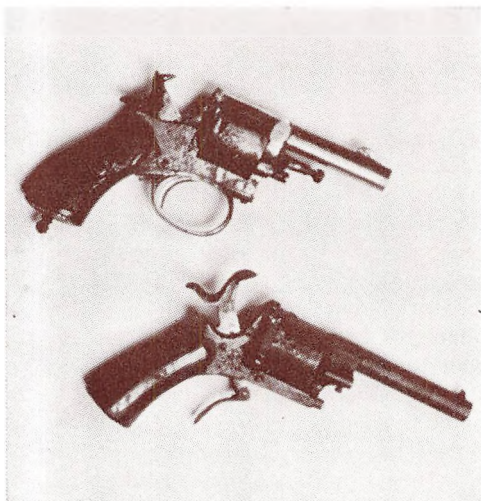
¹⁸⁹ korrekt: Blagovščensk (betyder Bebudelsesby).

¹⁹⁰ ny stil.

Du maatte savne Ane det gamle troe Skind. Her i Siberien saa langt borte kan jeg ikke ret troe derpaa, men desværre det er jo Fakta. Skulde jeg glæde mig til et Liv efter dette, saa skulde det da være for, at jeg der kunde faae Dig at see, hvis det ikke skulde lykkes her; men Du har jo levet saa længe, saa med Guds Hjælp kan Du vel ogsaa leve det Par Aar. Naar jeg kun kunde blive fri for den Ængstelse, jeg har hver Gange jeg skriver. Jeg tænker nemlig „blot dette Brev træffer Bedstemoder rask og levende“ og derfor er jeg næsten bange for at skrive. Hvad er Olto? Er han Hjælpekolelærer? Hvad studerer Edvard til? Det glæder mig at høre, at Hilda har taget en saa god Examen. Stakels Margrethe, som saa tidlig døde og som jeg ikke fik talt med.

Her har vi det godt ellers. For nogen Tid siden havde her nær skeet en Ulykke. Om Natten havde der været Tyve, vi vare blevne forskrækkede og endeel af Natten havde jeg saa vaaget i Stalden, men uden Resultat. Om Morgen da jeg kom ind, havde jeg lagt Pistolen, Revolveren, som jeg havde haft hos mig paa Bordet. Den er altid ladt, da man ikke veed, hvad der kan komme og det er godt at være forberedt. Saa var jeg gaaet ind for at drikke Kaffe. Pigen, der havde lille Ane paa Armen gav sig til at lege med Revolveren og uden at hun ret viste af det gik Pistolen af og Kuglen dybt ind i Væggen. Da Barnet skreg, troede Marie, at det var skudt men Gudskelov og Tak hun var kun forskrækket. Pigen har jeg hundrede Gange sagt til rør ikke Revolveren, men Bæstet kunde ikke lade være. Hun fik da mange Prygl og lovede dyrt og helligt aldrig at komme til Pistolen.

Vor store, smukke, sorte Hund Jack, der var saa god til at holde Tyve fra Gaarden fik for en Maaned siden Hundegalskab og jeg maatte skyde den. Marie var meget bedrøvet. Jeg har tilsidst faaet en anden, stor Hund istedet som staaer i Lænke og kan løbe hen til Porten og til

Med disse to pistoler holdt familien Engelsen de sibiriske fanger og andre uønskede elementer på afstand. Pistolerne findes i dag hos Alf de Spindler, Wettingen, Svejts, som er barnebarn af dyrlæge Chr. Engelsen.

vor Dør. Den lader ingen Mennesker slippe ind.

Marie har igaar bagt Brød; hun har det ellers godt ligesom Mogens og lille Ane. Marie taler tidt om den gode Bedstemoder jeg har, der har været saa god mod mig og aldrig forladt mig. I dette Aar betaler jeg de sidste 600 Rubler 700 Daler ud der er Gjæld, som Vandoversvømmelsen og andre Tab forrige Aar forarsagede. Vi lever meget stille jeg passer Stationen og læser i min Fritid eller vi kjøre en Tour. Selskab eller saa gjøre vi ikke. Engang imellem kommer nogle af vore Bekjendte til os men mere ikke. Dyrlægepraxis er her ikke saa store Sager af. Bønderne ere her saa fattige, da de ere saa dovn og ikke ville arbejde. Kun naar de faae Prygl ville de bestille noget. Alle Bønder ere komne hertil fra Rusland, thi for 20 Aar siden var her slet ingen Mennesker.

Hils Sophie mange Gange og Capitain Tegner. Idag er det Fredag paa næste Fredag gaaer Posten saa skriver jeg igjen.

Saa skal jeg nærmere fortælle Dig om mine Planer.

Kjære Bedstemoder. Lev nu vel og Tak for al Din Godhed og Kjærlighed imod os. Marie er en flink og vakker Kone i Huset.

Din hengivne Christian

Jeg gratulerer Dig til Din Gebur[t]s-
dag men mit Brev kommer forsildig.

Brev nr. 28

Blagovetchensk d: 27 Februar [18]74

Kjære Bedstemoder

Du har ikke fortalt mig om Du er sen-
geliggende eller om Du kan sidde i en
Stol. Jeg vil haabe det Sidste. Det er
slem for Dig at Ana er borte, da der dog
vist var meget hvormed kun hun rigtigt
kunde hjælpe Dig. Hvem er Fru Lund,
jeg veed ikke at jeg kjender nogen saadan
Dame. Fru Guldbergs Datter erindrer jeg
før at have seet. Jeg har flere Gange
drømt, at jeg var hjemme og at jeg talte
med Dig; cengang drømte jeg at jeg var
en Kjøretour med de Andre og Dig til Søl-
lyst¹⁹¹. Inden dette Brev naaer Dig er der
kun 2 Aar til jeg reiser herfra. Dit sidste
Brev er gaaet meget hurtigt har kun været
2 Maaneder underveis. Jeg vilde være her
fuldkommen tilfreds naar Du ogsaa var
her, thi vi have det ellers godt. Vor Pige
der skjød med Revolveren er løbet bort
til en Mandsperson; hun var 14 Rigsdaler
skyldig, som jeg ikke kan tvinge hende til
at betale, da Politiet er saa slet. Den ene-
ste Maade hvorpaa vi kunne faae Erstat-
ning er ved at beholde hendes Tøi, som
hun ikke fik med sig, da hun løb. Hun
gjorde Forsøg paa at faae Tøiet og sagde
at hun havde Pengene hos sig. Da hun

mærkede at hun ikke fik Tøiet uden Pen-
gene, viste det sig, at hun ingen Penge
havde. Den Pige vi nu har stjæler ligesom
den anden, hvilket vi snart opdagede og
overbeviste hende om. Hver Nat er hun
ude og drikker og svirer. Om Morgenen
kommer hun hjem men er dog saa ikke
fuld, kun lugter hun af Brændeviin. Ellers
er hun meget skikkelig og vi ville ikke
jage hende bort før hun skulde blive for
slem, da vi ingen bedre kunne faae. —
Lille Ana begynder nu at kunde staae og
jeg troer om en 14 Dage eller en Maaned
vil hun kunne gaae og hun er kun 8½
Maaned gammel.

Forleden Dag, da Marie var ene hjem-
me kom der en fortrukken Bandit, en
tidligere Bekjendt af vor nuværende Pige
og forlangte at komme ind. Da han ikke
turde komme til Døren, da her ligger en
stor Lænehund, gik han til Vinduerne
og forlangte at Pigen skulde komme ud.
Men hun var bange for ham. Men tilsidst
da han truede med at slaae Vinduerne
ind, maatte Marie lade Pigen gaae ud. Men
hun kom ind en halv Time efter efter at
have faaet mange Prygl. Jeg skrev et Brev
til Politiet, der lod Banditten prygle med
tykke Pidske. Dog er Pigen meget bange
for at gaae ud, da hun er bange for at han
skal hævne sig. — Saadant Noget forefal-
der bestandigt, men man skal ikke bryde
sig herom. —

Her er mange Præster og flere af dem
drikke og prygle deres Koner, jeg har
flere Gange om Aftenen mødt Præster
fulde, skrigende og syngende.

Her er en Militairdyrlæge men han hol-
der meget af Flasken saa jeg har faaet
det Meste af hans Praxis; men desværre
den er ikke meget værd, da Bønderne her
ere saadan et usselt, fattigt, elendigt Folk.

Paa Stationen er ikke meget Arbeide.
I disse Dage hører vi Nyt om Opstanden
i Japan; men den bliver vist ikke saa far-
lig som den forrige¹⁹².

¹⁹¹ udflugtssted nord for Kbh. (Klampenborg) med Emiliekilde i parken og granitobelisk af Nikolaj Abildgaard.

¹⁹² i 1868 (Meiji-restaurationen).

Vor Tjenes[te]tid er saaledes indrettet at vi hver Dag er 6—7 Timer paa Stationen. Hver 3die Nat have vi Nattevagt og den næst følgende Dag fri. Med denne Tjeneste kan man være meget vel tilfreds. Bestyreren og Chefen for hele Strækningen her er jeg meget vel tilfreds med. Jeg er altid kommet godt ud af det med begge. Stationsbestyreren er ogsaa meget myg, da han tidt for begaaede Forseelser har faaet paa Hovedet fra Afdelingschefen.

Telegrafisterne ellers her passer hver sig selv og kun med En eller Anden kommer man undertiden sammen. Vi leve derfor meget stille her. Her kommer tidt nye Telegrafister som reise ligesaa hurtigt bort. De Fleste ere givte. Mange daarlige Personer findes mellem dem, men hver holder sig for sig. Undertiden faaer man Brev fra en af de andre Danske i Sibirien¹⁹³.

Kjære Bedstemoder hils Sophie¹⁹⁴ mange Gange fra mig. Det gjør mig ondt, at jeg ikke mere kan skrive, hils ogsaa Ana. Lev nu vel og skriv snart og fortæl mig noget om hvorledes ellers Alt staaer til, hvad Hilda, Otto og Edvard gjøre. Levvel kjæreste Bedstemoder. Marie og Mons og Ana hilse deres gamle Bedstemoder paa det hjerteligste men meest fra

Din hengivne Christian

Brev nr. 29

Blagovetchensk d 10 Juli [18]74

Kjære Bedstemoder

Imorgen gaaer Dampskibet og jeg vil da benytte Leiligheden til at fortælle, at igaar kom hertil en luthersk Præst som imorgen skal døbe Ana, der før ikke har været døbt af nogen Præst. Vi ere alle raske og friske; Børnene sunde, hvilket

¹⁹³ f. eks. P. E. Hansen fra Omsk.

¹⁹⁴ Sophie Schreiber, var sandsynligvis Engelsens søsters skolekammerat.

Anna-Christine Schullz 1792—1875.

de vist kunne takke Maries¹⁹⁵ gode Pleie for. Ellers døer her Børn nok. Ana drikker ogsaa Bryst endnu. Marie er med mig enig i, at saalænge smaa Børn kunne faae Moder-mælk er det bedre end al anden Føde. Kjære Bedstemoder fortæl noget mere om hvorledes Du lever og hvorledes Alt staaer til. Er Dit Helbred nogenlunde godt. Lille Ana er en meget rask lille Pige, løber og springer omkring, saa det er en Fornøielse og forstaaer allerede meget og kan sige enkelte Ord og er dog ikke mere end 13 Maaneder gammel. Her er i denne Tid en Inspectør og der er Udsigt til at

¹⁹⁵ Engelsens kone.

Afdelingschefen bliver afsat for sine Snyderier. (Afdelingschefen er ellers den høieste Telegraphmand her). Jeg tænker han har ikke Penge nok til at bestikke denne Inspecteur, der vist næppe tager mindre end 50.000 Rubler. I denne Anledning er her stor Strid, men det angaaer jo ikke os. Her i Rusland er altid meget Snyderi og Bedragerie mellem Embedsmændene. Vor Bestyrer har ogsaa snydt meget før, men i de sidste Par Aar har han været ærlig fordi han ikke har havt Leilighed til at stjæle; det gjør han sig ogsaa meget til af, men han glemmer at det ikke er hans egen Skyld at han nu ingen Tyv er.

Nu er her meget varmt; Solen skinner den hele Dag, fra Morgen til Aften. Naar Regnen har vandet Alt igjennem, skinner Solen strax igjen, hvorfor ogsaa Alt vokser udmærket her. I disse Dage har der her vist sig en ny Komet paa Himmelen. I den sidste Tid har der været meget Arbeide paa Telegraphstationen ikke fordi der har været mange Depecher, men fordi det har gaaet saa daarligt, saa man har siddet 1 Time om hver Depeche. Øinene have ikke godt af dette Arbeide især Nattearbeidet. Her er kommen nogle nye Doktorer til Byen, men de due ikke meget, da de baade drikke og spille.

Hils Sophie mange Gange fra mig og ogsaa Dine andre Bekjendte.

Din hengivne Christian

Brev nr. 30

Blagovetchensk d 29 Januar [18]75

Kjære Bedstemoder

Hjertelig Tak for Dine to Breve som jeg for ikke længe siden har modtaget. Af dem seer jeg, at der er et Brev, som jeg skrev i Begyndelsen af October Du ikke har faaet. Gudskelov, at Du endnu er saa temmelig rask og gid det endnu maa blive

længe saa. Det er rigtignok en høi Alder¹⁹⁶, som kun Faa opnaae. Det havde rigtignok været bedre, hvis denne Ansættelse, jeg her har, havde været i Helsingør og jeg i denne høie Alder kunde have været om Dig. Det gjør mig saa tidt ondt, naar jeg tænker herpaa og hver Gang, jeg skriver til Dig kommer der en saa underlig Længsel over mig, at jeg næsten er bange for at skrive. Jeg kan jo Intet gjøre derved ellers havde jeg jo forlænge siden været hos Dig. Men jeg maa jo leve der hvor der er Indtægter og kan ikke saa let gaae efter hvad jeg har Lyst til, thi der er ikke andet for end at opfylde sine Pligter mod Marie og Børnene. Ane er først iforgaars vænt fra, var altsaa over 1½ Aar gammel. Gudskelov hun er en rask kjøn lille Pige med smukt guult Haar. Hendes fulde Navn er Ane Christine Schultz Margrethe Engelsen. Som Du seer er hun altsaa ogsaa opkaldt efter Margrethe¹⁹⁷. Jeg kan tidt ikke rigtig forstaae, at jeg ikke mere skal see Margrethe. Livet er en underlig Ting. Naar vi endda mødes i et andet Liv er det ikke saa slem, men skulde det ikke skee er Døden en slem Ting. I ethvert Tilfælde er det dog bedst at haabe det Bedste. Mogens er nu en stor Dreng, som taler baade Dansk og Russisk dog bedst Dansk, da der tidt har været Tider, hvor vi ingen Tjenestefolk have havt og af dem skal han jo lære sproget. Paa Grund af de store Vanskeligheder, som man her har med Tjenestefolkene har Gouvernøren¹⁹⁸ været saa venlig at afgive mig en Soldat til Betjening. Med en saadan er man bedre hjulpen end med de sædvanlige Piger, thi da han er Soldat, kan han ikke løbe bort og heller ikke opføre sig slet, da jeg saa blot behøver at melde det til hans Oberst, der saa strax vil lade ham bestraffe. Med den nuværende Gouverneur Baron Offenbergs ere vi blevne bekjendte; det er en meget

¹⁹⁶ bedstemoderen var født i 1792.

¹⁹⁷ søsteren (se fig. på s. 36).

¹⁹⁸ baron Offenberg.

net Mand og han har antaget mig til sin Dyrslæge; han har ogsaa været hos os. — Marie er heldigviis rask og frisk og har det navnlig nu noget lettere, da Ane er voxet lidt til og ikke fordrer fuldt saa megen Pasning. At have Børn hjemme er vist ikke let, men i Siberien er det endnu sværere og fordrer stor Tid og Taalmodighed. Men Flere vor Herre bevare os¹⁹⁹. Ellers lever vi som sædvanligt stille og passer os selv. Den Eneste vi komme lidt sammen med er en Artilleriekapitain her. Hos ham vare vi ogsaa Juleaften. Paa Stationen har jeg havt det i Vinter meget lettere, da Depecherne ere gaade igjennem paa Overdragning. Vi have ikke som i Sommer optaget dem. I de 3 varmeste Sommermaaneder var her frygteligt at bestille og mine Øine begyndte at lide derved. Gudskelov at det igjen gik over. Det er vor store Fornøielse at kjøre ud med vore smaa Heste om Vinteren i Slæde og om Sommeren ud i det Grønne. Høet er meget billigt et Lispund²⁰⁰ 5 Skilling saa hver Hest kan man have for 3 Daler

¹⁹⁹ dette regnestykke kunne Engelsen ikke overholde: efter Anna fik de i 1881 Andreas og i 1884 Margrete (også kaldet Lala), hun døde af tuberkulose i en alder af 16 år.

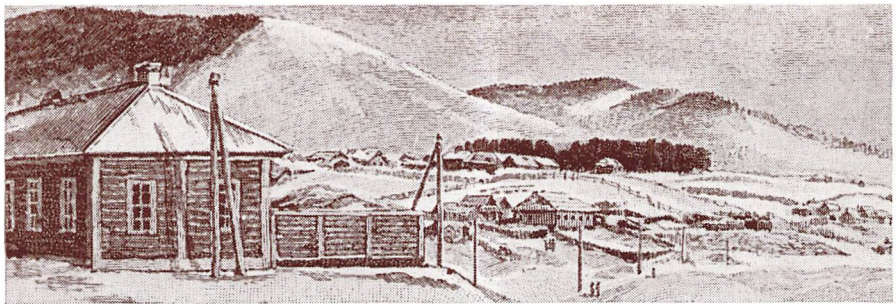
²⁰⁰ ∞ ca. 8 kg.

maanedlig. Vi har i Vinter faaet en Ko til som efter Omstændigheder giver ret godt Mælk henved 6 Potter Mælk om Dagen. Vi behøve da ikke at kjøbe saa meget Kjød. Af Praxis er her ikke meget, men hvad her er har jeg, da den militaire Dyrslæge Intet forstaaer og desforuden endnu er et Sviin. For Øieblikket har jeg i Behandling en meget kostbar Hest til 250 Rd²⁰¹ som staaer her i Gaarden bestandig. Den har i lang Tid lidt af Saar paa Bagbenet tæt ved Hoven, men er dog nu ifærd med at komme sig. Den staaer her i Stalden den 3die Maaned. En anden Hest har havt Øienbetændelse og en Qvaksalver havde behandlet den og gjort Sygdommen meget værre ved at skjære i Øiet. Der begyndte saa at voxte vildt Kjød ud; nu har den det ogsaa dog bedre. Den tilhører en riig Guldgraver.

Ja nu Farvel kjære Bedstemoder, Gud opholde dit Liv og lad Dig leve mange Aar endnu. Skulde Du behøve Penge saa skriv blot, thi min Gjæld til Dig kan jo aldrig betales. Mit Brev kommer forsildig til Din Fødselsdag, hvortil Marie og jeg paa det Hjerteligste gratulere Dig. Hils Sophie mange Gange Din

hengivne Christian og Marie

²⁰¹ ∞ ca. 500 kr.

En russisk telegrafstation. (G. Kennan: *Sibirien Christiania/Kjøbenhavn 1891*).

Blagowetchensk d. 17/29 Juni 1873

Hr Etatsraaden maa ikke troe at jeg nu, da jeg er velforvaret har glemt Hr Etatsraadens Velvillie, som jeg kan takke for min Stilling. Maaske kunde Hr Etatsraaden bestyrkes heri ved min Taushed, der kun lidt harmonerer med mine Taknemlighedsyttringer fra Mors. Men jeg kan forsikkre Dem, at dette ikke er Tilfælde. Den samme Taknemlighedsfølelse, der besjælede mig i hine Dage, er ligesaa levende nu og vil aldrig nogensinde mindskes. Jeg kan endogsaa sige, at hvis mine Evner vare istand til det, vilde jeg for Hr Etatsraaden til enhver Tid være beredt til enhver Opofrelse; sikkerlig skulde jeg vise det er mere end et løst Ord. Deres venlige gode Breve vare virkelig i hine Dage, hvor jeg stod saa alene med min Overbeviisning en stor Trøst. Det er mig en Glæde at kunne meddele at denne Overbeviisning ikke var falsk. Ikke handlede jeg som min Fader troede (som dog burde kjende mig nøie) som en ubetænksom Dreng, der ligegyldigt styrtede sig ind i Noget, han ikke vidste hvad var. Jeg vidste, at jeg tog en ærlig, stræbsom Hustru, uforfærdet for enhver Vanskelighed, vi tilsammen skulde møde; og at de vilde komme, *dulgte jeg ikke for hende. Jeg kjendte hende dengang lige saa nøie, og alle hendes Handlinger som nu, den Dag i Dag. Og jeg var ligesaa fast i min Overbeviisning dengang som nu. Jeg vidste vi vilde faae vort Udkomme paa Mors om end besværligt og at jeg vilde kunne udholde de Fordringer, der stilledes til mig selv om det var besværligt. I det afgjørende Øieblik havde jeg derfor næppe nogen Grund til at være ubestemt og til at lade et lille Barn være faderløst; det vilde dog være meget jammerligt at jeg, naar jeg havde en fast Overbeviisning ikke handlede efter denne men gik efter Verdens endeel afvigende Mening. Det gjør*

P. Faber.

mig ondt, at min Fader ikke kunde indsee dette men snarere meente der for Verdens Skyld (eller saakaldt Skams Skyld) skulde gjøres Offer; man forglemte dog at saadanne Offre ere de sørgeligste af alle. Snarere havde det været uselt, var jeg dengang i Kbhvn bleven staaende paa Halvveien havde vraget det der trofast var beredt til at følge mig til Godt og Ondt og derved givet en hvis Foranledning til at Folk kunde sige: Hvor daarlig maa hun ikke være, naar alene Rygtet har kunnet skræmme ham, der skulde holde længere ud end alle Andre. Sikkerlig var det at foretrække at vise Folk, at det var Ret hvad jeg gjorde og at Betingelsen for et tidligere ikke lykkeligt Ægteskab laae i en feilagtig Optræden fra Mandens Side. — Aar ere gaacde og jeg kan derfor med en hvis Dristighed tale saaledes; thi Erfaringens Vidnesbyrd støtter mig paa hvert Skridt jeg er kom-

met frem paa Veien. I den har jeg en mægtig Allieret og fordi jeg tidligere maatte savne den, kunde jeg Ingen overbevise; enhver Forsikkring førtes kun med en hvis Taalmod. Dette vilde man endnu vise, der var Tid endnu til at pibe i Fingrene. Men nu er det anderledes. Og det er derfor jeg har ladet saa lang Tid hengaae inden jeg skrev; thi jeg vilde saa nødvendig have at min Tale endnu skulde lignes med den Uerfarnes Snakken. Og jeg vilde saa nødvendig staae frem for Hr Etatsraaden som den, der ikke kunde sige jeg veed, at jeg har handlet ret og man kan see det. Hr Etatsraaden staaer for høit i mine Øine til at jeg ikke skulde ønske her at blive bedømt paa rigtig Maade, hvilket jeg beder tjene som Undskyldning for, at jeg saa vidtløftig har indladt mig paa et Emne, der ellers kun saare lidt kan interessere Hr Etatsraaden. Jeg har endnu en Grund til at besvære Hr Etatsr. med Ovenstaaende: nemlig Pligten at tilbagevise ethvert tidligere Angreb paa min Hustru; og det nytter ikke, jeg kan ikke skaane mig selv; jeg maa tilbagevise det, hvor jeg hører det, ligemeget om jeg hører det direkte eller indirekte. Meningen er dog ikke derved paa en eller anden Maade at søge en Forsoning med min Fader. Tiderne ere for praktiske til at opføre et theatralisk Forsoningsstykke i, der i det 19. Aarhundrede bliver for latterligt; og jeg har for lidt Lyst til at spille den forlorne Søn, der vender hjem efter at have vogtet Sviin²⁰². Og dertil har jeg ogsaa for meget at gjøre. Saaledes har jeg til Trods for mine endnu mangelfulde russiske Kundskaber erhvervet mig en Praxis, der adskillige Gange overgaaer Stabsdyrlægens. Skade kun at den i financier Henseende har givet et saa lidet Udbytte; men Aarsagerne ere et for ringe Folketal, Ligegyldighed for Kreaturerne og endelig disses ret gode Sundhedstilstand. Gouvernørens og de høiere Officerers Praxis

tog jeg snart efter min Ankomst og i disse Aar er Clerus fulgt med. Her hos disse har vel Dyrlægen et Par Gange lagt mig Hindringer i Veien ved for Politiet at angive at jeg behandlede smitsomme Sygdomme. Men denne hans Støtte faldt ogsaa, da Politiet med alle Kosakhestene og Sprøitebetjeningshestene lidt senere faldt under min Praxis. Siden den Tid har Ingen vovet at optræde mod mig i retsligt Henseende; ja den jammerlige Politimesteren var endog saa føielig at jeg kunde række en Telegrafist en hjælpende Haand netop som han havde den største Udsigt til at sin Vært at blive snydt for 40 Rubler. Ogsaa har jeg den i Lommen lidt givende Fornøielse at vide at Afdelingschefen (der har størst Hestehold) og Stationsbestyreren nødvendig vilde være uden min Støtte.

laar har jeg det andet Foretagende for, nemlig Høberedning. Det Første, Gartneriet, der var anlagt paa et heldigt beliggende Sted, knækkede Oversvømmelse. Anlægscapitalen der der var 40 Rubler var mindre end her, hvor den er lidt over 100 R, men Udbyttet, der der vilde have været over det 5dobbelte bliver her, naar Alt lykkes vel kun det tredobbelte. Det Første havde den store Fordeel at Jordarbeidet ikke skete paa en bestemt Tid, men strakte sig over hele Sommeren, saa man til enhver Tid kunde faae Folk. Ved Høstlægningsarbeidet er dette yderst vanskeligt; da man for at behandle en 4000 Pud²⁰³ (8000 Lpd) Hø behøver paa en bestemt Aarstid (Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli) en 26—29 Arbeidere, der skjøndt de kunne faae en Dagløn af 2—3 R ere overordentlig vanskelige at tilveieskaffe. Desværre arbeide de flittige Mandschurer ikke hos Russerne; man er altid nødt tilse sig med Forskikkede.

Til Efteraaret pløier jeg et Stykke Land op Stationsbestyreren og jeg har faaet af Gouvernøren og til næste Sommer vil jeg

²⁰² Lukas 15, 11—32.

²⁰³ ∞ 65.000 kg.

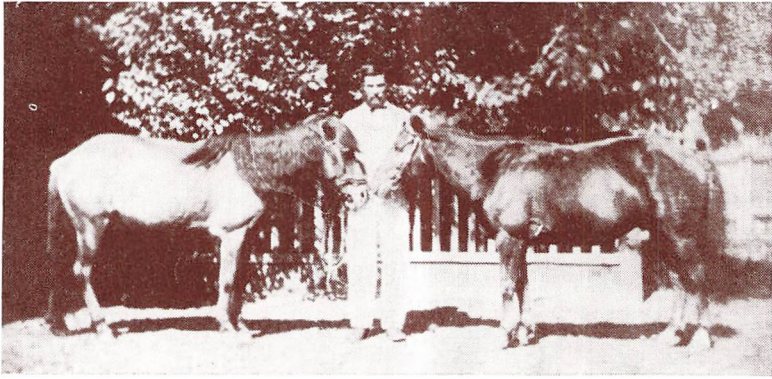
Sibiriske bønder.

faae en 5 Tønder Havre og en 15 Pund og Rajgræs. Stationsbestyreren er en god Compagnon, thi ved store pludselige Udbetalinger gjælder det om ikke at komme i Forlegenhed. Til Arbeidets Udførelse har jeg et Par gode manchuriske Heste. — Her er nok at slaae ind paa, nok, der kan give Penge; man maa blot have noget at begynde med. Man kan fede Stude og forsende Kjødet til Nikolaijevsk²⁰⁴ enten magert og man har da en 40 % eller fedt med 80 %; men Fedning forstaae Folkene ikke her. Maaske forener jeg mig med en Kjøbmand, der til næste Aar, naar et Forsøg med et Par lykkes, vil fede 50 Stude. Han kjøber dem af Mand-

schur[er] (5000 R) giver Folk og Betjening og jeg foder dem da.

Sidste Aar har jeg havt 20 Sviin. Hvert Sviin koster at føde gennemsnitligt maanedlig 1 Rubel. En Aars Galt veier en 3 Pud. Hvert Pud Kjød koster her en 6 Rubler, altsaa paa 12 Rubler 6 Rubler Gevinst, 50 % af Pengene. For mig blev dog Indtægten ikke saa stor, da jeg ikke kjøbte Foder ind i rigtig Tid. Fordeeltige end ovennævnte Opdræt er det dog fra Landet at kjøbe magre Sviin for med Ærter at fede dem i 6 Uger. Til Efteraaret begynder jeg igjen med en 16—18 Stykker. Holde Køer og sælge Mælk er ikke ilde men Køerne ere her saa usle saa det lønner sig ikke saa godt som andet.

²⁰⁴ en by i Sibirien.

Chr. Engelsen.

Endnu kunde jeg gjøre ret, men det giver for liden Fordeel om end lidt Ære. Gouvernøren vil rimeligviis bygge en Smedie for Smedesvendes Oplæring i Beslagvæsenet naar jeg vilde tilbyde mig som Lærer. Muligen kunde en saadan Stilling i Tiden medføre store Fordele; men saalænge vil jeg ikke vente; og jeg har endda nok at gjøre. Thi ogsaa Huset lægger Beslag paa mig, da vi stærkt maa lide under Mangelen paa Tjenestefolk. Selv under min lille Datters²⁰⁵ Fødsel for 3 Uger siden vare vi alene. Her var vel en Kone som hjalp mig, men hende maatte jeg, da det lykkeligt og vel var overstaaet, jage bort, da hun var grov. Sygeleien var ellers aldeles min Sag. Afdelingschefen var ved denne Leilighed saa venlig at give mig fri i 8 Dage. — Naar jeg saa har læst en 4 Timer om Aftenen lægger jeg mig rigtignok træt i min Seng. — Hvad ovenfor er meddeelt er vel ikke ret interessant, men det er jo Meddelelser fra et fremmed Land og har derved vel altid Interesse fra een Side.

Sommeren er overordentlig heed. I Juni og Juli næsten hver Dag en 30° Varme. Og dertil regner det saa Alt svømmer. Er det skyfuldt, er det dog saa varmt som i

et Drivhuus. Alt voxer og trives overordentlig godt i denne fugtig varme Atmosfære. Græsset gaer man overalt i til midt paa Livet og mange Steder er man allerede nu aldeles skjult i det. Sommeren er dog noget kortere end hjemme men her voxer Alt i meget kortere Tid. Rugen er 1 aarig, da den som mange andre Planter ikke kan taale den strenge i 6 Uger varende 30° Kulde. Derfor har Vegetationen ogsaa et særegent Præg. Agerland er der kun meget lidt af paa russisk Side. Chineserne derimod have store Strækninger under Plov og have et ganske eiendommelig Agerbrug. De kjendte f Ex kun Radsaaning. I denne Sommer har jeg havt Leilighed til at gjøre mig bekjendt med mig deres Sæder og Skikke, men at gaee ind paa dette her vil vist trætte for meget. Ellers er alt omkring Blagow.[eščensk] den store uendelige steppe, der i en Omkreds af 2 danske Mil²⁰⁶ overalt er bevokset med Egepurrrer der er den nye Opvæxt efter den hensynsløst af-drevne Skov. Enkelte Steder strækker sig uhyre Moser der gaee langt og mellem Bjergene, hvor der er saa ensomt og stille og hvor sjældent Mennesker sees. Her ligesaalidt som i det øvrige Sibirien gives

²⁰⁵ Anna.

²⁰⁶ ∞ ca. 15 km.

Kunstveie. Det er derfor en ikke ringe Opgave selv i den tørre Aarstid at komme frem med Vogn i disse Egne, efter Regn er det næsten umuligt. Til Hest føres man derimod let omkring da disse Dyr komme over alle Hindringer. Man kan da komme paa Steder hvor Vegetationen er saa stærk at man ikke kan komme frem og hvor man finder Mængder af store Krybdyr. Her er den Vellugt, der ellers møder En overalt i Steppen næsten bedøvende. Om de store vilde Roser, om Æble- og Ribsblomsterne sværme Masser af store og smaa Insekter glindsende i alle Lysets Farver. Store Myg plage En om Eftermiddagen paa det Heftigste og gjøre Opholdet i disse fortryllende Egne utaaeligt. Flokke af Raadyr græsse paa de udstrakte Bjergskraaninger. Undertiden sees disse store Vildsviin, der veie indtil 40 Lpd²⁰⁷. De rode i Jorden hvor de finde mange saftige Rødder. Her findes Svampe saa store og Bregner saa mægtige at jeg kan finde Ly under deres frie Blade. Jeg beklager meget mine mangelfulde botaniske Kundskaber, som her kunde være saa riig Anvendelse for. Jeg kunde ellers bestemme Planter og sende hjem; men jeg finder ikke Rede i dette Virvar. Fugleverden er ikke det interessanteste her, men man skal langt naar man vil see mere end de store Masser af Træfugle, der For- og Efteraar flyver over Blg. [Ϸ: Blagoveščensk]. Man skal en halv Snees Miil bort fra Floden rigtig ind i Vildtegnen der seer man store Ørne og Gribbe, seer vilde Duefugle prægtigfarvede Sangfugle og Mængder af Sumpenes Vadefugle. Jeg nyder Naturen ikke mindre fordi jeg ikke kjender disse Former; maaske vil det lykkes mig ogsaa i denne Retning at komme til at udvide mine Kundskaber; dog det vil falde svært inden jeg kommer saavidt. Jeg bliver undertiden mismodig, naar jeg

²⁰⁷ Ϸ ca. 315 kg.

tænker paa hvor meget der staaer tilbage for mig endnu. Jeg trøster mig da veed, at jeg endnu er saa temmelig ung, men den Trøst kan ikke længe hjælpe mig. Det er ikke godt at vide hvad Fremtiden skal bringe men kunde jeg det tog jeg vel naar Tiden var omme her ligemeget om 5 eller 10 Aar en Lærerstilling ved Veterinairskolen i Dorpat. Dette taler jeg ellers ikke om, men Hr Etatsraaden vil vist vel forstaae, at det ikke er Pral, naar jeg siger: det er en daarlig Soldat der ikke stræber efter at blive General.

Jeg er nu komme temmelig langt i dette Brev og jeg seer med en hvis Frygtsomhed der er saa stærk derfor vil jeg ogsaa stoppe og ikke tale om mine mange personlige Sammenstød med Befolkningen og Politiet og Civilretten om mine Svømmetoure under Oversvømmelsen om mine Kampscener under Buskene og mine Kørsler gjennem Steppen om Hestekampe i Wldimirovka²⁰⁸ (hvor Station var en Tid). Jeg vil ikke sætte Hr Etatsraadens Taalmodighed paa saa stor en Prøve, den har vist allerede rakt vidt nok; hvorfor jeg vil slutte og bede om Undskyldn. for den Trang der undertiden i Ensomheden saa pludselig skabes og som foranledigede dette Brev.

Hr Etatsraadens taknemmelig
Chr. Engelsen.

Endnu Eet: jeg tog min Hustru med imod Hr Direktørens Vidende og Villie. Men jeg vilde ikke miste stillingen²⁰⁹ og endnu mindre Hustruen. Derfor sagde jeg: Hensigten helliger Midlet.

²⁰⁸ Ϸ: Wladimirovka.

²⁰⁹ iflg. bestemmelse fra telegrafskabet måtte unge medarbejdere under 30 år ikke gifte sig (grunden var lave lønninger); mere om dette kan læses i A. C. V. Hansen: Paa yderste Forpost for Det Store Nordiske Telegrafskab. Odense 1950.

BILLEDFORTEGNELSE

	Side		Side
Familie Spindler, Wettingen	6	Dorpat Veterinærskolen	40
Chr. Engelsen	8	Chr. og Otto W. Engelsen	41
Chr. Engelsens forældre	9	Hammersmølle ved Helsingør	42
Kammerhøjgård	17	En tarantasse	43
Sindbjerggård	18	Fra Svendsens ABC	44
Kort over det sydlige Mors	20	H. V. Stockfleth	45
Eistrupgård	21	H. Bagge	47
Nykøbing Mors	22	W. Gutmann	51
Peterslund	22	Chr. Engelsen 1885	55
Glomstrup herregård	24	Minsk	56
Margrethe Engelsen	27	Anna og Andreas Engelsen	60
Skt. Petersborg	28	Anna Engelsen	63
Chr. Engelsens segl	28	Sarepta	66
Chr. Engelsen	29	Den Nordiske Udstilling 1888	68
Marie Engelsen	29	To pistoler	70
Universitetet i Skt. Petersborg	31	Chr. Engelsens bedstemor	72
Vet.fakultetet, Skt. Petersborg	32	En russisk telegrafstation	74
A. Borodin	33	P. Faber	75
H. Pallisen	34	Russiske bønder	77
Margrethe og Hilda Engelsen	36	Chr. Engelsen med to heste	78
Den kgl. Vet.- og Landbohøjskole	38	Kort over Rusland	84—85

Den russiske tidsregning indtil revolutionen var baseret på den ortodokse kirkes kalender (gregorianske kalender) og derfor forsinket 12 hhv. 13 dage i forhold til den vesteuropæiske tidsregning, der benytter sig af juliansk kalender.

Gamle mål m. m.:

1 alen = 2 fod = 24 tommer = 0,628 m

fjerdingskar: 4,348 l

fjerdingsvej = $\frac{1}{4}$ mil (1882,5 m)

1 kopeek = $\frac{1}{100}$ rubel

1 lispond = 7,93 kg

1 miil (dansk) = 7532,5 m

1 rigsdaler (r) = 2 kr.

1 rubel = ca. 2 kr.

1 russisk pund = ca. 410 g

1 sk = skilling

1 værst = 1067 m

PERSONREGISTER

- Albeck, 34, 35, 37
- Bagge, 33, 47
 Bang, B., 68
 Becker, 54
 Bestle, Chr. V. F., 23, 45
 Bestle, Georg, 45, 66
 Bjerggaard, Christen, 18, 25
 Bjerggaard, P., 17
 Borodin, A., 32
 Boye, 42
- Dreyer, 63
- Engelsen, Andreas (Dres, søn) 48, 53, 54, 59, 66, 74
 Andreas Christian (fader) 17, 40, 62
 Anna (datter) 35, 43, 46, 50, 54, 62, 65, 73, 74, 78
 Engelsen, Chr., 64
 Edvard (broder) 36, 37, 39, 45, 46, 52, 53, 56, 62, 64, 70, 72
 Hilda (søster) 22, 36, 45, 48, 52, 53, 58, 62, 70, 72
 Marie (kone) 27, 69, 72, 73, 74
 Margrethe (søster) 26, 27, 35, 42, 73
 Margrethe (datter) 53, 54, 58, 59, 65, 74
 Mogens (søn) 35, 42, 43, 46, 50, 54, 59, 62, 69, 73
 Otto (broder) 22, 30, 36, 37, 39, 41, 45, 46, 52, 57, 58, 60, 62, 64, 67, 70, 72
- Faber, 19, 44, 75
 Falek, 30
 Fasting, 67, 68
 Frimodt, 64
 From, 18
- Gjedde (fru), 23
 Gjedde (hr.), 25
 Glinka, 58
 Gutmann, 50, 51
- Hansen (Nyborg) 18
 Hansen (Omsk) 35, 37
 Hassert, 66
 Hedemann, 33, 60
 Heiberg, 60
 Hildebrandt, 35
 Hilligsøe, 45
 Holm, Anna, 52
 Holm, P., 64
 Holstein (-Ledreborg) 64
 Husted, 17
- Ispaladow, 33
- Jacobsen, 46
 Jessen, H. P. B., 46
- Kirch, 42, 63
 Kryger, 24
- Lindhardt, 24, 42, 45, 53, 69
 Lund, 19
 Lunddahl, 68
 Lüders, 36, 37, 69
- Madsen, P. (theol.) 56
 Madsen, S., 18, 23
 Møller, A. A. Chr., 45
 Møller, Margrethe, 23
 Mæhl, 51
- Neergaard, 19
 Nielsen, slagter, 63
 Nielsen, Mads, 45
- Offenberg, 73
 Orfenof, 47
- Pallisen, 33, 34, 37, 69
 Paulli, 39
 Pavlov, 37
 Prosch, 51
- Rösch, 35
 Rypers, 63
- Scharling, 56
 Schouw, 42, 46, 63
 Schreiber, S., 70, 72
 Schultz, præst, 59
 Schulz, Anna-Christine, 24, 25, 42
 Smed, Lars, 17
 Stockfleth, 25, 44, 45
 Stockholm, 19
 Sørensen, 17, 67
- Tegner, 30, 34, 70
 Trubetskoj, 57
- Ulstrup, O. M., 55
- Viborg, E., 19
- Wilhelmsen, 61
 Woiwood, 33

EMNEORD

ABC, 43
Akademiet, 32
Almanakken, 62

banditer, 71
barnedåb, 72
beslagsmedie, 49, 78
bestiktelser, 73
brevveksling, 30
bøger, 54
bønder, 23, 26

chevaliergarden, 33

Dagbladet, 25, 53, 61, 64
dansk, 73

giftermål, 27, 28
gubernementsdyrlæge, 50, 60

hofråd, 57
Hughes apparat, 36

instrumenter, 34

kaffepunch, 18
kalmykker, 50
kameler, 59
konfirmation, 56
kvaksalver, 74
kvægpest, 46, 47, 51, 55, 56

lyceum, 35, 39

magistereksamen, 32, 39, 46
medicin, 17, 19, 25
møbler, 26, 69

nattevagt, 41, 72

patienter, 17
pistol, 70
Politiken, 57
praksis, 22, 23, 47, 50, 54, 60, 70, 74
præster, 71

rigsdag, 64, 65

saddel, 17, 19, 35
siseler, 59, 61
skøjteløb, 63
snapse, 18
Socialdemokratiet, 30
Store nordiske, 23, 30

tarantasse, 43, 44
telegraf, 23, 29, 31, 36, 46, 47, 64, 73
Tidsskrift for Veterinærer, 44
titelvæsenet, 57
tuberkulose, 26

udstilling
Ugeskrift for Landmænd, 44

vaccinationsanstalt, 67
valgret, 65
veterinæreksamen, 18, 31, 35, 39
veterinærskolen, 38, 51, 79
Vort Forsvar, 53, 56
væddeløb, 23, 26

Zulma (hunden) 19, 25, 69

ægteskab, 27, 38, 39, 75
Øresundtoldkammer, 42

STEDREGISTER

Aigun, 33
Aksai, 49, 50, 53
Amur, 32, 33, 44
Astrachan, 49, 58, 59, 67

Berlin, 67, 69
Blagoveščensk, 26, 32, 39, 69, 71, 72, 73,
75, 79
Blidstrup, 67

Caricyn, 50, 51, 52, 53, 54, 58

Danmark, 35, 51, 52, 54, 67
Dorpat, 40, 46, 49, 50, 79

Eistrup, 21, 67

Fredensborg, 63

Glomstrup, 21, 23, 24, 25, 26, 67
Gribskov, 68

Hamborg, 69
Hammermølle, 42
Helsingør, 22, 42, 45, 54, 63, 73
Henne, 45
Hillerød, 67
Hobro, 17
Homel, 46, 47, 48, 51, 57
Hvidbjerg, 17, 21, 24
Hviderusland, 59

Japan, 71

Kammerhøjgård, 17, 18, 21, 23, 25, 26
Kar(r)eby, 17, 19
Kina, 19
Korsika, 49
Korsør, 17, 19
København, 23, 24, 34, 53, 64, 75

Libau, 37, 46, 57, 65, 66, 67

Liepaja, se Libau

Litauen, 59

Manchuriet, 33

Minsk, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 67

Mors, 20, 26, 34, 67, 75

Nikolaievsk, 77

Nyborg, 18

Nykøbing Mors, 17, 18, 19, 21, 24

Omsk, 35, 72

Orel, 58

Peterslund, 23

Redsted, 17, 18, 67

Rusland, 35, 51, 52, 67, 84, 85

Saratov, 50, 53, 54

Sarepta, se Zarepta

Sibirien, 26, 43, 47, 70, 72, 74, 77, 78

Sindbjerg, 17

Sindbjerggaard, 18, 25, 67

Sindbjerggade, 21

Skt. Petersborg, 28, 33, 37, 41, 43, 69

Smolensk, 58

Sølyst, 71

Tissinghuse, 22, 23

Tivoli, 68

Ulstrup, 45

Vartou, 47

Vasilij Ostrov, 35, 37

Vilna, 59

Vladimirovka, 79

Volga, 53, 56, 66

Vollhynien, 59

Wien, 54

Zarepta, 53, 54, 57, 58, 65, 66

Zarisyn, se Caricyn

Ørnegård, 48

Østrig, 47

Helsingør, Stengade 24 (t. v.) og 22 (t. h.). Huset t. v. (med handskemagerskilt) er Chr. Engelsens barndomshjem. Iflg. Folketælling i Helsingør i 1855 boede familien Engelsen i stuen.

(Foto: Hugo Mathiessen, 1921. Nationalmuseets 2. Afdeling).

Kort over Rusland i midten af 19. århundrede. Modificeret

efter G. With: Beskrivelse af en Reise i Rusland . . . Kjøbenhavn 1848, 155 pp.

Ved udsendelse af mine bøger plejede vor kære søn Hans at hjælpe med. Nu hvor han ikke er mere, mindes vi ham også ved denne lejlighed. I arbejdet prøver vi at bedøve vort savn, men i de ledige stunder er det svært at finde trøst i vor sorg over hans alt for tidlige bortgang.

